

**FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI PROGRAMI**

**BEHÇET NECATİGİL'İN ŞİİRLERİNİN SÖZ-EYLEM
KURAMI ÇERÇEVESİNDE İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SEMA EVİN

İSTANBUL, 2022

**FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI PROGRAMI**

**BEHÇET NECATİGİL'İN ŞİİRLERİNİN SÖZ-EYLEM
KURAMI ÇERÇEVESİNDE İNCELENMESİ**

**SEMA EVİN
(180101021)**

**Danışman
(Prof. Dr. Hasan Akay)**

İSTANBUL 2022

26/07/2022

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Türk ve Dili Edebiyatı Anabilim Dalı, Türk ve Dili Edebiyatı Tezli yüksek lisans öğrencisi 180101021 numaralı Sema EVİN'in hazırladığı "Behçet Necatigil'in Şiirlerinin Söz-Eylem Kuramı Çerçevesinde İncelenmesi" konulu Yüksek Lisans tezi ile ilgili Tez Savunma Sınavı, 26/07/2022 Salı günü saat 14:00'da yapılmış, sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin **Kabulüne Oy Çokluğu** ile karar verilmiştir.

Düzeltilme verilmesi halinde:

Adı geçen öğrencinin Tez Savunma Sınavı .../.../20... tarihinde, saat ...:.... da yapılacaktır.

Tez adı değişikliği yapılması halinde: Tez adının

.....
şeklinde değiştirilmesi uygundur.

Jüri Üyesi	Karar
1. Prof. Dr. Hasan AKAY (Danışman)	KABUL
2. Prof. Dr. Yılmaz DAŞÇIOĞLU	DÜZELTME
3. Dr. Öğr. Üyesi Mesut KOÇAK	KABUL

*2. Danışman varsa doldurulması gerekmektedir.

ETİK BİLDİRİM

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda, bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bağlı olduğum üniversite veya bir başka üniversitedeki başka bir çalışma olarak sunulmadığını beyan ederim.

Sema Evin

BEHÇET NECATİGİL’İN ŞİİRLERİNİN SÖZ-EYLEM KURAMI ÇERÇEVESİNDE İNCELENMESİ

Sema EVİN

ÖZET

Cumhuriyet Dönemi Türk edebiyatı gerek toplumsal gerek küresel açıdan birçok değişime ve dönüşüme tanıklık etmiştir; bu gelişmelere bağlı olarak Cumhuriyet Dönemi Türk şiiri de kendini, yeni kuramların, konu çeşitliliğinin ve farklı edebi toplulukların ortasında bulmuştur. Modern Türk şiirinin en yetkin isimlerinden Behçet Necatigil (1916-1979) böylesi bir ortamda, gelenekle bağını koparmadan, gelişmeleri yakından izleyen üslûp sahibi bir şair olarak karşımıza çıkmaktadır.

Behçet Necatigil’in Şiirlerinin Söz-Eylem Kuramı Çerçevesinde İncelenmesi başlıklı çalışmamızda, Behçet Necatigil’in hem şair hem de Türk dili ve edebiyatı öğretmeni olması Türk dilinin kullanım olanaklarını en üst seviyede somutlaştırması, tezimizin zeminini oluşturan *Söz-Eylem Kuramı*’nın Behçet Necatigil’in örnek olarak belirlediğimiz şiirlerinde tespit edebilmemizi sağlamıştır. Behçet Necatigil’in konumuz sınırları içinde taşıdığı pek çok özellik, araştırmacılar için - bilhassa dilbilim alanında çalışan araştırmacılar-önem arz etmektedir.

Tezimizde, XX. yüzyıl başlarında ilk olarak John Langshaw Austin (1911-1960) tarafından temeli atılan devamında Austin’in öğrencisi olan John Searle’ün (d.1932) geliştirdiği *Söz-Eylem Kuramı*’nın özelliklerini belirlemeye çalıştık. Dilbilimin alt dallarından anlambilim ve edimibilimle ilgili kısaca bilgi vererek şair (gönderici) ile okur (alıcı) arasındaki etkileşimi “kuram”ın özellikleri çerçevesinde, Behçet Necatigil’in şiirlerinden örnekler vererek açıkladık.

Tezimiz, önsöz, giriş ve sonuç bölümleri hariç üç bölümden oluşmaktadır. Çalışmamızın birinci bölümde, *Söz-Eylem Kuramı*’nın zeminini oluşturan

gelişmelere, alana katkı sağlayan dilbilimcilere değindik. *Söz-Eylem Kuramı*'nın özelliklerini ve kavramlarını, açıklamaya çalıştık. İkinci bölümde, Behçet Necatigil'in sanatını oluşturan unsurları, şiirinin geçirdiği aşamaları ve dönemleri açıklamaya çalıştık; tezimizin üçüncü bölümünde ise Necatigil'in halk şiirinin özelliklerini yansıtan, tahkiyeli anlatımla örülmüş şiirlerine, hikâyeyi kısarık sözcüklerin çok anlamlılığından daha fazla yararlandığı şiirlerindeki derin yapıyı inceledik. Necatigil'in modern şiire yaklaştığı, sözcüklerin arasını açarak farklı denemeler yaptığı, çok yönlü okumaya elverişli özgün şiirlerine örnek verdik, farklı dönemlerden seçtiğimiz şiirler üzerinde "kuram"ın temelini oluşturan "düz söz" "edimsöz" "etkisöz" özelliklerini göstermeye gayret ettik.

Anahtar kelimeler: Behçet Necatigil, Söz-Eylem Kuramı, John Langshaw Austin, John Searle, dilbilim.

EXAMINATION OF BEHÇET NECATİGİL'S POETRY WITHIN THE FRAME OF SPEECH-ACT THEORY

Sema EVİN

ABSTRACT

Turkish literature of the Republican Period has witnessed many changes and transformations, both socially and globally; Depending on these developments, the Turkish poetry of the Republican Period also found itself in the middle of new theories, diversity of topics and different literary communities. Behçet Necatigil (1916-1979), one of the most competent names of modern Turkish poetry, appears before us as a poet with a style who follows innovations closely without breaking his ties with tradition.

In our thesis, we will examine Necatigil's poems within the framework of Speech-Act Theory. The reason why we want to examine the Speech-Act Theory, which forms the basis of our thesis, on Behçet Necatigil's poems is that Necatigil's qualities and his poems have features suitable for the subject of our thesis. It is important for researchers - especially for researchers working on linguistics -that Behçet Necatigil knowing very well the possibilities of using the Turkish language and embodying these possibilities at a highest level by applying them to his poems.

We will try to explain the Speech-Act Theory, which was first laid by John Langshaw Austin (1911-1960) at the beginning of the 20th century, and later developed by Austin's student John Searle (b.1932). In order to better understand the theory, . By giving brief information about semantics and pragmatics, which are sub-branches of linguistics, we will explain the message between the poet/speaker (sender) and the reader/listener (receiver) by basing the interaction on the characteristics of the theory, by giving examples from Behçet Necatigil's poems.

Our thesis consists of three parts, excluding the preface, introduction and conclusion. In the first part of our study, we briefly mentioned the developments that

formed the basis of Speech-Act Theory, the theories that pioneered the Speech-Act Theory, and linguists. We tried to explain the features and concepts of Speech-Act Theory. In the second part, we tried to explain the elements that make up Behçet Necatigil's art, the stages and periods of his poetry; In the third part of our thesis, we gave examples of Necatigil's poems that reflect the characteristics of folk poetry, knitted with narrative expression, and his poems in which he shortens the story and in his poems makes more use of the polysemy of words and we examined that the deep structure of his poems. We gave examples of Necatigil's poems, in which the poet approaches modern poetry, makes different experiments by opening a space between the words, we gave examples of the authentic poetry which is adequate to versalite reading, on the poems we selected from different periods, we tried to show the features of locutionary, illocutionary and perlocutionary.

Keywords: Behçet Necatigil, Speech-Act Theory, John Langshaw Austin, John Searle, linguistics.

ÖNSÖZ

Günlük konuşma dilini, şiir diline çevirmede, oldukça başarılı olan Behçet Necatigil (1916-1979) yerine göre sözünü gizleyen, yerine göre sözlerinin arasında bilerek boşluk bırakan, şiirlerinde ‘dil’i bütün işlevlerinde kullanan gerçek bir eylem şairidir. Necatigil’deki söylem, “toplumcu-gerçekçi şairler” deki gibi ideolojik, sloganik niyet taşımaz; o, böyle bir anlayıştan sanat hayatı boyunca uzak durmuştur; hiçbir topluluğa, anlayışa dahil olmamıştır. Behçet Necatigil’in şiirlerindeki “söylem”in “eylem” e dönüşmesi - örtük bırakılmış, çok boyutlu ve katmanlı sözcük kullanma tarzı- Necatigil’in okurlarında merak duygusu uyandırma, okurlarını öğrenmeye teşvik etme isteğinden kaynaklanmaktadır. Necatigil, alıcısını ciddi bir şiir eğitiminden geçirmek onunla yaşantı birliği kurmak istediği için muhatabını (okuru/alıcıyı) eyleme davet etmektedir.

Behçet Necatigil, göndericinin de sürekli aktif olmasından yanadır. Necatigil, şair özne Söyleyici/gönderici) olarak da durağanlığı sevmeyen bir sanatçıdır. Necatigil’in şiirlerinde, özne bazen kendisidir; bazen de sözünü emanet ettiği söyleyicidir. Söyleyici; yerine göregenç bir kız, bir yaşlı, bir çocuk işçi, bir çiçekçi kız olabilir. Kim olursa olsun -ister söyleyici /şair ister alıcı/okur- onun şiirlerinde özne, hep aktiftir hep faaliyet halindedir, onun şiirlerinde edim (eylem) ve edinç (konuşan ya da yazan öznenin anadili konusunda sahip olduğu sezgisel bilgi) bir aradadır.

Behçet Necatigil, Kapalı Çarşı (1945) Çevre (1951) gibi ilk şiir kitaplarında; uyak, redif, ölçü gibi ahenk unsurlarını ve halk motiflerini sıkça kullanmıştır. Olgunluk dönemi diyebileceğimiz şiirlerinde sözün anlamını zenginleştiren imaj, tevriyeve istiareye, sıkça başvurmuştur. Şairin son dönem şiirlerinde *Kareler Aklar* (1975) kitabında biçim yönünden farklı şiirler yazmıştır. Bu şiirlerdeki ses tanzimine, sözcük salkımlarına şairin sözcük seçimindeki titizliğine baktığımızda, Necatigil’in

burada da şiirine hem içsel hem dışsal hareket kazandırma gayreti içinde olduğunu görmekteyiz.

Çalışmamızda *Söz-Eylem Kuramı*'nın odak noktasını oluşturan “dilbilim” in alt dallarından “anlambilim” ve “edimbilim” den sık sık yararlandık. Behçet Necatigil'in şiirleri üzerinde, *Söz-Eylem Kuramı*'nın özellikleri çerçevesinde şair/söyleyici (gönderici) ile okur/dinleyici (alıcı) arasındaki iletiyi ve etkileşimi belirlemeye çalıştık. Örnekler, şairin sanatının farklı dönemlerini oluşturan şiirlerinden seçilmiştir. Bu çalışmada, Ali Tanyeri ve Hilmi Yavuz'un hazırladığı *Behçet Necatigil Şiirler / Bütün Yapıları* (Yapı Kredi Yayınları, 5. baskı, İstanbul, Şubat, 2012.) ve Murat Yalçın tarafından hazırlanan *Behçet Necatigil'in Tüm Eserleri*(Yapı Kredi Yayınları,1.baskı, İstanbul, 2013.) adlı kitaplardan kaynak olarak yararlandık.

Yaptığımız literatür taramasında, birçok edebiyat araştırmacısı tarafından Behçet Necatigil'le ilgili tez ve makale yazıldığını, Necatigil'in şiirleri üzerine birçok inceleme yapıldığını belirledik. Necatigil'in şiirleri üzerine yapılan bu çalışmalarda genel olarak Behçet Necatigil'in 'şiirlerinin yapı özellikleri ve muhteva özellikleri' 'Necatigil şiirinde çocukluk' 'masal motifleri' ve 'şairin biyografi ile şiiri arasında bağlantı kurulabilecek yönler' üzerinde durulduğunu tespit ettik. Kanaatimizce bu çalışmaların içinde en doyurucu ve kapsamlı olanı Prof. Dr. Yılmaz Daşçioğlu'nun *Behçet Necatigil'in Şiirlerinin Şekil ve Muhteva Yönünden İncelenmesi* adlı doktora çalışmasıdır. Yine bir doktora çalışması olan Prof. Dr. Nurullah Çetin'in *Behçet Necatigil'in Hayatı, Sanatı ve Eserleri* adlı doktora tezini de Necatigil'in tüm eserlerini değerlendiren örnek bir çalışma olarak gösterebiliriz. Prof. Dr. Hasan Akay'ın *Kare-Deniz/Behçet Necatigil'in Şiiri Üzerine* (3F Yayınları, 2006) ve *Şiiri Yeniden Okumak / Bir Yapıçözümleme Girişimi* (3.b Şule Yayınları, 2016) yapıtlarında yaptığı açıklamalar ve değerlendirmeler, Behçet Necatigil'in farklı biçimsel denemelere yöneldiği “fraktal” ve “holografik şiir” örneklerinin en sağlıklı şekilde anlaşılması noktasında, çalışmamızda bize yol göstermiştir. Tez çalışmamızda Prof. Dr. Hasan Akay, Prof. Dr. Yılmaz Daşçioğlu hocalarımızın yukarıda adı geçen eserlerinden temel kaynak olarak yararlandık.

Behçet Necatigil'in Şiirlerinin Söz-Eylem Kuramı Çerçevesinde İncelenmesi başlıklı bu çalışmamızda gerek ders döneminde gerek tezimizin hazırlanma sürecinde, rehberliğinden ve birikiminden çokça istifade ettiğim, Değerli Danışman Hocam Prof. Dr. Hasan Akay'a teşekkür ederim. Yine derslerde yapıcı konuşmalarıyla yolun başında olan edebiyat araştırmacılarına cesaret veren tavrı ve Bilimsel Araştırma Yöntemleri ve Etik derslerinde kendisinden edindiğim kıymetli bilgiler için Sayın Prof. Dr. Yılmaz Daşcıoğlu'na, yüksek lisans boyunca bana katkı sağlayan tüm hocalarıma, varlıklarıyla hayatımı daha da anlamlı kılan kızıma, anneme ve babama en kalbi duygularıyla teşekkür ederim.

Temmuz,2022

Sema Evin

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	vi
ÖNSÖZ.....	viii
KISALTMALAR	xiii
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM.....	7
1. SÖZ-EYLEM KURAMI’NIN ZEMİNİNİ OLUŞTURAN UNSURLAR, KURAMIN ÖZELLİKLERİ VE TEMSİLCİLERİ	7
1.1. DİLBİLİMİN TARİHÇESİ	17
1.2. DİL-SÖZ AYRIMI/DİL VE SÖZÜN İÇ İÇELİĞİ.....	18
1.3. DİLİN İŞLEVLERİ	21
1.4. SÖZ EYLEMLER.....	29
1.5. JOHN LANGSHAW AUSTİN’E GÖRE SÖZ EYLEMLERİN YAPISI VE SINIFLANDIRILMASI	29
1.5.1. Düzsöz Eylemi	31
1.5.2. Edimsöz Eylemi.....	33
1.5.3. Etkisöz Eylemi.....	35
1.6. JOHN SEARLE’NİN EDİMSSÖZ EYLEM SINIFLANDIRMASI.....	35
İKİNCİ BÖLÜM	39
2. BEHÇET NECATİGİL ŞİİRİNİN GEÇİRDİĞİ AŞAMALAR VE DÖNEMLERİ.....	39
2.1. BEHÇET NECATİGİL’İN GENÇLİK DÖNEMİ ŞİİRLERİNİN SÖZ EYLEM ÖZELLİKLERİ	52
2.2. BEHÇET NECATİGİL’İN “GURBET DÖNEMİ” ŞİİRLERİNİN SÖZ- EYLEM ÖZELLİKLERİ	57
2.3. BEHÇET NECATİGİL’İN “HASRET” DÖNEMİ”ŞİİRLERİNİN SÖZ- EYLEM ÖZELLİKLERİ	58
2.4. BEHÇET NECATİGİL’İN “HİKMET” DÖNEMİ” ŞİİRLERİNİN GENEL ÖZELLİKLERİ.....	58
2.4.1. Duraklar.....	59
2.5. BEHÇET NECATİGİL’İN “MARİFET DÖNEMİ” ŞİİRLERİNİN SÖZ- EYLEM ÖZELLİKLER	61
2.5.1. Kilim.....	61

2.6. BEHÇET NECATİGİL'İN“HAYRET DÖNEMİ” ŞİİRLERİNİN SÖZ- EYLEM ÖZELLİKLERİ	65
2.6.1. Hassas Terazi.....	67
2.6.2. Divane Derkenar	71
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	73
3. BEHÇET NECATİGİL'İN DÜZSÖZ, EDİMSÖZ VE ETKİSÖZ ÖZELLİKLERİNİ YANSITAN ŞİİR ÖRNEKLERİNİN İNCELENMESİ.....	73
3.1. DÜZSÖZ EDİMİNİ YANSITAN ŞİİRLER	73
3.1.1. Yel Değirmenleri	73
3.1.2. Hal Tercümesi	75
3.1.3. Akşam Serinliği	77
3.1.4. Tahta, Kürsü, Çocuklar	78
3.1.5. Yıkık Duvar	80
3.1.6. Lamba	81
3.2. EDİMSÖZ EDİMİNİ YANSITAN ŞİİRLER	82
3.2.1. Ekmek Kırıntıları.....	83
3.2.2. Sevgilerde.....	86
3.2.3. Yorum Korkusu	88
3.2.4. Nilüfer	90
3.2.5. Solgun Bir Gül Dokununca	93
3.2.6. Çeki.....	96
3.2.7. Kuru Çay	99
3.2.8. İplik	101
3.3. ETKİSÖZ EYLEMİNİ YANSITAN ŞİİRLER	102
3.3.1. Yün	103
3.3.2. Dar Gelir	107
3.3.3. Çekül	108
3.3.4. Divan	109
3.3.5. Kaknus	110
3.3.6. Yazı.....	112
SONUÇ.....	114
KAYNAKÇA	119

KISALTMALAR

a.e.	Aynı eser/yer
a.g.e.	Adı geçen eser
a.g.m.	Adı geçen makale
a.y.	Yazara ait son zikredilen yer
b.a.	Eserin bütününe atıf
bkz.	Bakınız
bkz.: aş.	Eserin kendi içinde aşağıya atıf
bkz.:yuk.	Eserin kendi içinde yukarıya atıf
C.	Cilt
çev.	Çeviren
ed. veya haz.	Editör/yayına hazırlayan
k.g.	Karşı görüş
karş.	Karşılaştırınız
s.	Sayfa/sayfalar
t.y.	Basım tarihi yok
v.d.	Çok yazarlı eserlerde ilk yazardan sonrakiler
y.y.	Basım yeri yok

GİRİŞ

İnsanı diğer canlılardan ayıran en temel nitelik onun konuşma yeteneğidir. İnsanın en anlamlı faaliyeti diyebileceğimiz bu yetenek, zekâmız aracılığıyla “dil yetisiyle” gerçekleşir. Dil, sadece insanların anlaşmasını sağlayan basit bir iletişim aracı değildir. İnsanlar, dil sayesinde kendini gerçekleştirir, düşüncelerini, duygularını, hayallerini “dil olgusu”yla birbirine aktarır. İnsanoğlu, bugünkü medeniyet düzeyine dil aracılığıyla ulaşabilmiştir. Dilin temeli bilinmeyen dönemlerde atılmıştır. Dil; bilimin, sanatın, kendi yöntemleriyle kendini ifade etmesine imkân sağlar. Sosyal bir varlık olan insan, dil aracılığıyla uzlaşarak toplumu oluşturur.

Günümüzde diller üzerine birçok araştırma yapılmasına karşın “dil olgusu” birçok yönden gizemini hâlâ korumaktadır. Yüzyıllar boyunca insan, kendi dilinin özelliklerini, zaman içinde geçirdiği değişimi, merak etmiştir. Her uygarlık, kendi düşünce yapısı ve kültürüne göre farklı yöntemlerle dilini incelemiştir. İlk dönemlerde Yunanlılar, MÖ V. yüzyıldan başlayarak “dil olgusu”na felsefe açısından yaklaşmışlardır. Bu durum bazı karşıtlıkları ortaya çıkarmıştır. Bu dönemde dil konusunda en temel tartışmayı doğal/uzlaşma karşıtlığı oluşturmuştur. “Doğalcılar”agöre dildeki sözcüklerle bunların gösterdikleri kavramlar ve nesnelere arasında sıkı bir bağ vardır. “Uzlaşmacılar”a göre ise, sözcükler anlamlarını bireyler arasındaki uzlaşmadan sonra kazanmıştır; sözcüklerin işaret ettikleri nesnelere ve kavramlar arasındaki bağ, bireyler tarafından sonradan oluşturulan rastantısal bir bağlıdır. “Doğalcılar” ve “Uzlaşmacılar” arasındaki bu tartışma ayrı ayrı kabul görmüş, bu durum yaklaşık XVIII. yüzyılın sonuna kadar sürmüştür.

XVIII. yüzyılın sonunda Hristiyanlık Dönemi; dil konusunda, dinsel bir bakış açısı sergilemiştir. Dil, daha çok dinsel metinlerin yorumlanmasıyla gelişmiştir. XIX. yüzyılın başlarında dile, tarihsel bir bakış açısıyla yaklaşmış, dilin zaman içinde geçirdiği aşamaları, değişimleri incelenmiştir. XIX. yüzyılın sonlarına doğru İsviçreli

dilbilimci Ferdinand de Saussure (1857-1913) “dil”e yaklaşımıyla dikkatleri üzerine çekmiştir. XX. yüzyılın başlarında Ferdinand de Saussure ile başladığı kabul edilen “çağdaş dilbilim” ‘dil’i felsefenin alanından çekerek bağımsız bir bilim haline getirmiştir. “çağdaş dilbilim”in asıl başarısı, alabildiğine karmaşık olan “dil olgusu”nu bir dizge kabul ederek “eşzamanlı bir yaklaşımla” dili tek başına bir inceleme konusu yapmasıdır. Günümüz “dilbilim”i elbette birkaç “dilbilimci”nin çalışması sonucu ortaya çıkmamıştır. “Dilbilim” İki bin beş yüz yıllık uzun bir geçmişten miras aldığı ilke ve kavramları eleştirip geliştirerek oluşmuştur, her bilimde olduğu gibi “dilbilim” de gelişiminin hâlâ sürdüren bir bilim dalıdır.

“Çağdaş dilbilim”in alt dalı olan “edimbilim” “söz”ü ve “faaliyet”i önceleyen , konuşan /yazanı (gönderici) vedinleyeni/okuyanı (alıcı) merkeze alan bir alt bilimdir. “Edimbilim” ‘çağdaş dilbilim’in en karmaşık en somut alanlarından. Bu alanda en dikkat çeken “edimbilim kuramı” John Langshaw Austin’in (1911-1960) ileri sürdüğü *Söz Eylem Kuramı*’dır. John Langshaw Austin’in kuramını: “Bir şey söylemek, aynı zamanda bir şey yapmaktır, bir faaliyette bulunmaktır.” ifadesiyle özetleyebiliriz. Konuşmak, yazmak insanın en temel faaliyetlerindedir. Günlük yaşantımızda karşımızdakine bir şeyler söyler, sorular yöneltiriz, emir veririz, söz veririz bunları yaparken aynı zamanda bir faaliyet gerçekleştiririz.

“Söz eylemi” araç olarak kullanılan dille belirlenir, “söz eylemi” bir belirtkeyle (ses dalgaları, harflerin dizilişi vb...) gerçekleşir. Söz toplumsal değeri olan bireysel bir eylemdir. Bir insanın dilin tüm sözcüklerini bilmesine imkan yoktur. İnsan genellikle dil alanından, yaşadığı toplumun özelliklerine, kendi birikimine, bulunduğu ortama göre bir seçme ve birleştirme işlemiyle, sözünü söyler.

Gündelik yaşamda ortalama birikime sahip bir insanın sözcük dağarcığı iki bin civarındadır; şairlerin sözcük dağarcığı ise bu sayının yaklaşık üç katıdır. Şairler sözlerini söylerken ya da şiirlerini yazarken seçme ve birleştirme işini daha bilinçli daha özenerek gerçekleştirirler. Şair günlük dili işler geliştirir, dilin olanaklarını zenginleştirerek tekrar topluma sunar. Sözünü metni aracılığıyla okura iletir. Şiir, muhatabının yani okurun muhakeme gücünü geliştirir. Şair ve okur arasındaki bu iletişim, şairin dili kullanma ustalığına bağlı olarak bazen günlük yaşantımızdaki yüz yüze iletişimden daha etkili olabilmektedir.

Cumhuriyet Dönemi Türk şiirinin en üretken, usta şairlerinden Behçet Necatigil, insanı her yönüyle şiirinin merkezine yerleştirmiştir. Behçet Necatigil; insanı, tutkuyla bağlandığı şiiriyle anlatmak istemiştir. Behçet Necatigil, üstlendiği tüm rollere hakkını vermekle birlikte, ilk gençlik yıllarından hayatının sonuna kadar ömrünü vakfettiği şairlik kimliğini, tüm kimliklerinin önüne geçirmiştir.

Behçet Necatigil, insanın evden sokağa; sokaktan eve taşınan binbir çeşit duygu durumunu ve faaliyetini şiirleriyle aktarmış; yazın yaşamına başladığı lise yıllarından, hayatının sona erdiği 1979 yılına kadar şiirleri aracılığıyla okurlarıyla sürekli iletişim halinde olmuştur. Necatigil, okurunun sıkı bir şiir eğitiminden geçmesini, sürekli araştırmasını istemiştir. Yaşam felsefesi olarak hayatı boyunca okurunu anlamın çağrısına uymaya ve faaliyete davet etmiştir. Faaliyet ve anlamın çağrısı konuşan - özne, alıcı - okur ilişkisi Necatigil'in neredeyse tüm şiirlerine egemendir. Sözü kullanmadaki hüneri, sözcük seçimindeki titizliği ve dil anlayışı Behçet Necatigil'i modern Türk şiirinin en yetkin şairlerinden biri olmasını sağlayan önemli unsurlardan bir diğeridir.

Behçet Necatigil'in şiirleri, ona yaklaştıkça sizi kuşatan, geçmişten geleceğe, bireyden topluma, toplumdan bireye uzanan, dışardan içeriye, içeriden dünyaya açılan çekim gücü yüksek şiirlerdir. Biçimsel olarak da Necatigil'in şiirleri, farklı farklı okumalara el verecek şekilde düzenlenmiş, ilgi çekici açıklamalar yapabileceğimiz, çoğalan ama eksilmeyen gittikçe derinleşen bir şiirdir. Kısacası Behçet Necatigil, kendi döneminde çağının tanığı olduğu gibi günümüzde de şiirleri aracılığıyla çağın tanığı olmaya devam etmektedir. Behçet Necatigil'in şiirleri hem "yapısalcı" hem "yapısökümcü" yaklaşımlarla açıklanmaya elverişli metinlerdir.

Behçet Necatigil entelektüel birikimi yüksek bir şairdir. Bu birikimin temellerini gelenekten getirmiş olması, şiirlerinde kullandığı dil ve formun (yapı özelliklerinin) geçmişten günümüze, günümüzden gelecek kuşaklara, köprü oluşturması, okurunu eyleme, araştırmaya sevk etmesi, sözcüklerin çeşitli anlam gücünden sonuna kadar yararlanması onu çağdaşlarından önemli farklarla ayırmaktadır. Özellikle dil konusundaki birikimi ve sorumluluk bilincinin etkisiyle 'söz' ünü söylerken gösterdiği titizlik en üst düzeydedir. Behçet Necatigil'in

1973 yılında Doğan Hızlan'la yaptığı bir görüşmede şu ifadeleri kullanması, bizim tespitlerimizi destekler niteliktedir:

“ ... Zebra, benim on birinci kitabımdır. Hayat görüşüm olduğu gibi kaldı. Yazış tarzında, anlatış biçiminde değiştim çok. Ana dilimin yani Türkçenin türlü imkânlarından kelimenin türlü anlam gücünden faydalanmakta az şair, benim gösterdiğim çabayı göstermiştir.”¹

Bu çalışmada, Behçet Necatigil'in *Kapalı Çarşı* (1945)² ve *Çevre* (1951)³ kitaplarından seçtiğimiz “Gençlik Dönemi”, “Gurbet Dönemi” şiirlerinin “söz-eylem” özelliklerini belirlemeye çalıştık. Necatigil'in kendisinin “Hasret Dönemi” diye nitelendirdiği, bu döneme denk gelen “*Evler*” (1953)⁴ “*Arada*” (1958)⁵ “*Dar Çağ*” (1960)⁶ yapıtlardan seçtiğimiz şiirlerinin “söz-eylem” özelliklerini genel olarak değerlendirdik, Behçet Necatigil'in şiir anlayışında biçimsel olarak bazı değişikliklere başvurduğu modern yaklaşımlarla, dilimizin çok anlamlılık özelliklerinden yoğun olarak yararlandığı (1970-1979) “*En/Cam*”(1970)⁷ “*Zebra*”(1973)⁸ “*Kareler Aklar*” (1975)⁹ “*Beyler*” (1978)¹⁰ “*Söyleriz*” (1980)¹¹ kitaplarından seçtiğimiz şiir örnekleri daha çok derin yapı özelliği gösterdiğinden bu bölümde, anlam incelemesine ağırlık verdik. Çalışmamızda Behçet Necatigil'in sekiz yüz elli şiirini tarayarak tezimizle en ilgili görünen örnekleri seçmeye çalıştık. Tekrara düşmemek adına temaların ve anlam iletilerinin farklı olmasına özen gösterdik.

Behçet Necatigil'in okumaya verdiği önem ve alıcıyı /okurunu muhatap alma biçimi “ben”in şair öznenin kendini bulabilmesinin yolunun “senden” geçtiğine inanması yani okuruyla bir yaşantı birliği kurması, aynı duygu ve yaşantı birliğini

¹Behçet Necatigil/ *Bütün Eserleri , Bile/Yazdı- (Söyleşi ‘ Değişmek’)*(Yayına Hazırlayan Murat Yalçın)Yapı Kredi Yayınları,1.b., Ocak 2013, İstanbul.

²Behçet Necatigil, *Kapalı Çarşı*,1.b., Marmara Kitapevi, İstanbul,1945.

³Behçet Necatigil, *Çevre*,1.b., Varlık Yayınları, İstanbul, Şubat 1951

⁴Behçet Necatigil, *Evler*,1.b., Yeditepe Yayınları, İstanbul, Şubat 1953.

⁵Behçet Necatigil, *Arada*,1.b., Varlık Yayınları, İstanbul, Kasım 1958.

⁶Behçet Necatigil, *Dar Çağ*,1.b., Varlık Yayınları, İstanbul, Aralık 1960.

⁷Behçet Necatigil, *En/Cam*,1.b., De Yayınevi, İstanbul, Temmuz 1970.

⁸Behçet Necatigil, *Zebra*,1.b., De Yayınevi, İstanbul, Nisan 1973.

⁹ Behçet Necatigil, *Kareler Aklar*,1.b., Bilgi Yayınevi, Ankara, Aralık 1975.

¹⁰ Behçet Necatigil, *Beyler*,1.b., Cem Yayınevi, İstanbul,1978.

¹¹ Behçet Necatigil, *Söyleriz*, (Hazırlayan Kâmuran Şipal), 1.b., Cem Yayınevi, İstanbul,1980.

okurundan da beklemesi Austin'in "Söz-Eylem Kuramı"ndaki gönderici ile alıcıyı merkeze alma özelliğiyle birebir örtüşmektedir.

Behçet Necatigil'in Şiirlerinin Söz_Eylem Kuramı Çerçevesinde İncelenmesi başlıklı çalışmamızda, "dilbilim" in alt kolu olan "edimbilim" alanına dahil edilen *Söz Eylem Kuramı*'nı Behçet Necatigil'in sanat hayatının farklı dönemlerinde yazdığı şiir örnekleri üzerinde göstermeyi amaçladık.

Çalışmanın birinci bölümünde: *Söz-Eylem Kuramı*'nın zeminini oluşturan gelişmelere, bunlara öncülük eden 'dilbilimciler'e ve 'kuramları'na kısaca değindik. Günlük dili, felsefe alanından kurtararak dile bilimsel bir nitelik kazandıran dilbilimin temellerini atan Ferdinand Saussure (1857-1913) Noam Chomsky (d.1928) Roman Jakobson (1896-1982) gibi dilbilimcilerin dile yaklaşımlarını iletişim modellerini, tezin konusuna dahil olan sınırlar içerisinde açıklamaya çalıştık.

Tezimizde 'dil'in tarihsel gelişimini' genel hatlarıyla değindikten sonra geleneksel yaklaşımın 'dil'in daha çok felsefenin üzerinden yürütüldüğünü, cümlelerin doğruluk ya da yanlışlık bildirmek dışında ya da insanlara dil öğrenmesi için kurallar koymak dışında bir özelliği olmadığını savunan dil anlayışının XX. yüzyıldan itibaren "dil" in felsefenin ve siyaset dilinin güdümünden kurtularak bağımsız bir bilim dalı niteliği kazandığını devamındaki gelişmeleri açıkladık. geleneksel dil bilgisinin, bilim niteliği kazanmasında Ferdinand de Saussure'ün (1857-1913) yaptığı çalışmaların çok etkili olduğunu Saussure'ün kendinden sonra gelen birçok dilbilimciye yol gösterici olduğunu, birçok ekolü etkilediğini, metin çözümlemelerinde daha kapsamlı yöntemler geliştirdiğini göstermeye çalıştık.

XX. yüzyıl başlarında ilk olarak John Langshaw Austin (1911-1960) tarafından temeli atılan sonrasında Austin'in öğrencisi olan John Searle'ün (d.1932) geliştirdiği *Söz-Eylem Kuramı*'nı örnek tümceler üzerinde açıkladık. Kuramın daha iyi anlaşılabilmesi için Roman Jakobson (1896-1982) tarafından geliştirilen dilin işlevleri ve iletişim öğelerini örnekler vererek belirledik.

İkinci bölümde: Behçet Necatigil'in sanatını oluşturan unsurları, şiirinin geçirdiği aşamaları ve dönemleri açıklamaya gayret ettik. Behçet Necatigil, sanat hayatının başından sonuna kadar genelde aynı temaları işlemiştir, biz konumuz

sınırları dahilinde Necatigil'in şiirlerindeki "söz" ün gelişimine, üslup değişimine göre açıklamaya çalıştık, şairin yetkinleştikçe biçim unsurlarını da anlama nasıl dahil ettiğini belirlemeye çalıştık.

Çalışmamızın üçüncü bölümünde Necatigil'in halk şiirinin özelliklerini yansıtan, ölçülü uyaklı ve halk motiflerinin sıkça yer aldığı, tahkiyeli anlatımla örülmüş, şiir örneklerinde ve hikâyeyi kısarık sözcüklerin çok anlamlılığından daha çok istifade ettiği, Necatigil'in olgunluk dönemi eserleri diyebileceğimiz modern şiire yaklaştığı, "fraktal şiirleri" ve "fraktal şiir" in bir sonraki aşaması olan "holografik şiir" ¹² örnekleri üzerinde -dil göstergelerinden hareketle- "düzsöz" "edimsöz" "etkisöz" özelliği taşıyan "söz-eylemler" i tespit ettik. Necatigil'in bu metinlerde kullandığı imajları, imgeleri ve çok anlamlı sözcükleri dikkate alarak Necatigil'in iletisini belirlemeye çalıştık.

Çalışmamızın ana bölümlerine geçmeden önce şunu da özellikle belirtmek isteriz : Bir edebiyat araştırmacısı ya da ilgili bir okur - hayatını şiire adanmış olsa da - bir şiirin iletisini anlamaya gayret eder ancak bu iletiyi yüzde yüz anlayamaz. Bu durumun doğal birçok nedeni vardır: Okur "alıcı" incelediği şiirin "söyleyicisiyle" farklı zamanlarda yaşamış olabilir, aynı toplumun ferdi olsalar da "okur"un ait olduğu çevre, aldığı eğitim "söyleyici"nin çevresi ve birikiminden farklıdır. Beslendiğimiz kaynaklar, yaşama bakış pencerelerimiz farklı farklıdır, hatta cinsiyet farkı ve daha birçok etken bu durumu etkilemektedir; kaldı ki şair, zaman içinde kendi yazdıklarına bile yabancılaşabilir. Bir şairin gençliğinde söyledikleriyle, olgunluk döneminde söyledikleri arasında -zamanın bize ekledikleri veya bizden götördükleri karşısında- değişimler yaşaması gayet doğaldır. Şiir, üreticisi ve doğası gereği yüzde yüz anlaşılmaya izin vermez ama titiz ve dikkatli bir çalışma, çoğunlukla şairin ve şiirinin yaşadığı kıyıya bizi ulaştırabilir. Biz de tüm gayretimizle çalışmamızda bu kıyıya ulaşmayı hedefledik.

¹² Prof. Dr. Hasan Akay, **Şiire Yeniden Bakmak (Bir Yapıçözümleme Girişimi)** Akademik Kitaplar, 1.b., İstanbul, 2009 s.247.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. SÖZ-EYLEM KURAMI'NIN ZEMİNİNİ OLUŞTURAN UNSURLAR, KURAMIN ÖZELLİKLERİ VE TEMSİLCİLERİ

İnsanoğlu, yaratılışı gereği fiziksel ve ruhsal ihtiyaçlarını karşıladığı sürece hayatını sağlıklı bir şekilde sürdürebilmektedir. Bilimin ortaya çıkışında, insanın üç temel ihtiyacı olan barınma, beslenme ve giyinme gereksiniminin karşılanması etkili olmuştur. Zaman içerisinde, bilimi bugünkü noktaya getiren en önemli etken ise insanın çevresinde olanları merak etmesi sonucu, sorularına cevap bulma arayışı olmuştur. Günümüzde geline nokta bilim insanın hayatını istediği kadar kolaylaştırın zaman içerisinde ona “sanat” “bilim”e eşlik etmeseydi insanlık bugünkü gelişmişlik seviyesine asla gelemeydi. Kısacası sadece maddi ihtiyaçların karşılanması insanı yarım bırakacağından sanatın insan hayatında olmadığı bir yaşam düşünülemez.

Çevresiyle sürekli etkileşim halinde olan insan, duygu düşünce istek ve hayallerini dış aktarmak bazen de dış aleme duyduğu hayranlığı kendi duygularıyla anlatmak ister; bu bazen bir resimde bazen bir bestede bazen de bir şiirde ifade olanağı bulur. Dokusu itibariyle sanatın tek bir tanımını yapmak mümkün değildir. Prof. Dr. Orhan Okay birçok sanat tanımından hareketle az çok ortak olabilecekdört unsur içeren bir formüle ulaşmıştır: a-) Bir duygu ve düşünce içermesi. b-) Plastik malzeme veya ses-söz: Sanatçı duygu ve düşüncesini bu malzeme ile ortaya koyacaktır. c-) İfade içermesi. İfade, duygu ve düşüncenin sanatkârane sentezidir. d-) Heyecan ve hayranlık uyandıracak şekil. Bu unsurlardan hareketle Prof. Dr. Orhan Okay sanatı: “Bir duygu ve düşüncenin maddi bir malzemedan veya sestan veya sözden faydalanmak suretiyle heyecan ve hayranlık uyandıracak şekilde ifadesidir.”¹³ şeklinde tanımlayarak en kuşatıcı tanıma ulaştığını söyleyebiliriz:

“Güzel sanatları birbirinden ayıran ve farklı olarak adlandırılmalarını gerekli kılan en temel unsur, bunların kullandıkları malzemeye dayanmaktadır. Edebiyat dille gerçekleştirilen bir sanattır. Yazar ve şair dili kullanarak eserini oluşturur. Günlük dilden hareketle dilin en çok işlendiği metinler şiir metinleridir. Bu, ustanın maharetiyle paralellik arz eden bir değişimdir. Şu noktayı da özellikle

¹³ Prof. Dr. Orhan Okay, **Sanat ve Edebiyat Yazıları**, Dergâh Yayınları,3.b.Ocak 2011, İstanbul, s.20

belirtmek gerekir ki diğer sanatların malzemesi uluslararasıken sanatçının kullandığı dil, üyesi olduğu toplumun dilidir, edebiyatın, özellikle de şiirin malzemesi bütünüyle millidir.”¹⁴

Henüz ulus devletlerin oluşmadığı insanların kabileler ve boylar halinde yaşadığı dönemlerde bile edebiyatın en kadim türü olan şiiri ve tiyatroyu görmemiz mümkündür. Öyle ki XVIII. yüzyıla kadar -tiyatro metinlerinin çoğunun nazım biçiminde oluşturulduğunu da hesaba kattığımızda- çok yakın bir zaman kadar edebiyat denilince akla çoğunlukla şiir gelmektedir.

Şiir dili kaynağını günlük dilden alır ancak bu dil; şairin kültürüne, birikimine, yaşamı algılama biçimine ve daha pek çok unsura göre şekillenen bir dildir. Bazı şairlerin ve şiirlerin aynı konuyu ele almasına rağmen daha çok sevilmesinin ilgi görmesinin nedeni çoğunlukla o şairin şiir dilini kullanma becerisidir. Günlük dil, bireyler arası aktarılmak istenen mesajı iletme amacına yönelik şekillenir. Bu, bir ihtiyaç olabilir, bir istek olabilir, bir uyarı olabilir. Günlük dilde genellikle dil genellikle açıklayıcı (göndergesel) işlevde kullanılır. Yani ne günlük yaşamda kullandığımız “dil” ne bilimsel metinlerde kullandığımız “dil” şiirin dilidir; bununla birlikte şiirin malzemesinin ham maddesi günlük dilden sağlanır. Edebiyatın türleri içerisinde en milli olanı şiirdir. Şair, ait olduğu toplumdan en çok etkilenen ve ait olduğu toplumu en çok etkileyen sanatçıdır. Kısacası bir toplumun günlük dilinin özelliklerini ve inceliklerini en iyi bilen şairlerdir.

Şair, her şeyden önce kendi üslubuna göre şiirini kurar. Şairler, sözcüklerin anlam olanaklarını sonuna kadar kullanırlar, böylelikle normal bir bireyin kullandığı sözcük sayısının ortalama üç katına çıkarlar. Sözcük ve söz kadrosu zengin olan usta şairler, toplumun dilini işleyerek zenginleştirir. Elbette bu söylediğimiz, Behçet Necatigil gibi dil işçisi olmayı başarmış, usta şairler için geçerli bir tespittir. Üslup arayışına girerken özgün olmak adına ya da kendilerince başka nedenlerden şiir boyunca “sözün” gerçeklikle bağını tamamen koparan, “sözcük deformasyonu” yapan, dili yozlaştıran ve fakirleştiren şairler bu değerlendirmenin dışındadır.¹⁵

Bir dilin ses düzenlemesinden yapılmış bir seçme olan şiir, her şeyden önce bir sesler sistemidir. Geçen yüzyıla kadar gerek Rus biçimcileri gerek İngiliz dil

¹⁴ Orhan Okay, a.g.e. s.22

¹⁵ a.g.e. s.23

bilimcileri şiirdeki kafiye redif aliterasyon asonans gibi ahenk unsurlarının anlama dahil olup olamayacağını tartışıp durmuşlardır. Ortak bir görüşe ulaşamamanın geçerli yönleri de vardır çünkü her doğal dil ve o dilin konuşucusu olan şairler farklı kültürlerle aittir.¹⁶ Ses düzenlemeleri ve etkileri bakımından, dilden dile farklılık gösterir, bununla birlikte, belirleyici olan bir diğer husus da şairin ahenk unsurlarını kullanmadaki niyetidir. Örneğin, şiirde kafiyenin sözcüklerin hangi anlam alanından seçilmiştir, kafiyeyle bağlanan sözcükler arasında anlam ilişkisi var mıdır, kısaca kafiye, şiirin bütün bağlamıyla ne derece ilişkilidir, şair eş sesli sözcükleri göz için kafiye yapmak için mi seçmiştir? Benzer sorunlar, diğer ahenk unsurları için de geçerlidir. Ayrıca genel olarak bu konu tartışılıp dursa da modern şiirde, şiirin ahenk unsurları, dilbilim ve edebi anlambilim ile olan bağlantıyı yeniden kurmuştur. Bu unsurlar anlamdan ayrı değildir, bağımsız ele alınamazlar, şiirin anlam bütünlüğünün unsurları olarak ele alınmalıdırlar ¹⁷ görüşü ağırlık kazanmaktadır. Bu çalışmamızda Behçet Necatigil şiirleri inceleme konusu olduğundan aşağıdaki bölümlerde örneklendireceğimiz üzere Necatigil'in şiirlerindeki ahenk unsurları da dahil olmak üzere “sesten” “sözcüğe” “sözcükten” “söze” kadar hemen her unsurun anlama dahil olduğunu söyleyebiliriz.

Şiirin anlamı, bağlamında açığa çıkar, şiirdeki bir sözcük sadece sözlük anlamını değil, yan mecaz anlamlarıyla birlikte eş sesli anlamdaş yönlerini de yansıtır ya da kendilerine karşıt sözcüklerin anlamlarını da anımsatırlar. Bu nedenle şiir incelemelerinde dil incelemesi son derece önemlidir. Dil incelemesinin önemi tabii ki sadece anlam incelemesiyle sınırlandırılmaz. Bir şiirin gramerini, ses ve şekil bilgisinden (morfoloji) sözcük kadrosuna geçmek, buradan da söz dizimlerine gitmek koşuluyla anlayabiliriz. ¹⁸

Şiir incelemelerinde bugün gelinen noktayı daha iyi kavramak adına eski eleştirel yaklaşımlara değinmek yerinde olacaktır. XIX. yy. da şiir incelemesi ve eleştirisi esere dönük değildi. Önceki inceleme yöntemi ‘şiiri duygu anlatımı olarak alıyor’, ‘sanatçıyı merkez yapıyor’ veya ‘sanat dış dünyayı yansıtıyor’ diyerek şiiri

¹⁶ Berna Moran, *Edebiyat Kuramları ve Eleştirisi*, İletişim Yayınları, 29.b. ,İstanbul, 2018, s.178.

¹⁷ René Wellek, Austin Warren, *Edebiyat Teorisi*, (çev. Ömer Faruk Huyugüzel) Dergah Yayınları, 3.b., Ekim 2015, s.182-184

¹⁸ René Wellek, Austin Warren, *Edebiyat Teorisi*, a.g.e. s.201

açıklamak için tarihe, sosyolojiye, politikaya yöneliyordu. Rus biçimcileri ise eserden hareket etmekten yanaydılar. Onlar, her şeyden önce edebiyat eserini diğer eserlerden ayıran biçimsel özelliğin yani ne olduğu sorusuna cevap aradılar. Şunu iddia ettiler: “Biz dış dünyaya, objelere, davranış ve düşünüş biçimlerine baka baka bunları benimseriz, şiir ise kendine özgü dili sayesinde bu alışkanlığı sarsarak düşünceleri, davranışları, nesnelere ve duyguları yeni bir bakış açısıyla yeniden görmemizi, yeniden algılamamızı sağlar.”

Rus biçimcileri¹⁹ şiirselliğin özünü alışkanlığı kırmakta gördükleri için üzerinde durdukları sorun metnin bunu nasıl sağladığı sorunudur. Günlük dil; bir şey bildirmeye, anlatmaya, betimlemeye yarayan bir araçtır, biz bu dili kullanırken dilin bilincine varmayız. Bu dil şeffaf bir cam gibidir, onu değil, onun aracılığı ile işaret ettiği şeyleri algılarız. Şair ise bu dili bozar, büker, kuralları çiğner, altüst eder ve böylece onu alışmadığımız yeni bir düzene sokar. Bu şaşırtıcı başkalık, bizi silkeler, uyandırır ve dile getirdiği her ne ise onu yeni bir gözle görmemizi sağlar. İşte dil, bu alışılmamış düzenlenişten ötürü dikkati kendi üstüne çeker. Bir şey bildirmek amacı ile araç işlevi görmekten çok, kendisi ön plana geçerek adeta kendi düzenlenişini sergiler. Rus biçimcileri için önemli olan şairin gerçeklik karşısındaki tutumu değil “dil” karşısındaki tutumudur.

Rus Biçimcileri arasında “dilbilim”e ağırlık veren Roman Jakobson (1896-1982) dilin şiirsel işlevi ile diğer işlevlerini ayırt ederek bu konuyu işleyen en iyi kuramcı olmuştur. Jakobson bir iletişim eyleminde altı ögenin yer aldığını söylemiştir, bunlar: 1- ‘Gönderici’ sözü söyleyen, dersi anlatan, raporu , şiiri vb... yazan kişidir. 2- Göndericinin söylediği ya da yazdığına ‘bildiri’ denmektedir. O halde her şiir bir bildiridir. 3-Bu bildirilerin muhatapları vardır elbette, işte buna da ‘alıcı’ denmektedir. 4-Bildirimde anlamın oluşması için başka unsurlara da gereksinim duyarız. Bildirimin aktarılması için bir ‘iletici’ gerekmektedir. Bu iletici söz olur, yazı olur vb... 5- Bildiricinin alıcı tarafından anlaşılması için ortak bir

¹⁹ 1915-1930 yılları arasında esere dönük biçimci yaklaşımlarıyla yazın alanına önemli katkıları olan yapısalcılara kaynaklık eden topluluktur. Boris Tomaşevski, Viktor Şklovski, Boris Eichenbaum ve Yuri Tinyanov önemli Rus Biçimcileridir. Çalışmalarına Rus Biçimcileri ile başlayan aslında Rus Biçimciliğinin kurucusu sayılan Roman Jakobson (1896-1982) 1920’de Rusya’dan ayrılmıştır. Jakobson’un Çekoslovakya’ya gidip Prag Dilbilim Topluluğu’na katılmasıyla Rus Biçimciliği Avrupa’da etkisini göstermiştir.

‘kod’ (örneğin: ortak dil) kullanılması gerekmektedir. 6- Bildirimin göndergesini oluşturan iletişim unsuru ise ‘bağlam’dır. Bu bir sınav kağıdı olabilir, iletişimin gerçekleştiği, iş yeri, ev, sınıf olabilir.²⁰

Biz genellikle bir bildirimde bütün anlamın bir unsurda toplandığını zannederiz. Özellikle Türkçede böyle bir yaklaşım söz konusu değildir, çoğunlukla bir söylemde, bildiri, dışındaki bağlama ait bir şey bildirir: Örneğin: “Konya-İstanbul arası 690 km’dir.” Bu bildiri göstergesel bir anlam taşıyor ve göndergesi kendi dışındaki bir bağlam. Ne var ki bildiri her zaman göstergesel işlev yüklenmez. Basit günlük bir diyalogda, “Ammma yolmuş, yürümekle bitmiyor!” gibi bir cümlede bildiri, bağlama değil söyleyene yöneliktir; onun duygularını, tutumunu, tepkisini anlatır. “Hazırlan, yola çıkacaksın.” gibi bir bildiri ise alıcıya yöneliktir, bir emri dile getirir.²¹

Bildiri diğer beş unsurdan birine değil de bildirinin kendisine yönelikse o zaman işlevi sanatsal işlev olur çünkü bildirinin yaptığı şey dikkati kendi üstüne, kendi düzenlenişine çekmektir. Şiiri diğer söylemlerden farklılaştıran özelliğidir bu fakat şiirde dilin başka işlevi de pek tabii kullanılabilir. Şiirin duygusal anlamı, göstergesel anlamı, yaptırıcı anlamı da bulunabilir; ancak bunların arasında ağır basan şiirsel işlevdir. Buna karşılık, göstergesel işlevin ağır bastığı bir bildirinin aynı zaman şiirsel yönü de bulunabilir. Felsefe, din kültürü ahlak bilgisi, tarih kitaplarında, yoğun olmamakla birlikte sanatsal işlev hissedebiliriz. Bilhassa reklam metinlerinde, söylemlerde şiirsel işlevin rol oynadığı kuşkusuzdur. Bazı reklamlarda bildirinin düzenleniş seslerin tekrarı vb. gibi bildiriye çarpıcı kılmak için şiirsel işlevden yararlandığını görebiliriz. Özetlersek, Roman Jakobson’a göre bir bildirim olayında bildirinin dilsel düzenleniş diğer unsurlara yönelişten daha ağır basıyor ve bildirinin kendini ön plana çıkarıyorsa bu bildirinin esas işlevi sanatsal işlevdir. Diğer adlarıyla şiirsel heyecan uyandıran işlevdir.²²

Edebiyatta yapısalcılığı anlamak için Ferdinand de Saussure’ün (1857-1913) dil konusunda yaptığı bazı ayrımlara değinmemiz gerekmektedir. Saussure, dil

²⁰ Roman Jakobson, **Closing Statement : Linguistics and Poetics** Stly i Language içinde,Der. : Thomas A. Sebeok , Cambiridge, 1963, s.353.

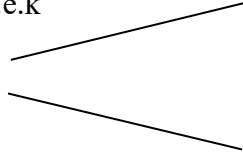
²¹ Berna Moran **Edebiyat Kuramları ve Eleştiri**, İletişim Yayınları,29.b., İstanbul, 2018, s.182.

²² Berna Moran **Edebiyat Kuramları ve Eleştiri**, a.g.e., s.183

konusunda öncelikle dil/ söz ayrımına dikkatleri çeker : *dil* (langue)ile *söz* (parole) ayrımıdır. Dil, bir dil sistemine verilen addır. Türkçe, Fransızca, İngilizce dilleri dediğimiz zaman “dil” i bu anlamda kullanırız. “Söz” ise dilin somut kullanımı, yani dilin belirli bir gönderici tarafından belirli bir anda uygulanmasıdır. Bu sayısız “söz” ler bir dil sistemine uyarlar. Somut ve bireysel olan “söz” ün arkasında, onu belirleyen soyut ve toplumsal bir sistem (yapı), “dil” vardır. Dilbilimin amacı bu yapıyı ortaya çıkarmaktır ve bunu yapmak için *söz*’ü inceler. Satranç oyununda olduğu gibi diyebiliriz ki tek tek satranç oyunları somut ‘*söz*’e, oyun olarak satranç ise soyut “dil sistemi”ne denk gelir.²³

Sözcükler bir şeyi işaret ettikleri için birer dil göstergesidirler; bir göstergenin iki yönü vardır: Biri bir ses imgesidir ki *gösteren* adını alır. “Çiçek” dediğimiz zaman ağzımızdan çıkan bir ses imgesi *gösteren*’dir, bunun işaret ettiği çiçek kavramı ise *gösterilen*’dir.²⁴

ses (gösteren) ç.i.ç.e.k

çiçek = gösterge

kavram (gösterilen)

Gösteren ile gösterilen arasındaki bağıntı saymacadır (keyfi) çünkü çiçek kavramını bu sözcükle göstermek için bir neden yoktur. Sistemin içindeki bağıntılar dış gerçeklikten bağımsızdır. Çiçek sözcüğü dil sistemi içinde bir ad olarak kullanılır, bir ad olarak davranışı, diğer unsurlarla olan bağıntıları, gerçeklikteki çok yapraklı bitkiyle ilgili değildir. Sözcükler birer gösterge olduklarına göre, dil bir göstergeler sistemidir ve dış gerçeklikten bağımsız, kendi iç kurallarına göre işler.²⁵

Sağduyuya uygun, Ferdinand de Saussure’den (1957-1913) önceki dil anlayışına göre dil, var olan nesnelere adlandırır. Yani sınıflara ayrılmış, düzene

²³ Prof. Dr. Zeynel Kıran, Prof. Dr. Ayşe Eziler Kıran, **Dilbilime Giriş**, a.g.e.s.152.

²⁴ Prof. Dr. Zeynel Kıran, Prof. Dr. Ayşe Eziler Kıran, **Dilbilime Giriş**, a.g.e.s.153.

²⁵ Prof. Dr. Zeynel Kıran, Prof. Dr. Ayşe Eziler Kıran, **a.g.e.** s.154.

sokulmuş hazır bir dış dünya vardır ve bu gerçekliği dil ile aktardığımızı göre, dil, bu dünyayı yansıtmaya yarayan bir araçtır. Bu anlayış, zamanla bazı değişikliklere uğrasa da Platon'dan bu yana süregelen anlayıştır.²⁶

Ferdinand de Saussure (1957-1913) bu dil anlayışını köktenci bir biçimde değiştirmiştir, bu yaklaşımı tersine çevirmiştir diyebiliriz. Saussure'e göre dil mevcut nesnelere, kavramları sonradan etiketleyerek bir çeşit katalog oluşturmaz çünkü dil kavramlardan önce vardır.²⁷

Yapısalcı "dilbilim"e göre doğa kesintisiz bölünmemiş büyük bir tözdür, bir bütündür, dil bu yığıcıı anlaşılır kılmak için sınıflandırarak böler.Örneğın dilden önce taş, maden ve kaya ayrımı yoktur ama biz bütünü, taş sınıfı, kaya sınıfı, maden sınıfı olarak birimlere ayırırız ve böylece dünyayı kavranılır, anlaşılır hale sokarız. Böyle bir sınıflandırma yapılmısaydı zihnimiz karmakarışık olurdu. Her şey bir yığın olarak kalırdı, analitik düşünmediğimiz ve analiz yapmadığımız için sanatta bilimde bugünkü noktaya gelemezdik. Bununla birlikte her dil dış dünyayı aynı şekilde bölmaz. Yaşanılan coğrafya ait olduğumuz kültür, dilimizin yapısal özellikleri gibi pek çok faktör sınıflandırmada yaklaşım farklılıklarını ortaya çıkarmıştır. Türkçede çayırda otlayan hayvana da sofrada yenen etine de koyun denir ama İngilizcede bunlar *sheep* ve *mutton* olarak ayrılırlar.

Söz-Eylem Kuramı'nın özelliklerinin ve tezimizin konusuna dahil olan bazı "dilbilim" kavramlarının iyice anlaşılması için çok karmaşık bir yapı olan "dil olgusu"nın temel özelliklerini ve geçirdiği aşamaları genel çerçevesiyle bilmemiz gerekmektedir.

Günümüzde, medeniyetin zeminini oluşturan en büyük icadın yazı olduğu tezi kabul görse de şu gerçeği de unutmamak gerekir. Yazı dili konuşma diline sonradan eklenmiş bir katmandır.²⁸ İnsan için temel olan konuşmadır. Bununla birlikte kronolojik olarak 'söz' 'yazı' dan önce gelir bununla birlikte atalarımız" "Söz uçar, yazı kalır" diye bir tabir kullanmışlardır. "Söz" kalıcılığını ve etkisini yazıya

²⁶ Berna Moran *Edebiyat Kuramları ve Eleştiri*, a.g.e., s.184

²⁷ a.g.e. s.129.

²⁸ Dr. Mehmet Aydın, *Dilbilim El Kitabı*, Avrasya Yayınları, 2006, Bişkek. s.13.

borçludur. Yazı “söz” ün izidir; sözü sabitler, farklı zamanlarda metni yeniden okumaya, söylenenleri yeniden yorumlamaya olanak sağlar.

Dilin asıl birimi sestir, yazının var olma nedeni dildeki sesleri göstermektir. Dil bir yönüyle insan davranışdır diyebiliriz, insanlar arası anlaşma aracıdır, tabii ki insanların anlaşması için müzik, jest, mimik gibi başka vasıtalar da vardır ancak bunlar duygu düşünce hayal ve isteklerimizi eksiksiz olarak aktarmada yetersiz kalır ve bu vasıtaların belirli bir sistemi yoktur. Dillerin diğer anlaşma araçlarından ayrımı ses dizgesinden oluşmasıdır. Dilin oluşması için bu da yeterli değildir, bir dilden bahsedebilmek için anlaşacak bir insan topluluğunun mevcut olması gereklidir. Dil bir insan topluluğuna ait sesli işaretler sistemidir. Yani dili oluşturan sesler rast gele bir araya gelmez bu sesler bir sisteme tâbidir. Bu noktada sistem kavramından söz etmek yerinde olacaktır. Her sistem bir araya geldiğinde bir amacı gerçekleştirmeye yarar, parçalardan oluşur, her sistemde sistemi oluşturan unsurlar arasında dayanışma vardır ve bunlar bütüne hizmet eder, sistemin değeri tek tek parçaların değeri toplamından fazladır. Her şey dayanışma içinde olduğundan her unsur diğerine bağımlıdır. Örneğin matematiğin 5 rakamı, değerini, içinde bulunduğu sistemden alır 5'i : 0,1,2,3,4,5,6,7,8,9 gibi rakamlarla birlikte düşünmezsek 5'in değerini belirleyemeyiz. Bu durum dil için de geçerlidir: Dilin en küçük birimi olan sestem, en büyük birimi olan cümleye kadar, her unsur birbiriyle dizimsel, anlamsal, yapısal, kökensel bir bütünlük ve dayanışma içindedir. Bir sözcüğün anlamı ve görevini cümle dışında belirlemek oldukça güçtür. Sağlıklı bir tespit için sözcüğün bağlamında kazandığı anlama ve diğer sözcüklerle olan anlamına bakmamız gerekir.²⁹

Dilde sesler zaman içinde sıralanarak göstergeleri oluşturmuştur. Çağdaş dilbilimin bakış açısına göre dil için bir insan topluluğuna ait seslerden kurulu bir çift eklemli göstergeler sistemidir dersek daha kuşatıcı bir tanıma ulaşacağımızı söyleyebiliriz. Birey aktarım sırasında çoğu kez göstergeler kullanır; nesnelere kullanmak yerine onları işaret eden araçlara başvurur.

²⁹ Dr. Mehmet Aydın, **Dilbilim El Kitabı**, Avrasya Yayınları, 2006, Bişkek. s.13.

Medeniyetin en güçlü taşıyıcısı, gelişmelerin, icatların ifade aracı olan dil, psikolojik ve biyolojik açıdan insanın en temel ve karmaşık her türlü duygu durumunu ve düşüncelerini aktardığı iletişim vasıtasıdır.³⁰ Dil, aynı dilsel topluluk üyelerinde ortak olan bir sesli göstergeler dizgesidir. Dilin iki temel özelliği vardır: Biri soyutlama diğeri simgeleştirme. İnsanlar, yerine göre hem konuşucu hem de alıcı olabilir, bize gönderilen ses dizgilerini algılar, yorumlar yeniden üretiriz. Dilsel davranışlar olan bu etkinlikler, simgesel araçlar ve davranışlar, insana özgü olan dil yetisinden kaynaklanır, bu kavram tümüyle kuramsaldır. İnsan toplulukları dil yetisinin farklılaşmasından ortaya çıkan Türkçe, Almanca, İngilizce gibi özel ve doğal diller geliştirmişlerdir; zaman içerisinde bu dillerin kurallarını bir sisteme oturtmuşlardır, böylelikle bir dili tüm yönleriyle inceleyerek kurallara bağlayan geleneksel dil bilgisi ortaya çıkmıştır. Dil bilgisi, dilbilime zemin hazırlamakla birlikte iki bilimin yöntemleri ve yaklaşımları oldukça farklıdır.

Dilbilgisi betimlemekten çok genellikle kural koyar, bakış açısı dardır; ‘dil bilgisi’ Aristo’ya kadar gidebileceğimiz oldukça eski bir bilim dalıdır; ‘dil bilgisi’nin eski metinleri açıklamak, metin şerhi yapmak ve kendi anadilinin kurallarını öğrenmek ya da öğretmek gibi işlevleri vardır. Dünyada XVII. yüzyıla kadar sistemli bir şekilde yabancı dil öğretimi pek verilmez, dil incelemeleri genel olarak kutsal metinleri ve bazı şiirleri şerh³¹ (açıklama) ederek anlamlandırma üzerinden gider. Giriş bölümünde de ifade ettiğimiz gibi XIX. yüzyıla kadar dil, genellikle felsefenin kafa yorduğu bir olgudur. XIX. yüzyılda ünlü Fransız dilbilimci Ferdinand de Saussure (1857-1913) tarafından temelleri oluşturulan dilbilim ise çok yeni bir bilim dalıdır. 1916 yılında yayımlanan ve öğrencilerinin tuttuğu ders notlarından oluşan *Genel Dilbilim Dersleri* adlı eserin -bu eser, Saussure’ün (1857-1913) ölümünden üç yıl sonra Saussure’ün derslerini titizlikle takip eden öğrencilerinin notlarını derlemesiyle oluşmuştur- dilbilimin bilimsel dönemini başlattığı kabul görür. Dilbilimi, “Dili kendi içinde ve kendisi için inceleyen” bir bilim dalı olarak tanımlayan Saussure (1857-1913) dilin sesli göstergelerden ve kurallardan oluşan bir dizge olduğunu ispatlamaya çalışmıştır. Dilbilim doğal dilleri betimler, kendi

³⁰ Dr. Şerafettin Karakaya, **Dil Gelişimi ve Dil Politikası**,1.Baskı, Akçağ Yayınları,2007, Ankara.

³¹ Şerh:1. Açma, yarma, ayırma. 2. Bir kavramı ya da kitabı açıklama yorumlama. Metinde kullandığımız anlam ikinci maddedeki anlamıyla kullanılmıştır.

konusunun ve nesnesinin tanımıyla uğraşır böylece farklı tanımlar nedeniyle farklı dilbilim kuramları ortaya çıkmıştır. Günümüzde dahi bir dil kuramcısı Ferdinand de Saussure'ün temellerini attığı dilbilim ilkelerinden bir şekilde yararlanır.

İsviçreli dilbilimci Ferdinand de Saussure'ün (1857-1913)ölümünden sonra, 1916 yılında, ders notlarının *Genel Dilbilim Dersleri*³² adı altında yayımlanması ile dilbilimde yeni bir çığır açıldı. O zamana kadar dilbilimciler için dil, bir takım dil olgularının toplamıydı ve bunlar ayrı ayrı bir öze sahipmiş gibi tek tek ele alınırdı. Dil çalışmaları, zaman içerisinde bir dilin geçirdiği değişiklikleri incelemek ve bunların kurallarını bulmaktı.

Dilin zaman içerisindeki değişimlerine yönelmeye artzamanlı (diachronic) yaklaşım denmektedir Saussure ise dili, belli bir zaman noktasında ele alarak eşzamanlı (synchronic) kendi kendine yeterli, art zamanlılıktan özgür bir sistem olarak incelemeyi önerdi. Örneğin XIII. yüzyıl Türkçesi ile XIX. yüzyıl Osmanlı Türkçesini tek tek incelersek eşzamanlı farklı iki sistem buluruz. Bu iki zaman noktası arasında Türkçenin gelişimini de inceleyebiliriz ve bu, artzamanlı bir inceleme olur. Ne var ki bugünkü Türk dilinin sistemini açıklamak için ne bu gelişimi bilmek ne de hesaba katmak zorundayız. Çünkü sistemi anlamak, onun unsurları arasında o andaki bağıntıların oluşturduğu yapıyı açıklamak demektir. Saussure, bunları satranç oyununa uygulayarak örneklendirilebileceğini söyler.³³

Satranç bilmeyen biri satranç oynayanları birkaç gün seyretse yavaş yavaş oyunun sistemini kavramaya başlar. Piyonlar hangi yönde yürütülüyor; bir piyon hangi koşullar altında alt ediliyor vb. sonunda bu kişi satranç oyununun sistemini bulur. Dikkat edilirse, bu kişi sistemi anlamak için satranç oyununun tarih içinde nasıl geliştiğini, nasıl değişiklikler geçirdiğini öğrenmek zorunda değildir. Bunu araştırmak artzamanlı bir yaklaşım olurdu. Bundan başka, oyunun sistem dış gerçeklikten bağımsızdır, saymaca birtakım kurallardan oluşmuştur ve kendi içinde

³² Ferdinand de Saussure, **Genel Dilbilim Dersleri**, çev.: Prof. Dr. Berke Vardar, Birey Toplum Yayınları, 1985.

³³ Ferdinand de Saussure, **Genel Dilbilim Dersleri**, çev.: Prof. Dr. Berke Vardar, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara,1976.

bir bütün meydana getirmiştir. Ayrıca, oyunu oluşturan unsurların kendi öz varlıkları önem taşımaz; önemli olan sistem içindeki işlevleri, birbirleriyle olan bağıntılarıdır.³⁴

Ferdinand de Saussure (1857-1913) dilbilime kazandırdıkları arasında dilin dizgesini daha iyi kavrayabilmek için geleneksel yaklaşım olan “artzamanlı boyut” yerine, dilin “eşzamanlı boyut” ta incelenmesine öncelik vermesidir. Dilin bu özelliğine kazandırdığı bu önemli yaklaşım, geleneksel dilbilgisinin bakış açısını değiştirerek dile bir bilim statüsü kazandırmıştır.³⁵ Saussure: “Bununla birlikte ‘artzamanlılık’ ve ‘eşzamanlılık’ birlikte düşünülmelidir”³⁶ diyerek dilin zaman içerisinde geçirdiği değişimleri de bilme zorunluluğunu vurgulamayı da ihmal etmemiştir.

1.1. DİLBİLİMİN TARİHÇESİ

Dilbilim tarihi, Antik Çağ başlarındaki genellikle dini metinlerin yorumlanması noktasından bilim sanat ve teknolojinin gelişmesiyle çok sayıda alt alana sahip modern ve bağımsız bir bilim olan günümüz dilbilimine kadarki süreyi kapsar. Bu süreç içerisinde son zamanlarda gerçekleşen özellikle XIX. yüzyılda Hint-Avrupa dil ailesinin tespit edilmesi, XX. yüzyılda Ferdinand de Saussure tarafından yapısalcılığın kurulması, XX. yüzyılın ortalarında Noam Chomsky (d.1928) tarafından ‘üretici dilbilgisi’ nin geliştirilmesi en önemli dilbilimsel gelişmeler sayılabilir. Modern dilbilim olarak da bilinen dilbilim insan dilini farklı yaklaşım biçimleriyle araştıran birçok bilim dalından yararlanan bir bilimdir. Dilbilim terimi ilk kez XIX. yüzyılda kullanılmıştır.

Özetle ifade edecek olursak, ‘dilbilim’, ‘linguistik’ ya da ‘lisaniyat’: Dilleri; dilbilgisi, söz dizimi (sentaks), ses bilgisi (fonetik) ses bilimi (fonoloji) biçimbilim (morfoloji) ve edimbilim (pragmatik) gibi çeşitli yönlerden, yapısal anlamsal ve bildirişimin çıkış bağlamını temel alarak sözlerin gönderimlerini ve iletişimde dilin

³⁴ Ferdinand de Saussure, **Genel Dilbilim Dersleri**, çev.: Prof. Dr. Berke Vardar, a.g.e.s128

³⁵ Prof. Dr. Zeynel Kiran, Prof. Dr. Ayşe Eziler Kiran, **Dilbilime Giriş**, Seçkin Yayınları, 5.b., Ankara, 2018. s.54.

³⁶ Prof. Dr. Zeynel Kiran, Prof. Dr. Ayşe Eziler Kiran, **Dilbilime Giriş**, a.g.e. s.55

yaptırım gücünü inceleyen bilim dalıdır. “Genel dilbilim” ya da “kuramsal dilbilim” dillerin yapılarını (dilbilgisi) ve anlamlarını (anlambilimi) inceler.³⁷

1.2. DİL-SÖZ AYRIMI/DİL VE SÖZÜN İÇ İÇELİĞİ

Dil-Söz ayrımı XX. yüzyıl dilbiliminin izleyeceği yöntemi belirlemiş, araştırmacılara çok yararlı bir bakış açıları sunmuştur. XX. yüzyıla kadar geleneksel yaklaşımda artzamanlı düzlemde inceleme yöntemi uygulanırken XX. yüzyılın ilk yarısından sonra Ferdinand de Saussure’ün (1857-1913) temelini attığı yaklaşımla genellikle eşzamanlı düzlemde dizgeyi inceleme yöntemi uygulanmıştır, yukarıdaki bölümde de belirttiğimiz gibi “dil-söz” ayrımı çağdaş dilbilimin temellerinden biridir.³⁸

Dilsel düzleme ilişkin temel nitelikli bir ayrımın gerekliliğini ilk olarak savunan dilbilimci Ferdinand de Saussure’dür. Dil olgularının tümünü belirtmek için Saussure ‘dil yetisine’ dikkat çeker. Saussure ‘dil yetisi’ dil olgularının bütün görüşlerini, fizyolojik, toplumsal ve bireysel yönlerini kapsadığını bu nedenle türdeşlikten yoksun olduğunu ileri sürmüştür. Dil, toplumsal; söz ise bireyseldir. Söz dilin bir bölümünü geçici olarak eylemli kılar, somut tümceler kurulmasını sağlar, “dil” ‘düzgü’ niteliği taşımasına karşın “söz” ‘bir bildiri’ niteliğindedir, dili çok çeşitlendirerek düzlem olarak ortaya çıkar. Bununla birlikte ne “dil” olmadan sözü düşünebiliriz ne de “söz” olmadan dili. Sözü bir araç olarak ele alıp dile ulaşabiliriz, yalnızca dile dayanarak da sözü kavrayabiliriz.³⁹

Tarihsel bakımdan her zaman söz olguları, dil olgularından önce gelir, oluşum bakımından ise dil bireyde çevresindeki sözün öğrenilmesiyle oluşur. Bu açıdan dil, sözün hem ürünü hem aracıdır ama yöntemsel açıdan dil-söz ayrımının farkında olmamız gerekir. Bu ayrım dahilinde dil hem toplumsal bir kurum hem de bütünlük gösteren anlam ve sesin anlık iziyle birleşen göstergeler dizgesidir. Dil bireylerin dışında ve üstünde yer alır, toplumsal bir anlaşmaya dayanır başka bir

³⁷ Prof. Dr. Berke Vardar, **Dilbilimin Temel Kavram ve İlkeleri**, Multilingual Yayınları, İstanbul, 2001.s.45

³⁸ Prof. Dr. Berke Vardar, **Dilbilimin Temel Kavram ve İlkeleri**, a.g.e., s.47

³⁹ Prof. Dr. Berke Vardar, **Dilbilimin Temel Kavram ve İlkeleri**, a.g.e., s.48

ifadeyle dil, insana uzlaşmayla ilgili bir nizam sunar, bir kişi dilinin tüm özelliklerini bilemez.⁴⁰ Bu özellikler, bireyin yaşı, eğitimi, mesleği, ilgi alanları, gibi özelliklere bağlı olarak kişilerde parça parça ve ayrı ayrı bulunur.

Dil, bireyler arası bildirmeye yarayan bir vasıta özelliğiyle her çeşit söz alışverişinin dayanağını oluşturan canlı bir sistemdir. Söz ise ruhsal ve fizyolojik bir etkinliktir.⁴¹ Herkesin söyleyeceği bir sözü vardır ancak söylenen sözü, yukarıda da ifade ettiğimiz gibi yaş, cinsiyet, meslek, hobiler, fobiler, çevrenin etkisi gibi birçok unsur kişinin sözcük kadrosunu oluşturur ve kişiye sözünü söyler. Örneğin: Bir hekimin sözüyle bir şairin sözü çoğunlukla farklılık gösterir. Bununla birlikte bir hekim aynı zamanda şair; bir şair de hekim olabilir, bu durumda da ağır basan alanın etkisi diğerinin sözcük kadrosuna etki etmesi kaçınılmaz olacaktır. Peki, aynı ulusun çağdaş iki şairinin sözü, benzer durumlara tanıklık etseler bile aynı olabilir mi? Elbette hayır, biri diğerini örnek alsada da iki şairin sahip olduğu onlarca farklı özellik onların sözünü de farklılaştıracaktır. Kısacası toplumumuzda hepimiz Türkçe konuştuğumuz halde değişik sözcükleri kullanarak değişik seçme ve birleştirmelere ulaşırız. Sezai Karakoç da (1933-2021) Behçet Necatigil de (1916-1979) Türkçe şiirler yazmıştır, ikisi de gelenekten yararlanmışlardır ancak ikisinin şiiri de farklıdır.

İLETİŞİMİN UNSURLARI

Moskova Dilbilim çevresi ve Prag Okulunun baş kurucusu Roman Jakobson⁴² (1896-1982) araştırmalarını bilim dalları arasında çeşitli ilişkiler kurarak gerçekleştirmiş dilbilimin birçok alanı ile ilgili çalışmalar yapmıştır. Saussure' den sonra dilbilime ciddi katkılar sağlayan Roman Jakobson'un (1896-1982) bildirişim kavramı *Dilsel İşlevler Kuramı* ve şiir dilinin incelenmesi üzerine çalışmaları bulunmaktadır. Tezimizin temelini oluşturan *Söz-Eylem Kuramı'nın* öncü ismi John Langshaw Austin ve 'kuram'ı geliştiren John Rogers Searle (d.1932) de Roman Jakobson'un çalışmalarından etkilenmiştir.

Jakobson'a göre; dilsel iletişim, başka bir konuşanla (alıcı) sözcük üreten bir konuşucu (gönderici) arasında gerçekleşen bir alışveriştir. İletişimin gerçekleşmesi

⁴⁰ a.g.e.,49

⁴¹ Bkz. F. de Saussure, **Genel Dilbilim Dersleri**, Multilingual, s.43, İstanbul, 2001.

⁴² Araştırmalarını bilim dalları arasında ilişkiler kurarak gerçekleştirmiş dilbilimin birçok alanı ile ilgili çalışmalar yapmış Rus Dilbilimci.

için söylenenin bir ileti (mesaj) içermesi, konuşucu ve alıcının paylaştığı bir gerçeklik ilişkisi ve bir anlamı olması gerekir.⁴³ Çalışmamızın alanı şiir olduğu için tezimizde gönderici yerine ‘söyleyici’; alıcı yerine ‘okuyucu’ ifadelerini kullanacağız. Yazılı ya da dilsel bir iletişimin gerçekleşmesi için altı unsura gerek vardır ve bunlar aşağıda gösterildiği gibi belli bir düzen içerir:

GÖNDERGE

KONUŞUCU -----İLETİ-----ALICI

KANAL

KOD

- 1.GÖNDERİCİ (SÖYLEYEN-YAZAN): Gönderici, iletiyi/metni; söyleyen/yazan kişidir başka bir ifadeyle kaynaktır.
- 2.ALICI (OKUR-DİNLEYİCİ): Konuşucunun kodladığı iletiyi alarak onun kodunu çözen kişidir.
- 3.GÖNDERGE: Gönderge, kendisinden söz edilen nesne kişi ve kavramdır. Göndergenin durumsal ve bağlamsal iki türü vardır.
- 4.İLETİ (MESAJ): Bir sözce ya da metindir. Metinlerde yazılı olduğu türün özelliklerine uyar. Yazınsal yapıtlarda özellikle şiirde, şair metni yalınlaştırmış olsa bile okur hiçbir zaman iletinin tümünü anlayamaz. Şair metni ne kadar iyi düzenlerse okur tarafından algılananlar daha çok olur ama kaç kere okunursa okunsun metnin çağrışımıyla okurun anladıkları – farklı bilinçler aynı metni farklı biçimde süzdüğünden-yüzde yüz örtüşmez.
5. KANAL: İletinin kullanıldığı somut araçtır. Bu bir tiyatro metni, roman, şiir, defter sayfası, telefon, kitabe olabilir. Sözlü iletişimde kanal ses dalgalarıdır.
6. KOD: İletinin üretildiği dile kod denir burada aynı kültüre ait olma da söz konusudur. Alıcı aynı kodu paylaşıyorsa mesajı çözer, iletişimin bu iki unsuru kodu paylaşmıyorsa iletişim gerçekleşmez. Mesleklerin özel dilleri vardır buna Jargon

⁴³Prof. Dr. Zeynel Kıran / Prof. Dr. Eziler Kıran, **Dilbilime Giriş**, 5.b., Ankara, Temmuz 2018, s.87

denir, örneğin hekimlerin kendi kullandıkları terimlere bağlı konuşmaları yaptıkları espriler toplumda herkes tarafından anlaşılabilir.⁴⁴

1.3. DİLİN İŞLEVLERİ

Karl Bühler'in⁴⁵ (1879-1963) belirlediği "Argonon Modeli" başlıca üç iletişim modelinden yola çıkan Jakobson (1896-1982) iletişim şemasında yer alan ögelerle eşleştirdiği dilin temel olarak altı işlevinin bulunduğu söz etmektedir. Kurduğumuz tümceler içerdiği duygu ve düşüncelerimize göre şekillenir, isteklerimiz, hayallerimiz, duygu ve düşüncelerimiz sınırsızdır.

Hayatın içerisinde bazen bir olay ya da durum karşısında duygulanır, bazen de bir şiiri okurken heyecanlanır, bir konuyu merak ederiz, sorularımıza cevaplar ararız bazen birine hizmet eder bazen de biz birinden hizmet alırız kısacası farklı duygu, düşünce ve ihtiyaç durumları dilin farklı işlevlerde kullanılmasını gerektirir. Roman Jakobson'a göre dilin altı işlevi vardır:

1. Göndergesel işlev: Dilin bilgi vermek, bir konuyu açıklamak için kullanılmasıdır. İletişim ögelerinden bağlama karşılık gelir. Bu işlev aslında her türlü iletişimin temelidir, diyebiliriz. Örneğin: "Hava bugün çok soğuk." "Ütünüzün garantisi iki yıldır."

2. Alıcıyı Harekete Geçirme İşlevi: (Çağrı İşlevi) İletişim bir çeşit çağrı işlevi görür alıcı da bir davranış değişikliği oluşturmayı hedefler. İletişim ögelerinden alıcıya karşılık gelir. Reklamlar, Nutuklar, Rica, emir, reklam metinlerinde dil bu işlevde kullanılır. "Kalk, silkelen kendine gel artık!" "Kapıyı kapatır mısın?"

3. Kanalı Kontrol İşlevi: Bu işlev de iletişimin içeriğinden çok iletişimin devam ettirilmesi için önemlidir. Aile yakınları arasında ve törenlerde yapılan konuşmalar buna örnek gösterilebilir. "Ödevini zamanında teslim edebilecek misin?" "Odanı düzenledin mi?" Cümlelerini örnek verebiliriz.

⁴⁴ Prof.Dr.Zeynel Kıran / Prof.Dr.Eziler Kıran, **Dilbilime Giriş**, 5.b., Ankara, Temmuz 2018, s.89-97.

⁴⁵ Karl Bühler, (1934) "Dil Kuramı" geliştiren Alman psikolog ve dilbilimci, *Sprachtheorie* kitabının yazarı ve psikolinguistikin öncüsüdür. Dilin işlevlerini, dilbilimsel işlevlerle tanımladığı "Organon Modeli"ni geliştirmiş ve Roman Jacobsan'ın iletişim modelini geliştirirken Karl Bühler'in Argonon modelinden etkilenmiştir.

4. Heyecana Bağlı İşlev: Bu işlevde genellikle çeşitli duygular dile getirilmektedir. İletişim ögelerinden iletiye denk gelmektedir. “Eyvah, kediciğin ayağı kırılmış!” “Allah’ım, Sana şükürler olsun!”

5. Sanatsal İşlev (Şiirsellik İşlevi): İletinin kendinden başka bir şey ifade etmeye ihtiyaç duymadığı yalnızca kendisi için olduğu durumlarda dil sanatsal işlevde kullanılır. Genellikle lirik anlatılarda ve şiirlerde kullanılır iletişimin gönderici ögesine karşılık gelmektedir gönderici, alıcıda hissettirmek istediği etkileri uyandırmak için dili içinden geldiği gibi kullanmaktadır.⁴⁶

Tezimizin konusu *Behçet Necatigil’in Şiirlerinin Söz-Eylem Kuramı Çerçevesinde İncelenmesi* olduğu için dilin sanatsal işlevi üzerinde daha detaylı durmak istiyoruz. Şiir diliyle yakından ilgilenen aynı zamanda bir şair olan Roman Jakobson da (1896-1982) dilin bu işlevine ayrıcalıklı yaklaşmıştır, dilin şiirsel ya da sanatsal işlevi, anlatım olanaklarını en üst düzeyde kullandığından dilin diğer işlevlerini de şiir metinlerinde sıklıkla görmemiz mümkündür. Şiirsel işlevin diğer işlevlerde bulunmayan bir diğer özelliği de dinleyiciyi ya da okuyucuyu etkilemektir. Dilin şiirsel işlevini gerçekleştirdiği bildirilerde, sözü zenginleştiren yoğunlaştıran alışılmamış bağdaştırmalara, atasözlerine deyimlere; yine anlama katkı sağlayan aliterasyon, asonans, redif, uyak, ölçü gibi ahenk unsurlarına söyleyicinin birikimi ve yeteneği oranında yer verilir. Aşağıda verilen örnek şiirlerde dizelerin bu özellikleriyle dilin diğer işlevlerini de kapsadığını kolaylıkla saptayabiliriz.

SERENAD

(...)

“ Yeşil pencereden bir gül at bana,

İşıklarla dolsun kalbimin içi.” [Serenad /Ahmet Muhip Dıranas (1909-1980)]
(Söyleyici alıcıyı harekete geçirmek istemiştir.)

⁴⁶ Prof. Dr. Zeynel Kiran / Prof. Dr. Eziler Kiran, *Dilbilime Giriş*, 5.b., Ankara, Temmuz 2018, s.89-97.

BÜLBÜL

(...)

*- Eşin var, âşiyanın var baharın var, ki beklerdin;

Kıyametler koparmak neydi, ey bülbül, nedir derdin?⁴⁷ (Bülbül/Mehmet Akif Ersoy)
(Söyleyici kanalı kontrol etmek istemiştir.)

MAKBER

(...)

Eyvah!.. ne yer ne yar kaldı

Gönlüm dolu âh-u zâr kaldı (Abdülhak Hamit Tarhan)

(Söyleyici alıcıya heyecanını daha yoğun bildirmek istemiştir.)

SEYFİ BABA

(...)

Geçen hafta eve geldim. Dediler:

--- Seyfi baba

Hastalanmış, yatıyormuş. “Göndergesel işlev”

--- Nesi varmış acaba?“Kanalı kontrol işlevi”

--- Bilmeyiz, oğlu haber verdi geçerken bu sabah.

--- Keşki ben evde olaydım... Esef ettim, vah vah! “ Heyecana bağlı işlev ”

Bir fener yok mu? Verin... Nerde sopam? “Kanalı kontrol/Alıcıyı harekete geçirme,
Kanalı kontrol işlevi”

Kız çabuk ol! “Heyecana bağlı işlev”⁴⁸(Safahat/Seyfi Baba/Mehmet Akif Ersoy)

⁴⁷ Mehmet Akif Ersoy, **Safahat**, İnkılap ve Aka Yayınevi, İstanbul, 1966, s.473.

⁴⁸ Mehmet Akif Ersoy, **Safahat**, İnkılap ve Aka Yayınevi, İstanbul, 1966, s.68-71.

Mehmet Akif Ersoy'un *Seyfi Baba* adlı manzum öyküsünden aldığımız bu dizelerde şair, estetik kaygı gütmeden tamamen, günlük konuşma dilinin olanaklarından yararlanarak şiirini kurmuş. Söyleyicinin; sanatsal, heyecana bağlı, kanalı kontrol, alıcıyı harekete geçirme, göndergesel işlev olmak üzere dili beş ayrı işlevde kullandığını görmekteyiz. Mehmet Akif Ersoy, şiirinde, Seyfi Baba'nın hastalandığını okuyucuya (alıcıya) dili göndergesel (açıklayıcı) işlevde kullanmıştır. Manzum öyküler genellikle sosyal konuları ele aldığından didaktik (öğretici) yönü ağır basan metinlerdir, bu yönüyle sanatsal işlev kaygısı bu tür metinlerde oldukça düşüktür. İçerik yönünden öykünün unsurlarını taşısa da metin şekil özellikleri yönüyle bir şiirdir, ahenk unsurları mevcuttur. Yapı da anlama hizmet ettiği için burada 'sanatsal işlevde' kullanım da söz konusudur. Burada önemli bir noktaya işaret etmek istiyoruz; "manzum öykü" türüne özgü özelliklerinden dolayı (genellikle sosyal konuları işlediği için) çok çaba gerektirmeden dilin 'dil ötesi işlevi' hariç "dil" beş işlevde rahatlıkla kullanılabilir.

6.Dil Ötesi İşlevi: Dilin dil ile ilgili bilgi vermek üzere düzenlenmesi işlevidir. İletişim öğelerinden koda karşılık gelmektedir. "Varlıkları, kavramları karşılayan sözcüklere ad denir." "Ön adlar niteleme ve belirtme ön adları olmak üzere ikiye ayrılır."

Sen, Ben, O!..

Her ben, dolaylı bir şekilde seni anlatıdır senden yakınıdır

Çünkü benim yerin seninle onun arasındadır.

Ve o değildir bana yakın olan sensin.

Ben ben olsam dilbilgisi kitaplarındaki tekil şahıs zamirlerini

Şu sıraya göre düzenlerdim

Sen, ben, o!..

Başta sen gelir, çünkü ben diye bir şey yok

Sen olmadıkça,

Her ben, ben' liğini sen' le anlar. (Behçet Necatigil)

Bu dizelerde söyleyici ya da gönderici konumunda olan şair, ağırlıklı olarak dili kendisiyle ilgili işlevde yani dilin dil ötesi işlevini kullanmıştır. Şiirin başlığı ikinci tekil kişi zamiri, birinci tekil kişi zamiri, üçüncü tekil kişi zamiri olan “*Sen*” “*Ben*” “*O*” göstergeleridir, şair ; başlık da dahil olmak üzere şiirde yoğun olarak dili ‘dil ötesi işlevde’ kullanmıştır.

Aşağıdaki şiirde ise söyleyici alıcıyı kendi duygu ve düşünce dünyasındaki şekliyle okula gönderiyor olması gereken şekle vurgu yaparak dilin hem “göndergesel işlev” ini hem de “alıcıyı harekete geçirme” işlevini kullanmıştır.

“Yokluk bilmesinler

Et, şeker, süt, bulsunlar

Giyimli, tok ve rahat

Gitsinler okullara

Sınıflarını geçsinler.” (Behçet Necatigil, Varlık, 860, Mayıs,1979.)

“Bilmesinler, bulsunlar, gitsinler, geçsinler” Necatigil, bu şiirde dört eylem kullanmıştır; eylemlerin dördü de emir kipinde çekimlenmiştir. Şiir “düz söz” özelliğinin yanında “edimsöz” özelliği göstermektedir.

EDİM VE EDİNÇ

Temelleri Descartes’e kadar uzanan XVII. yüzyılda Port - Royal⁴⁹ düşünürlerinin ortaya attığı dil kuramını “Üretici Dilbilgisi Kuramı” olarak geliştiren

⁴⁹Postyapısalcı felsefe, en temelde yapısalcılığı sorunsallaştırmakla temellendirilmiş düşünce biçimidir. Postyapısalcı felsefe, yapısalcılık sonrası denilen dönemde ortaya çıkmıştır. Yapısalcılığın kendi mantıksal sorunlarını doğru geliştirilmesinin bir ürünüdür. (<https://tr.m.wikipedia.org>)

ünlü dilbilimci Noam Chomsky'e göre edinç: Her insanda olmaması ya da başka türlü olması olanaksızdır, yani 'edinç' insanda gücül (zorunlu) bir biçimde var olan dilsel bir dizgedir." Kendi anadilinde konuşan bir kişiye, o kişinin bilmediği, söylemediği bütün cümleleri üretebilme ve onları anlayabilme imkanı sağlar.⁵⁰ Noam Chomsky, "özel edinç" "evrensel edinç" farkını bir çocuğun anadilini öğrenmesini dikkate alarak değerlendirir, ana babanın soyu milliyeti ne olursa olsun çocuk herhangi bir dili öğrenebilir Türkçe konuşulan bir ortamda, Fransız bir çocuk, rahatlıkla Türkçeyi öğrenebilecek yetenektedir, 'evrensel edinç', doğuştan gelir; 'özel edinç' ise sonradan öğrenilir, birincisi ikincisinin öğrenme koşuludur; özel edinç, evrensel edincin, uygulama alanıdır. Her ikisi de sezgiseldir, kişi konuşurken özel ya da evrensel kuralların farkında değildir, edinç sonsuz sayıda doğru cümle üreten devinimsel bir yetenektir, edim ise bu yeteneğin gerçekleşmesidir, edincin konuşucular tarafından dilin kullanımı sırasında gerçekleştirilmesidir. Edimin gerçekleşmesi: bellek, dikkat, anlatma gereksinimi, yorgunluk, heyecan vb... çeşitli dil dışı etkenlere bağlı olarak kişiden kişiye büyük değişiklikler gösterir, bu noktada edimin incelenmesi büyük ölçüde ruhbilimi ve toplumbilimi ilgilendirir.⁵¹

Prof. Dr. Zeynel Kıran / Prof. Dr. Ayşe Eziler Kıran'ın *Dilbilime Giriş* adlı kitapta konuyla ilgilenen iki dilbilimcinin edim/edinç kavramlarına yaklaşımını şu şekilde özetlemişlerdir:

"Noam Chomsky'nin edim/edinç karşıtlığı Ferdinand de Saussure'ün dil/söz karşıtlığına benzese de Noam Chomsky, Ferdinand de Saussure'ün dil anlayışına karşı çıkmıştır. Ferdinand de Saussure'e göre: "Dil toplumsal alanı ilgilendirir, dil ortak kültürel bir mirastır. Söz ise dilin bireysel kullanımı ve gerçekleşmesidir." Noam Chomsky ise "dil bilgisi" ni edinci inceleyen üretici evrensel bir kuram olarak ele alır, önemli olan konuşan öznenin yaratıcılığını açıklamak, söylenmemiş ifadeleri anlamak, üretme yeteneğini ortaya koymak, olduğunu söyler."⁵²

⁵⁰ Prof. Dr. Berke Vardar, *Dilbilimin Temel Kavram ve İlkeleri*, Multilingual Yayınları, İstanbul, 2001 s.54.

⁵¹ Prof. Dr. Zeynel Kıran / Prof. Dr. Ayşe Eziler Kıran, *Dilbilime Giriş*, 5.b. Ankara, Temmuz 2018, s.229.

⁵² Prof. Dr. Zeynel Kıran-Ayşe Eziler Kıran, *Dilbilimine Giriş*, a.g.e. s.231

Edim konuşma eylemini etkileyen pek çok etkeni dikkate almalıdır. Edinç büyük ölçüde edimi belirler; edim de sürekli olarak edinci etkiler. Aralarında çift yönlü bir etkilenme olur. Dil - söz arasındaki iç içelik, durumu burada da söz konusudur.

1.5.Derin Yapı / Yüzey Yapı

Noam Chomsky'e kadar modern dilbilim çalışmalarında Saussureci yapısalcılık, psikolojideyse deneyci ve davranışçı yaklaşımlar ağırlıktaydı. Noam Chomsky, 'üretici dilbilgisi' yle insanın doğuştan yetilerini öne çıkaran ve gözlemlenemeyen özelliklerini hesaba katan bir yaklaşım geliştirdi. "üretici dilbilgisi" dil yetisini temel alıp dilbilimin semantik (anlambilim/anlambilimsel) yönünü öne çıkararak yapısalcılıkta önemsenmemiş gözlemlenemeyen anlam durumlarına büyük önem atfetmiştir. Bunun sonucunda kuramın "derin yapı" ve "yüzey yapı" terimleri, modern dilbilimin odağı haline gelmiştir.⁵³

"Üretici-dönüşümsel dilbilgisi"nde, sözdizimsel bileşende elde edilen, evrensel nitelikli olan biçimsel soyut tümce yapısına "derin yapı" ya da "anlam yapısı" denir; "yüzey yapı" ise derin yapılara uygulanan dönüşümler sonucu gerçekleştirilen iletişime elverişli duruma gelen somut tümce biçimidir.⁵⁴

Noam Chomsky, *Cartesian Linguistics* (Kartezyen Dilbilim) adlı yapıtında bir tümcenin derin yapısının yüzey yapısından ayırt edilebileceğini belirtir. "Derin yapı" anlamın yorumlanmasını sağlayan örtük ve soyut yapıdır; "yüzey yapı" ise ses bilgisel yorumlamayı belirleyen ve gerçekleşmiş 'sözce'nin fiziksel biçimine göndermede bulunan birimlerin yüzeysel birleşimidir. Noam Chomsky, kuramın üçüncü evresinde anlamın sadece "derin yapıda" değil, "yüzey yapıda" da oluşabileceğini kabul etmiştir. Noam Chomsky'nin "kuram" ındabahsettiği bu iki kavram edimsel anlamı çok yakından ilgilendirir bu nedenle bu kuram tezimizin konusuyla da yakından ilgilidir. Konuyu biraz daha açalım. Noam Chomsky'de derin ve yüzey yapı kavramları söz dizimsel bir yapı olan cümle ile ilgilidir. Tümceler

⁵³ Dr. Mehmet Aydın, **Dilbilim El Kitabı**, Avrasya Yayınları, 2006, Bişkek. s.67.

⁵⁴ Prof. Dr. Zeynel Kiran / Prof. Dr. Eziler Kiran, **Dilbilime Giriş**,5.b. Ankara, Temmuz 2018, s.232

derin yapı kavramından düzey yapıya dönüşüm geçirerek ulaşırlar.⁵⁵ Bir tümcenin anlamı söz konusu kurallara dayanan işlemler sonucu, ‘etken’den ‘edilgen’e; ‘olumlu’dan ‘olumsuz’a ve ‘soru’ biçimine geçilebilen dönüşümlerle aşağıdaki gibi bir dizi tümce elde edilebilir.⁵⁶

- 1-) Öğretmen lirik şiir örnekleri gösterdi.
- 2-) Öğretmen lirik şiir örneklerini göstermedi.
- 3-) Öğretmen lirik şiir örneklerini gösterdi mi?
- 4-) Öğretmen lirik şiir örneklerini göstermedi mi?

Bu tümceler kurucu öğeleri ve yapıları açısından ayrılıklar gösterse de “göstermek” eylemi üzerine kurulu oldukları için aynı anlamı taşımaktadırlar ancak bunlar yüzey yapıları aynı, derin yapıları ayrı olan cümlelerdir.⁵⁷ Tezimizin konusu olan “Söz-Eylem Kuramı” şiir metinleri üzerinde gösterileceği için kuramın derin yapı kavramı, bizi daha çok ilgilendirmektedir. Bu noktada derin yapıyabir tümce örneği vermek yerinde olacaktır. Noam Chomsky’ye göre şöyle bir tümce, derin yapısında en az iki ileti saklar : “ Ablamın kedisi iyileşti.” cümlesinde şu derin yapılara ulaşabiliriz:

- a- Ablamın kedisi önceki günlerde hastaydı.
- b- Ablamın kedisi şu anda iyi. Örnek tümce bu iki ileti dışında bir üçüncü iletiyi de taşır.
- c- Benim bir ablam var.

Bu tümcelerden (a) ve (c) söylenmeyen anlam (b) ise söylenen anlamdır.

Aynı cümleyle ilgili:

Artık ilaç vermiyoruz.

Neşesi yerine geldi.

Artık kendini sevdiriyor.

⁵⁵ Prof. Dr. Berke Vardar, **Dilbilimin Temel Kavram ve İlkeleri**, Multilingual Yayınları, İstanbul, 2001 s.55

⁵⁶ Prof. Dr. Zeynel Kiran / Prof. Dr. Eziler Kiran, **Dilbilime Giriş, a.g.e.** s.233

⁵⁷ Prof. Dr. Zeynel Kiran / Prof. Dr. Eziler Kiran, **Dilbilime Giriş , a.g.e.** s.234

Stresi azaldı.

Tüyleri dökülmüyorgibi daha birçok sözce oluşturabiliriz. Bu sözceleri ima yoluyla üretiriz. Tümcelerın derin yapılarında anlamları ima yoluyla buluruz.⁵⁸ Şiirlerde örneğın Behçet Necatigil'in 'etkisöz edimi'ni yansıtan veya çokgen şiirlerinde yüzey yapıdan hareketle şairinsözcelerlehangi göstergeleri ima ettiğini anlamaya çalışmakalıcıyı 'derin yapı'ya ulaştırır.

1.4. SÖZ EYLEMLER

İnsanlar sadece ihtiyaçlarını karşılamak için konuşmaz. İnsan, konuşmaya ihtiyaç duyduğu, birini etkilemek için, bir topluluk içinde etki oluşturmak için, canı istediği için de konuşur, yazar, şarkı söyler. John Langshaw Austin'in, *Quand Dire C'est Faire* (Söylemek ve Yapmak) adlı eserinin basılmasıyla "söz edimleri" iyice kavranmıştır.

1.5. JOHN LANGSHAW AUSTİN'E GÖRE SÖZ EYLEMLERİN YAPISI VE SINIFLENDİRİLMASI

Yukarıdaki ilgili bölümlerde *Söz-Eylem Kuramı*'nın dil felsefecisi olanJohn Langshaw Austin'in (1911-1960)uzun süre üzerinde çalıştığı 1955 yılında Harvard'da verdiği derslerde detaylarını vermeye çalıştığı bir kuram olduğunu açıklamıştık. Tezimizin bu bölümünde, John Langshaw Austin'in ölümünden sonra öğrencilerinin tuttuğu ders notlarından oluşan 1962'de *How to Do Things With Words*adlıyla basılan eseri, bu bölümde temel kaynak olarak Austin'in kuramının merkezini oluşturan yapının özelliklerini ve Austin'in temel sınıflandırmayı nasıl oluşturduğunu açıklamaya çalışacağız.⁵⁹

Söz Edimleri Kuramı, dil üzerinde yapılan felsefi bir çalışmadır, gönderici ve alıcının ifade ettikleri, konuşmada bireylerin deneyimlediği hareket, olaylar ve edimleri arasındaki ilişkiyi gösteren kuralların belirlenmesine yönelik bir çalışmadır. *Söz-Eylem Kuramı* ile John Langshaw Austin, mantıkçı pozitivistlerin doğrulanabilirlik felsefesine karşı çıkmıştır çünkü Austin kuramıyla cümlelerin

⁵⁸ Prof. Dr. Zeynel Kıran/Prof. Dr. Ayşe Eziler Kıran, **Dilbilime Giriş5.b.**Temmuz2018,Ankara s.302

⁵⁹ John Langshaw Austin **How to Do Things with Words**, Oxford, Oxford Universty Press, 1962 (1980)

sadece olgusal bildirimlerle sınırlamayı doğru bulmaz, bu nedenle olgusal bildirimler dışındaki cümleleri de özellikle günlük dilde sık kullandığımız cümleleri inceler.

John Langshaw Austin'in (1911-1960) "dil kuramında" dil, ilk dönemlerdekinin aksine kusursuz mantıksal yapıya oturtulmaz, dil bildirdiği değişik işlevler ve kullanım biçimleri yönünden incelenir. Bu noktada başta Austin olmak üzere, gündelik dilciler, cümlelere klasik yaklaşım olan doğru-yanlış karşıtlığı çerçevesinde bakmazlar. Onlara göre dil, günlük etkinliklerin bir parçasıdır, bu dilciler dili bir eylem alanı olarak değerlendirirler. Gündelik dilci filozoflar, ikinci olarak dilin işlevinin mantıkçı-pozitivistlerin ileri sürdüğü gibi dünyayı betimlemek, dünyanın tasarımını sunmak olmadığını ileri sürerler, bu dilin temel işlevlerinden sadece bir tanesidir onlar dilin temel işlevinin her yönüyle kişiler arası iletişimi sağlamak olduğunu düşünmektedirler.

John Lannshaw Austin'e göre gündelik dilin çok uzun bir tarihi vardır, insanlar yüzyıllardır, türlü türlü ayrımlar yaparak dil aracılığıyla canlıyı cansızdan; dostu düşmandan; köşeyi, yüzeyden; daireyi kareden ayırır. Gündelik dil içerisinde, listesi neredeyse sonsuza kadar uzayan bu ayrımlar, nedensiz değildir. Her ayrımın insanın hiç bitmeyen dünyevi etkinlikleriyle ilgili bir amacı vardır.

John Langshaw Austin: "Bir sözcüğün anlam taşıdığını söylemenin aslında, o sözcüğün geçtiği anlamlı cümleler olduğunu söylemektir, yani sözcüğün anlamını bilmek için sözcüğün geçtiği cümlenin anlamını bilmek, iletisini anlamak gereklidir." der. Bu noktada sözcüklerin bütün yaptığı sözcüğün geçtiği cümleyi anlamak için bir takım önermelerde bulunmaktır. O halde günlük yaşamda sık karşılaştığımız: "X sözcüğünün anlamı nedir?" gibi sorulara yanıt verirken izlememiz gereken iki aşama vardır birincisi: Sözcüğün dizim bilgisini açıklamak, yani X'in ne olduğunu betimleyip sözcüğün kullanılabildiği ve kullanılamayacağı cümle örnekleri vermek; ikincisi: Sözcüğün anlam bilgisini göstermektir. Burada amaç, soruyu yönelten kişinin, sözcüğü içeren cümleler aracılığıyla doğru olarak resmedilen durumları gözünde canlandırması, yaşayarak kavramasını sağlamaktır.

Söz edimi, araç olarak kullandığımız dille belirlenir. Harflerin dizilişi, ses dalgaları ve benzerleriyle yani belirtkeyle gerçekleşir. Bir edim aynı anda birçok

insan tarafından gerçekleştirilebilir. Söz, herhangi bir işin gerçekleşmesinde işbirliğine imkân tanıyan, toplumsal değeri olan bireysel bir edimdir. Bu yönüyle Austin, Ferdinand de Saussure'e katılmaktadır. Bir söz dizimi doğal haliyle : “düzsöz edimi” “edimsöz edimi” bir “gönderge edimi” ve bir “etkisöz edimi” içerir.⁶⁰

Söz-Eylem Kuramı her şeyden önce sözcüğü değil cümleyi temel alan bir kuramdır. Bu kuram, bidiri cümleleri yanında soru, emir, rica, şart, istek, neden-sonuç, amaç-sonuç, uyarı, öneri vb... tümceleri de açıklar. Dili kullanmanın bir davranışta bulunmak, konuşan kişinin uyarım koşullarına gösterdiği tepki olduğunu ileri sürer ve anlamı uyarım koşulları ile tepki kavramlarının kılavuzluğunda açıklamaya çalışır. John Langshaw Austin, bu kuramda bir şey söylemek, bir şey yapmaktır görüşünden yola çıkar. Söz-Eylem Kuramı, Austin'in , bu dil kullanımını dünya hakkında bildirimlerde bulunmak, betimlemeler yapmakla sınırlı tutan mantıkçı-positivist görüş karşısında -bu görüşü tamamen reddetmeden- dil kullanımına daha kapsayıcı bir açıdan bakarak yaptığı bir saptamadır.⁶¹

Kısaca, *Söz-Eylem Kuramı*'nda dilin işlevleri aracılığıyla insanların dille ne yaptıkları izah edilmeye çalışılmıştır. Her cümlenin sözle yerine getirilen bir eylem olduğu kabul edilmektedir, yani bir şey söyleyerek, yazarak aynı zamanda bir şey yapmış oluruz, yani söylemek yapmaktır. John Langshaw Austin, söz eylemlerini “düzsöz” “edimsöz” “etkisöz” eylemi olmak üzere üç ana grupta sınıflandırmıştır:

1.5.1. Düzsöz Eylemi

“Düzsöz” anlamlı bir sözce kurabilmek için söz dağarcığı ve söz diziminin kullanılmasındır, yani düzsöz doğru kurulmuş bir cümledir. “Edimsöz” konuşucunun sözü ile sözün içerdiği eylemin aynı anda gerçekleşmesidir. “Etkisöz” konuşucunun niyetine bağlı olarak alıcı üzerinde etki yapmaya yönelik edimdir. “ Dikkat! Köpek var ” dilbilim kurallarına uygun olduğu için düzsöz özelliği gösteren bir sözcüktür. Bu sözce aynı zamanda uyarı anlamında kullanıldığı için ‘edimsöz’ özelliği gösterir. Bu cümleyi, konuşucu (gönderici) “Dikkat, köpek!” diyerek daha vurgulu bir şekilde

⁶⁰ Prof. Dr. Zeynel Kıran/Prof. Dr. Ayşe Eziler Kıran, **Dilbilime Giriş**,5.baskı,Temmuz2018,Ankara s.303.

⁶¹ Prof. Dr. Zeynel Kıran/Prof. Dr. Ayşe Eziler Kıran, **a.g.e.** s.303-304.

uyardığında, alıcıda değişik tepkiler meydana gelebilir: Göndericinin yanındaki, hemen oradan kaçabilir, çok korktuğu için bağırabilir ya da çok rahat bir şekilde, “Ben köpekten korkmam” diyebilir.⁶²

Kurduğumuz anlamlı tüm cümleler, öncelikle “düzsöz” edimi içerirler. John Langshaw Austin’e (1911-1960) göre anlamı olan her ses ve cümle “düzsöz” eylemidir. Bir ‘düzsöz’ eyleminde bulunduğumuz zaman aslında sırayla seslendirme, dillendirme ve anlamlandırma eylemi olmak üzere üç eylem gerçekleştirmiş oluruz. Bu üç eylem ilişkisini John Langshaw Austin şöyle izah eder : ‘Seslendirme eylemi’ düzenli ve belirli sesleri ifade eder, bu rastgele olamaz, ‘dillendirme eylemi’ belirli bir dilbilgisi kuralına uygun, belirli bir dilin sözlüğü içinde var olan sözcüklerden seçerek cümleyi kurar, ‘anlamlandırma eylemi’ ise belirli bir şeye göndermede bulunur. Örneğin bir kedi, “gel” sözcüğüne benzeyen bir ses çıkardığında gerekli şartları karşılamadığından bu bir dillendirme eylemi değildir. Bir dillendirme eyleminin gerçekleşmesi için belli bir dilin sözlüğünde var olmasının ve o dilin dilbilim kurallarına uygun olması ve belli bir tonlamayla ifade edilmesi gerektiğini belirtmiştik. Bu mantıktan hareketle “Tahtaya çizilmiş bu dörtgen pek şımarık” demekle bir anlamlandırma eylemi gerçekleştirilemez. Elbette bir şair, bu cümleyi günlük konuşma dilini işleyerek gerçek anlamı dışına çıkararak alışılmamış bağdaştırma olarak kullanabilir.⁶³

Biz bu bölümde, Austin’in (1911-1960) *Söz-Eylem Kuramı*’nın çerçevesini belirlemeye çalıştığımız için onun belirledikleri dışına çıkmamaya özen gösterdik. Yine de buraya bir eleştiri notu düşüreceğiz olursak günlük konuşmalarımızda pekâla deyimlere, atasözlerine, metaforlara, mecazlara başvururuz, şairler bu dönüştürmeyi en usta şekilde yapanlardır. İki şair sohbet ederken ya da ilgili bir okur şiirde alışılmamış bir bağdaştırma gördüğünde, buna çeşitli anlamlar yükleyebilir. Evet, iletişimin gerçekleşmesi için bir kedi ile bir insan dille iletişime giremez, hayvan konuşamaz ama iki insan alışılmamış bağdaştırmalar yoluyla kendi dilinin sözcüklerini kullandığında dahi iletişim gerçekleşmiş olur kanısındayız. “Bir şey

⁶²Prof. Dr. Zeynel Kıran/Prof. Dr. Ayşe Eziler Kıran, **Dilbilime Giriş**,5.b, Temmuz2018, Ankara s.303.

⁶³Prof. Dr. Zeynel Kıran/Prof. Dr. Ayşe Eziler Kıran, **Dilbilime Giriş**,5.b, Temmuz2018, Ankara s.301,302.

söylemek bir “düz söz” eylemi gerçekleştirmekle özdeşdir.” der, Austin. O halde bir şey söylediğimizde her zaman bir “düz söz” eylemi gerçekleştirmiş oluruz. Elbette aynı durum, yazılı iletişim için de geçerlidir. Bir şey yazarak bir şey söylemiş ve anlatmış oluruz yazarak ve konuşarak her zaman bir “faaliyet” gerçekleştirmiş oluruz.⁶⁴

Düz söz direkt sözün fiziksel özelliklerine bağlı olup üç özel nitelik gösterir.

Sesbilgisel edim: Bir şey söylediğimizde bunu birtakım sesler üreterek yaparız. Sözcelem her şeyden önce bir seslemedir.

Sözlüksel, sözdizimsel ve biçimbilimsel edim : Anlamli birimleri kullanarak dilbilim kurallarına uyan anlamli birgörünüm sunmalıdır.

Sözcüklerin sadece dilsel edinimle belirlenen anlamı geçerlidir. Düz sözde, sözcüğün nesnel, mantıksal anlamı kullanılır. Neyden söz edileceği ve neye ilişkin bir şeyler söyleneceğinin saptanarak sözün anlamlandırılarak oluşturulması.⁶⁵

1.5.2. Edimsöz Eylemi

John Lanngshaw Austin (1911-1960) bir şey söylerken yapıp ettiğimiz işlere “edimsöz edimi ya da kısaca “edimsöz” der. Austin ‘edimsözleri’ beş gruba ayırır:

1- Hayat içinde, hem özel yaşantımızda hem mesleki hayatımızda bazı olaylar vedurumlar karşısında bazı kararlar veririz : Bir spor müsabakasında hakemlerin maçlarda verdikleri kararları açıklamaları, hakimlerin yürüttükleri davalarda yapıp ettikleri, birinci gruba örnektir.

2- Bize yasalarla verilen bir gücü kullanırız. Örneğin birilerini kanuni haklar çerçevesinde bir yerlere atarız, yargılama sonucu kararı açıklarız, emirler veririz, önerilerde bulunur

⁶⁴ Prof. Dr. Berke Vardar, **Dilbilimin Temel Kavram ve İlkeleri**, Multilingual Yayınları, İstanbul, 2001 s.51

⁶⁵ Prof. Dr. Zeynel Kıran/Prof. Dr. Ayşe Eziler Kıran, **Dilbilime Giriş**, 5.b.Temmuz2018, Ankara s.304

3- Yükümlülükler altına gireriz. Örneğin: Bir yükümlülüğü yerine getireceğimize dairsöz veririz. “ Ödevimi 20.06.2022 tarihinde teslim edeceğim” “Söz, bir daha bu konuyu sen istemediğin sürece yanında konuşmayacağım.”

4- Olay ve durumlar karşısında tutum ve davranışlar sergileriz. Örneğin, hata yaparız; özür dileriz, dua ederiz, tebrik ederiz, saygımızı sunarız, minnet duygumuzu, üzgün olduğumuzu bildiririz. “Size, nasıl teşekkür edeceğimi bilemiyorum, bunun benim için ne demek olduğunu bilemezsiniz.”

5- Bir de konuşma sırasında yaptıklarımız vardır: Örneğin, soru yöneltiriz, yanıt veririz, kabul ederiz, açıklamada bulunuruz. “Çocuklar bu sınavda dört yanlış bir doğruyu götürmüyor.”

John Lannghaw Austin’e (1911-1960) göre, gönderenin yani konuşmacının yaptığı şey, belirli sosyal bağlamlar içerisinde, sosyal gerçeklikler ortaya koymak, yani bir iş yapmaktır. Kısaca ‘söyleyicinin/konuşucunun’ dinleyiciye yönelik amacının aktarılmasıdır.⁶⁶

Edimsözler, gönderici ile alıcı arasındaki ilişkiyi etkileyen olgu niteliğindeki sözler olduğu için bu niteliği taşıyan sözlerle ilgili şu yönü de bilmek gerekir. Örneğin “Saatin kaç olduğunu biliyor musun?” derken bu sözce sınıf ortamında arkadaşına sorulduğunda saati öğrenme isteğini, bir annenin dışardan gelen çocuğuna söylendiğinde; konuşucunun kızgınlığını, sitemini, kırgınlığını bildirdiği gibi konuşucu bir uyarıda da bulunmuş olabilir: “Eve geç döndün. Tekrarı olmasın.” Yine aynı tümce üzerinden ilerleyecek olursak bu tümce alıcıyı acele etmeye teşvik için kullanılabilir. “Saatin kaç olduğunu biliyor musun?” (Konuşucu, çok yavaşsın böyle devam edersen davete yetişemeyeceğiz, hızlı ol.) Biriyle ilgili : “O çok dikkatlidir.” denildiğinde tek anlamlı gibi görünen bu sözce, bir iltifat ya da yergi değeri kazanabilir. Ek olarak sözcelerin bağlama göre de farklı edimler oluşturabileceğini belirtelim. “Bir hırkaya ihtiyacım var.” diyen kişi bunu evde söylerse bir isteği dile

⁶⁶ Prof. Dr. Zeynel Kıran, Prof.Dr. Ayşe Eziler Kıran, **Dilbilime Giriş**, 5. baskı, Temmuz 2018, Ankara s.304.

getirmiş olur, muhtemelen söyleyen kişi üşümüştür, ona hırkalarından biri verilir, konuşucu bunu bir mağazada söylerse, reyon görevlisi hemen hırka modellerini gösterecektir.

Edimsözler, düzsöz eyleminde bulunulurken gerçekleştirilen eylemleri içine alır. Dil aracılığıyla insanlara iş yaptırılırken belirirler. Bu kullanıma birkaç örnek verelim:

Örn.(1) Gönderici: Yarına kadar edebiyat kitabınızın 150. sayfasındaki şiiri içerik ve şekil özellikleri yönünden incelemenizi rica ediyorum.

Örn.(2) Gönderici : Şu adrese nasıl gidebilirim?

Örn.(3) Gönderici: Yarın saat 15.00’te hastanenin pediatri bölümüne randevu almak istiyorum.

Örn. (4) Gönderici : İçeri girin lütfen.

1.5.3. Etkisöz Eylemi

Adında da anladığımız üzere bu tür cümlelerde gönderici, bir söz söylediğinde alıcı üzerinde bir etki oluşturmak ister. Konuşucunun/ söyleyicinin sözcüyle amaçladığı etkinin dinleyicide gerçekleşip gerçekleşmediğinin görünümüdür. Buna kısaca sözün muhatabımız üzerinde yarattığı etki diyebiliriz. Şairler genel olarak Austin’in sınıflandırmasına göre ‘düksöz’ edimsöz’ü kullanmakla birlikte şiirleri aracılığıyla en çok ‘etkisöz’ edimini kullanırlar.Bu etki şairin sözü kullanmadaki ustalığına göre okur sayısı kadar bir etki bile oluşturabilmektedir.

1.6. JOHN SEARLE’NİN EDİMSSÖZ EYLEM SINIFLANDIRMASI

John Langshaw Austin’nin öğrencilerinden John Searle 1969 yılında yayımlanan *Speech Acts* (Söz Eylem) adlı kitabı, John Lanshaw Austin’in “How to Do Things with Words” (1962) başlıklı kitabında ihmal edilen ve not edilen ama kitaba alınmayan konuyla ilgili başka noktaları belirleyerek *Söz-Eylem Kuramı*’nı başarılı bir şekilde sistemleştirerek kuramın daha iyi tanınmasını sağlamıştır. John Searle (d.1932) hocasının yukarıda gösterdiğimiz sınıflandırmasında değişiklikler yaparak John Langshaw Austin’de ilk aşama olan ‘düksöz’ü “sözce” ve “önerme”

edimi olarak ikiye ayırmıştır. Önerme edimi aşamasıyla kastedilen yeni dış dünyaya ilişkin bildiri oluşturmak yani ‘konu/yorum’ ilişkisi düzenlemektir.

Searle’ün “edimsöz” ve “etkisöz” aşamaları John Langshaw Austin’le aynıdır.

John Searle (d.1932) edimsözleri beş bölüme ayırarak ele alır:

A-) Anlatımsal (Pepäsentativa) : Betimlemek, belirlemek, haber vermek, iddia etmek gibi. Bu tür edimsözlerde söyleyici, dinleyiciye bir şeyle ilgili bilgi vermek ister, alıcıyı anlattıklarına inandırmak amacı güder.

B-) Buyurum (Direktiva) : Konuşucu bu tür edimsözde alıcıyı bir şey yapması bir şey gerçekleştirilmesi için etkileyerek yönlendirmeyi amaçlar. Emretmek, izin vermek rica etmek gibi sözcükler bu tür edimsözlerdir.

C-) Söyleyicinin gerçekleştirdiği edim (Kommissiva) : Bu tür söz edimlerinde gelecekteki bir edimi gerçekleştirmeyi üstlenen konuşucudur söz vermek tehdit etmek gibi.

D-) Duygusal (Expressiv): Konuşucunun ruhsal durumunu ya da bir olay karşısındaki tutumunu anlatması tebrik etmek teşekkür etmek özür dilemek yakınmak başsağlığı dilemek gibi.

E-) İlan Etme (Deklarativa): Toplumdaki bireyler tarafından değil çeşitli kurumlar tarafından gerçekleşen “edimsöz” savaşı ilan etmek, nikah kıymak, karı koca ilan etmek, bir göreve atamak vb...

‘Edimsöz’lerin sınıflandırılması genellikle tartışmalı bir konudur. Bu sınıflandırmalar dışında bu alanın önemli adlarından biri olan Filozof Habermas’ın⁶⁷ (d.18 Haziran 1929) söz edimi anlayışına ve yaptığı sınıflandırmaya kısaca değinmek istiyoruz Habermas’a göre söz ediminin veya iletişimsel bir davranışın gerçekleşmesi, söyleyicinin isteği ile bağlantılıdır. Aşağıdaki dört özellik söz edimlerin sınıflandırılması için bir dayanak niteliğindedir:

- A- Kendini anlaşılır biçimde anlatmak
- B- Anlaşılabilir bir şeyler söylemek

⁶⁷ Jürgen Habermas, Alman felsefeci, sosyolog ve siyaset bilimci. Frankfurt Okulu’nun son temsilcisidir. Daha fazla bilgi için bkz.<http://dergipark.org.tr>.

C- Bu sırada kendini anlaşılır kılmak

D- Diğer insanlarla anlaşmak

* Bunlar da aşağıdaki etkenlerle ilişkilidir:

1-) Sözlerinin düzenleniş biçimi

2-) Dil ile dünya arasındaki ilişki

3-) Konuşucunun sözle kendini nasıl anlattığı

4-) Söyleyicinin bir sözce aracılığıyla alıcı ile nasıl bir etkileşim kurduğu.

John Searle, (d.1932) özellikle tek dil ailelerinin tanımlanmış modeli olan ‘söz verme’ söz eylemini geliştirmiştir. John Langshaw Austin, söz eylemin sınıflandırmasını üç gruba ayırdığını yukarıdaki bölümde açıkladık; John Searle ise John Langshaw Austin’in üç sınıfa ayırdığı söz eylemini dört kategoriye ayırmıştır. *Söz-Eylem Kuramı* Austin hariç, çoğu kuramcıya göre yalnızca dilsel eylemlerin kuramı değildir; bu aynı zamanda cümlede anlam kuramıdır. *Söz-Eylem Kuramı*, anlam kavramının tanımını zenginleştirilmek istemiştir. ‘Sözeylem’ler, birbiri ardına düzenli bir şekilde sıralanmış unsurların karmaşık eylemleridir. Bu sıralama *Söz-Eylem Kuramı*’nı inceler; burada amaç bir şey yapılarak, bir şey ifade edilerek, açıklanarak ne şekilde etkilenildiğini göstermektir.

Bir ifadenin cümledeki anlamı, bir soru ya da bir yasak söz konusu olduğunda anlam unsurlarına aittir.

A. Segah nereye gitti?

B. Buraya park etmek yasaktır.

örneklerde, bir ifadenin belirli bir ‘edim’inin ya da ‘edim’ rolünün olduğu söylenebilir. Bir ifadenin edimsöz rolü, söz konusu edimsöz göstergelerinden anlaşılır. Edimsözün göstergelerini Searle şu şekilde açıklamıştır:

1- Edimsel Eylemler :“ Müziğin sesini kısmanı rica ediyorum.”

“ Size her gün en az bir saat yürümenizi öneriyorum.”

- 2- Durum edatı :“ Kitaptaki Şu bölümü okuyabilir misiniz? “
“ Biraz susabilir misin? ”
- 3- Cümledeki Yeri:“ Pamir yatmadan bir bardak ılık süt içer.”
“ Yatmadan bir bardak ılık süt içer mi Pamir? ”
- 4- Tonlama : “ Sen buraları bilmezsin! “
“ Siz, bu problemi ikinci yoldan mı çözdünüz?”

İKİNCİ BÖLÜM

2. BEHÇET NECATİGİL ŞİİRİNİN GEÇİRDİĞİ AŞAMALAR VE DÖNEMLERİ

Cumhuriyet Dönemi Türk şiirinin başarılı şairlerinden Behçet Necatigil, yaşadığı zaman diliminin ona sunduğu birtakım zorluklardan etkilenmiştir ancak bu zorluklar ona bazı imkanlar da sunmuştur. Necatigil'in (1916-1979) öğrenim gördüğü okullar, ders aldığı hocalar, bulunduğu sanat ortamları, lise yıllarında dönemin en önemli dergilerinde şiirlerinin ve yazılarının yayımlanması, Necatigil'in şiirini iyice güçlendiren unsurlardır.

Gerçek bir sanatçıyı, sanatında geldiği yere taşıyan birtakım temel unsurlar vardır. Sanatçının aile ortamı, yetişme koşulları, öğrenim hayatı, medeni durumu, ilgi alanları, inancı, korkuları şeklinde sıralayabileceğimiz bu unsurlar, bireyin sanatçıya dönüşmesinde az ya da çok etkili olmaktadır. Özellikle şairler yönünden ele aldığımızda, bu durum daha da belirgin halde kendini gösterir. Şair; şiirini, yegâne malzemesiyle, yani ana dilini kullanarak yukarıda belirttiğimiz örnekler ve bunlara eklenebilecek daha birçok unsurun etkisiyle üretir, başlangıçta çoğu şairin sözü, tam anlamıyla kendine ait değildir, zamanla şair sözünü geliştirir, kendini bulmaya başlar, belirli bir zaman sonra artık kendi kanatlarıyla uçar, biraz daha yol alınca şairin özü sözünü oluşturur. Behçet Necatigil gibi yetkin şairlerin şiirlerinde, bu aşamaların yansımalarını, şairin katettiği yolla sözünün giderek nasıl yetkinleştiğini çok açık bir şekilde tespit etmek mümkündür.

Cumhuriyet Dönemi'nin en yetkin ve üretken şairlerinden Behçet Necatigil'in yazdığı dokuz yüze yakın şiiri, poetikasına dair ciddi ipuçları verdiği *Bile/Yazdı*, *Düzyazılar I*, *Düzyazılar II* adlı yapıtları; eşi, kızları ve dostlarıyla yapılan röportajlar, Necatigil'in şiirleriyle yaşadıkları arasında kopmaz bir bağ olduğunu bize göstermektedir. Ayrıca kendisiyle yapılan çoğu röportajda, şiirlerinde çoğunlukla

kendini yansıttığını, okurdan empatik bir tavır beklediğini açıkça ifade etmiştir. Behçet Necatigil'in *Bile/Yazdı* adlı eserinin içinde yer alan *Sanatçının Ruh Sayısı* başlıklı yazısından aldığımız aşağıdaki bölüm söylediklerimizi destekler niteliktedir⁶⁸:

“Ben sanatı- şimdi yalnız şiirle yetineyim, daha iyi!- şiiri,şairin hayatına paralel, o hayatın bir görüntüsü diye düşünüyorum. (...) Birey kendisini belirli bir yaşamaya bağlayan, mecbur ve mahkum eden olay, ilişki ve eşyalarla var olabildiğine göre önce kendi şartlarını, kendi hallerini dile getirir, getirmelidir. Kendini bir kenara itip başka yaşamalara açılması, hayal ya da gözlem yoluyla bunları vermeye kalkması halinde ortaya çıkan eser; doğal olmaktan çok zihni olacak;özenti yakıştırma tehlikelerine daha yaklaşık bulunacaktır. Aklıma Balzac'ın *Sönmüş Hayallerinden* şu cümle geliyor: “Sanat ne midir? Yoğunlaşmış yaradılış!” Böyle olunca şairin hayatına, hayatını sınırlayan, belirleyen, şartlar ve çevreler üzerine gerçek ya da yaklaşık bilgilerimiz olamadan, bir şiire gereği kadar yaklaşabileceğimiz, şüphelidir. Bir şiir kendi başına, bağımsız bir ülke olduğundan çok bir ruhtur, bir anlamdır. Üreticisinin fizik, moral yapı ve davranışlarıyla sıkı sıkıya bağlantısı olan bir fotoğraf adeta.”

Behçet Necatigil'in şiirlerindeki sözü, söz dizimini, söz bozumunu, metaforları, anlam çoğaltmalarını, hakkıyla anlayabilmek ve Necatigil'in şiiriyle ilgilisizlikli açıklamalarda bulunmak için Behçet Necatigil'in hayatının özellikle çocukluk ve ilk gençlik yıllarının niteliklerini, tezimizin konusuna yansıyan yönleri üzerinde daha çok durarak onu, şiire bu kadar tutkun yapan, yaşamı boyunca ürettiği diğer edebi türlerinden ayrıcalıklı bir yerde gördüğü ve sahip olduğu tüm rollerinden – babalık ve eşlik, öğretmenlik, çevirmenlik, radyo oyunu yazarlığı- üstün tuttuğu şiire, onu bağlayan etkenleri açıklamaya çalışarak onun sözünü ustalık noktasına taşıyan etkenleri ve otobiyografik öğeleri aktarmayı gerekli görmekteyiz.

Behçet Necatigil, 14 Nisan 1916 tarihinde İstanbul'un Fatih Semti'nde dünyaya gelir, babası Hacı Mehmet Necati Bey, Kastamonu'da hafız olarak yetişmiş, İstanbul'da medrese tahsili görmüştür, meslek yaşamı boyunca müderrislik, Sarıyer ve Beşiktaş Müftülüğü görevlerinde bulunmuş kısa bir süre de Kastamonu'da Singer müfettişliği yapmıştır. Necatigil'in babası kitaplara son derece düşkün çevresi tarafından takdir edilen düzgün ahlaklı biridir, bu meziyetleri, örnek davranışları

⁶⁸ Murat Yalçın (Yayına Hazırlayan) , **Behçet Necatigil-Bütün Eserleri**, Yapı Kredi Yayınları,1.b., İstanbul, Ocak 2013, s.1250.

İstanbul'da medrese tahsili gördüğü yıllarda intisab ettiği hocası Geyveli İbrahim Hakkı'nın da dikkatini çekmiştir, İbrahim Hakkı Bey, çocuğu olan Fatma Bedriye Hanım'la Hacı Mehmet Necati'yi 1915 yılında evlendirmiştir. Bu evlilikten bir yıl sonra 1916'da Necati Gönül adını verdikleri oğulları dünyaya gelmiştir. Necatigil'in annesi Fatma Bedriye Hanım; çok ince ruhlu, hassas bir genç hanımdır. Necatigil dünyaya geldiğinde Birinci Dünya Savaşı tüm hızıyla devam etmektedir, savaş ortamının etkisiyle insanlar yiyeceğe zor ulaşır, kıtlık yıllarıdır, aynı durum Necatigil ailesi için de söz konusudur. Aradan yıllar geçse de şairin belleğinde bıraktığı etkiyi “*Kısıık*” adlı şiirinin birinci bölümünde açıkça görmemiz mümkündür :

“Ben bir sürü hastalık çektim de gördüm de
Kimse diyemez ki özenmiş yazıyor
Hem ben ne yazdımsa ağırlığın altında
Ezildim de yazdım
Kimse diyemez ki özenmiş yazıyor.
Doğdum dünya harbi, birinci dünya harbi
Çocukluğum veremli inek sütleri
Boynumda kollarımda oyuk lenfa bezleri
Hastane koridoru, beklemek, küvet, irin
Acısını ancak ben bilirim.
Derin izleri derimde utanacak değilim.” (Kısıık,10-11- Eylül)⁶⁹

Necatigil'i bu zor şartlarda dünyaya getiren Fatma Bedriye Hanım, doğumdan kısa bir süre sonra tifoya yakalanır, ardından Necatigil iki yaşındayken büyük Fatih yangını çıkar, konakları kül olur, aile; büyük korku ve üzüntü yaşar, Behçet

⁶⁹ Behçet Necatigil, **Bütün Eserleri**, “**Bile/Yazdı Sanatçının Ruh Sayısı**” (Yayına Hzl. **Murat Yalçın**) Yapı kredi Yayınları,1.b., İstanbul 2013, s.633-634

Necatigil'in annesi Fatma Bedriye Hanım, yangından kısa bir süre sonra hastalanır ve 1918 yılında, yirmi iki yaşında Hakkın rahmetine kavuşur.⁷⁰

Bebeklik ve ilk çocukluk döneminde annesini kaybeden çocuklar için hayata tutunma, yaşama becerisi geliştirme, annesi hayatta olan çocuklara göre oldukça zordur. Günümüzde çocukluk döneminin ilk altı yılının kişilik oluşumu açısından ne kadar önemli olduğu, psikolog ve psikiyatrlar tarafından sık sık ifade edilmektedir. Bu noktada anne kaybının Necatigil üzerindeki etkisine biraz eğilmek istiyoruz, bilindiği gibi çocukluk dönemi kişiliğimizin yüzde sekseninin oluştuğu, devamında köklü değişikliklerin pek görülmediği, sonraki yaşantımızı etkisi altına alan çokönemli bir dönemdir. Çocukluk dönemindeki algılar, bireyin yetişkinlik döneminin bir belirleyicisi olduğu gibi sanatçı kimliğin oluşumunda da etkili bir rol üstlenir. Bu dönemde yaşanan mutluluklar, acılar, kayıplar gibi yaşanmışlıklar bilinçaltında “endoceptlere” dönüşür “endoceptler” ve bunlara ilişkin ilk deneyimler çocukluğun 2-4 yaşları arasında kazanılmaktadır. Duyarlılığın oluşumu da diyebileceğimiz bu endoceptler, daha çok sanat alanında kendilerini gösterme olanağı bulurlar. Endoceptlerin dışavurumu edebiyat alanında dil ve söz aracılığıyla olur.⁷¹

Özellikle çocuk yaşta annesini kaybeden bireyler psikolojik ve biyolojik rahatsızlıklara daha yatkın olabilir. Bu durumla başa çıkma bireyin sahip olduğu şartlara göre de değişir. Behçet Necatigil annesini kaybettiğinde henüz iki yaşındadır ve tek çocuktur, acısını paylaşabileceği bir kardeşe, ablaya abiyesahip değildir, anne kaybindan duyduğu üzüntüyü az da olsa hafifletecek bir teyzesi de yoktur, bakımı bir müddet dedesi ve anneannesi tarafından karşılanır ancak kızının ölümünden iki yılsonra (1920) Dede İbrahim Hakkı da vefat eder, Necatigil'in anneannesi, bir taraftan evlat veeş kaybıyla başa çıkmaya çalışırken diğer taraftan evladından yadigâr kalan küçük Necati'ye bakabilmek için elinden geleni yapar, Necatigil'in babası, Fatma Bedriye Hanım'ın ölümünden, yaklaşık iki yıl sonra babası katip olan Saime Hanım'la evlenir, Hacı Mehmet Necati Bey, 1920 yılından sonra eski kayınpederinin evinden -oğlunun yaşadığı evden- İstanbul'un Beşiktaş Sementi'ne yeni

⁷⁰ Prof.Dr. Nurullah Çetin, **Behçet Necatigil Hayatı, Sanatı ve Eserleri**, Akçağ yayınları, 2.b.Ankara 2013, s.34.

⁷¹ Oğuz Cebeci, *Edebiyat Kuramı, İthaki*, İstanbul 2004, s.153

kayınpederinin evine taşınır. Babasının ikinci evliliğini yapmasıyla, çocuk Necati'nin düzeni bozulur, anneannesinin Karagümruk'teki evi ile üvey annesinin evi arasında gidip gelir, üvey annesi ona pek ilgili davranmaz, bu yıllarda Necatigil'in tutunacağı en kıymetli dal anneannesidir. İlk masallarını ninesinden dinler, Emine Münire Hanım, onun ilk okuludur. Emine Münire Hanım, hem müftü kızı hem de müderris ve müftü eşi olması yönüyle bilgili ve duyarlı bir hanımdır. Necatigil dil birikiminin temellerini; anneannesinden dinlediği masallar, halk hikayeleri, tekerlemeler, bilmecelemlerle atar. Necatigil hayatı boyunca sevgili ninem dediği anneannesinden hep sevgiyle bahseder. Şairin, ev idaresindeki kabiliyeti, eşyalarını özenle kullanması, düzeni sevmesi gibi hasletleri anneannesinden aldığı görülmektedir.⁷² Bunun izine Necatigil'in vefatından birkaç ay önce Varlık dergisinde yayımlanan *Bir İstanbul'un Not Defterinden 1* şiirinin aşağıda verilen bölümünde görmemiz mümkündür:

(...)

“Kar çamur kışlar, bata çıka

Öğrenciyken de –

İyi ki ayaklarım yürüyorum

Taşıtlar almayınca

Semt semt, belli günlerde

İyi ki hala sergiler- -

Ucuzluk arıyorum

Ninemin pazarlarında” (Varlık,857, Şubat 1979)⁷³

⁷² Prof Dr. Yılmaz Daşcıoğlu, **Behçet Necatigil'in Şiirlerinin Şekil ve Muhteva Yönünden İncelenmesi**, Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi, Ocak 2001

⁷³ Murat Yalçın (Yayına Hazırlayan), **Behçet Necatigil Bütün Eserleri**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, Ocak 2013,s.558.

Türk edebiyatında, küçük yaşta annesini kaybeden ve bunun acısını şiirlerinde dile getiren Ahmet Haşim, Yahya Kemal, Cahit Sıtkı Tarancı gibi birçok şair vardır ancak anne kaybının verdiği acı ve boşluğu Behçet Necatigil kadar derin boyutta yaşayan bir şair, kanaatimizce yoktur; bunda yukarıda belirttiğimiz şartların belirleyici olduğunu düşünüyoruz; örneğin anne kaybı Ahmet Haşim’i de çok derinden sarsmıştır ancak Haşim on iki yaşında annesini kaybetmiştir, yani annesiyle az da olsa anı biriktirebilmiştir, annesinden ninniler, masallar dinlemiş, ondan şefkat görmüştür. Bağdat’ın kavurucu sıcağında annesiyle yaptığı mehtaplı gece yürüyüşleri, yıllar sonra yatılı okuduğu Galatasaray Lisesinin loş ve nemli yatakhanelinde, yalnızlıktan korktuğu soğuk gecelerde, Haşim’i teselli ederek ısıtabilmiştir Necatigil ise annesini bebek denecek yaşta kaybettiği için onu hiç hatırlamaz, annesine dair hatırlayabildiği bir anısı yoktur, sonradan çocukluğuna baktığında koca bir boşluk ve karanlık içinde kalmıştır. Bu ruh halini şairin kızına yazdığı *Mavi Işık* adlı şiirinde kendi çocukluğuyla karşılaştırma yaparken görebiliyoruz:

(...)

“Bizim çocukluğumuz,

Karanlık, paslı

Sen güneşlerde yaşa

Altın saçlı!” (Varlık, 391, 1 Şubat 1953)⁷⁴

Yine *Korku* adlı şiirinden alınan şu dizelerde çocukların anne baba ölümünden sonra türlü sıkıntılarla yüz yüze kalacağından endişe ettiği için yalnız kalmaması gerektiğini, kendi yaşanmışlığından yola çıkarak bir gönderme yapmıştır:

“Tanrı dört gözden ayırmasın

Hiçbiri anne baba yokluğu bilmesin.

Büyükler gidince çocuklar küçükse onlar da ölmeli

⁷⁴ Behçet Necatigil, **Bütün Eserleri**, (Yayına Hzl. Murat Yalçın) Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, Ocak 2013, s.141.

Çünkü kendi evlerinden gayrı evler el evleri

Hele o kış ayları korkulu akşam üzerleri

Bizler büyükken bu kadar yalnızız da

Ya onlar küçücük kalırsa ardımızda?" (Varlık,583,1 Ekim 1962)⁷⁵

Necatigil'in babasıyla ilişkisine dair bazı tespitlerde bulunmamız gerekirse yine Ahmet Haşim'le karşılaştırdığımızda, iki şairin içe dönüklük yönünden benzer noktaları bulunsa da Haşim'in babasıyla olan ilişkisi Necatigil'den daha sağlıklıdır. Necatigil babasına karşı çok saygılıdır ancak çocukluğunda, ondan beklediği ilgiyi pek göremez, bunda o dönemin geleneklerinin ve babasının ikinci bir evlilik yapmasının etkisi olduğu söylenebilir ancak Necatigil'in çocukluk dönemindeki üzüntülerine eşlik eden hastalıklarını da hesaba kattığımızda babasının onu biraz ihmal ettiği gerçeğini görebiliriz. Şair hiçbir şiirinde babasından bahsetmemiştir, bu da bize babasıyla olan mesafeli ilişkisinin bir başka göstergesidir, tüm bunlara karşın Necatigil baba evinden kopmamış, 1949 yılına kadar baba evinde yaşamıştır, daha doğrusu 1949'a kadar her gün mesaisi bittiğinde geldiği baba evinde, küçücük odasına çekilip büyük şiir mesaisine başlayarak aile bireylerinden uzak, kendi dünyasına çekilerek bu zaman dilimini geçirmiştir.

Behçet Necatigil, 1923 yılında ilkokula Beşiktaş'ta Cevri Usta İlkokulunda başlar, şair, öğrenim hayatı boyunca derslerine çok ilgilidir, dersler arasında ayrım yapmamıştır, oldukça başarılı bir öğrencidir ancak sık sık hastalanması sebebiyle şairin özellikle ilkokul ve ortaokul yıllarının büyük acılar ve ıztıparlar içinde geçtiğini görmekteyiz.⁷⁶ Necatigil beşinci sınıfa başlayacağı yıl bir cilt hastalığına yakalanır, ailesi, hava değişikliğinin iyi geleceğini düşünerek Necatigil, on yaşındayken Kastamonu'daki akrabalarının yanına gönderilir, şairin ailesinden uzakta hasta bir çocuk olarak akrabalarının yanındaki tedirginliğini kimsesizliğini

⁷⁵ Behçet Necatigil, **Bütün Eserleri**, (Yayına Hzl. Murat Yalçın) Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, Ocak 2013, s.322

⁷⁶ Prof. Dr. Yılmaz Daşcıoğlu, **Behçet Necatigil'in Şiirlerinin Şekil ve Muhteva Yönünden İncelenmesi**, Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi, Ocak 2001.

yıllar sonra kaleme aldığı hayatının çeşitli dönemlerine ait anı parçalarını birleştirdiği, *Uykusuz Gecede Dörtlükler* adlı şiirin aşağıdaki dizelerinde görmemiz mümkündür :

(...)

“Bir köy anızlar kesmiş tabanlarımı,

Şehirlere getirildim sonra.

Çocuk anasız kaldı mı

İş işten geçmiş ola.” (Yeni Şiirler,1950 [Varlık Yayınları])⁷⁷

Necatigil, İlkokul son sınıfı Kastamonu’da Erkek Muallim Tatbikat Mektebinde okur, 1927 yılında ilkokulu bitirir, aynı yıl babası Singer Müfettişi olarak Kastamonu’ya atanınca ortaokula Kastamonu Lisesinde başlar, ortaokul birinci sınıfı bitirdiği yıl tekrar hastalanır, sürekli hastaneye gitmek zorunda olduğundan tedavi için aile İstanbul’a dönmek zorunda kalır, Behçet Necatigil hastalığı sebebiyle ortaokul ikinci sınıfa ancak iki yıl aradan sonra İstanbul’da başlayabilmiştir.⁷⁸

Sağlık sorunları nedeniyle kesintiye uğrayan öğrenim hayatı, Necatigil’i çok mutsuz eder. O yaşta okul sıralarında olması gerekirken hastane sıralarında beklemesi, cildindeki yara izleri, onu derinden etkiler, 1958 yılında kaleme aldığı *Dolmak Boşalmak* adlı şiire baktığımızda, yıllar geçse de izlerin izinin aslında geçmediğini anlıyoruz :

(...)

“Sağ memesinde yara

Korkunç--kumaş örtüyor.

Benimki meydanda,

Görünüyor.

⁷⁷ Murat Yalçın (Yayına hzl.) *Behçet Necatigil Bütün Eserleri*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2013, s.103.

⁷⁸ Prof Dr. Yılmaz Daşcıoğlu, *Behçet Necatigil’in Şiirlerinin Şekil ve Muhteva Yönünden İncelenmesi*, Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi, Ocak 2001

Elektrik tedavisi

Salı, cuma.

Çok uzaktan geliyorum

Beklemek olmasa.

Hastalıklar haram eder hayatı

Yaşarken ölüm.

Gençsiniz, yenersiniz, bu derdin devası --

Biliyorum.” (Yenilik,1,15 Aralık 1951- 15 Ocak 1952)⁷⁹

Dizelerden anlaşılacağı gibi şairin yaraları açıktadır, o da herkes gibi bunların olmamasını olunca da bu yaraların görünmeyen yerlerde olmasını tercih eder, başkalarının tanıklığı kendisi ağrılar içinde tedavi olmaya çalışırken canını oldukça sıkır. Şunu belirtmeliyiz ki Necatigil, tüm yaşadıklarına rağmen yaşından beklenmeyen bir olgunlukla ve tevekkül içinde hastalıklarını taşımıştır.

Behçet Necatigil, eğitimine ara verdiği ve günlerinin çoğu yolda, hastanede geçtiği için, akranlarıyla düzenli bir arkadaşlık kuramaz, zaten elektrik tedavileri ve ağrılar yüzünden çoğunlukla kendini halsiz hissetmektedir hem bu koşullar hem de kendisinin tercihiyle yaşlılarının arasında pek bulunmak istemez ve giderek kabuğuna çekilir, kabuğuna çekildikçe şiire daha da yaklaşır. Hal böyle olunca şiir, çocukluktan itibaren, Necatigil'e hem iyi bir oyun arkadaşı hem iyi bir dost hemde iyi bir yoldaş olmuştur. Böylelikle, Necatigil'in yalnızlığına eşlik eden cilt ve diğer hastalıkları, şairin çoğunlukla içini döktüğü şiirlerindeki sözcük kadrosunu oluşturmaya başlar. Behçet Necatigil'in şiirlerinde sıklıkla kullandığı; korku, hastalık, ölüm, yalnızlık, acı, boşluk, karanlık, çocukluk, gençlik, eve sığınma,

⁷⁹ Behçet Necatigil, **Bütün Eserleri**, Yapı Kredi Yayınları, (Yayına Hzl. Murat Yalçın) İstanbul, 2013,s.

yaraları saklama, gözlerden uzak olma isteği... gibi izlekler yavaş yavaş kendini açık eder.⁸⁰

Necatigil'in çocukluğundan itibaren ona çok acı veren hastalıklar geçirdiğini yukarıda belirtmiştik, bu hastalıkların başında, ömür boyu psikolojik olarak da etkisinden pek kurtulamadığı cilt hastalıkları gelmektedir. Cilt hastalığı adeta onun vücuduna damgasını vurmuş, hayatı boyunca bu izleri geçmemiştir. Cildinin yara ve leke içinde olması zaman zaman oyun oynayacak gücü kendinde bulsa da arkadaş edinmesine engel olmuştur, aşağıdaki *Saklı Su*⁸¹ ve *Kininlerle* başlıklı iki şiirbu durumunşairinkötüyönde ne denli etkilediğini ispatlar niteliktedir:

Saklı Su

“Ürperen yaralara çıplak

Havaların değmesi

Acır.

Korkunuz nerdeyse

Bir şey söylenecek,bir şey sorulacaktır.

....

Anla sıkıntımı, geç git dost,

Nedendir sorma.

Gür bitkiler altında bir benim için akar

Alınan, onurlu

İstemez görsünler saklı su.” (Vatan,18 Temmuz 1954)

⁸⁰ Prof Dr. Yılmaz Daşçıoğlu, **Behçet Necatigil'in şiirlerinin Şekil ve Muhteva Yönünden İncelenmesi**, Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi, Ocak 2001

⁸¹ Behçet Necatigil **Bütün Eserleri**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2013, s.149

Kininlerle

“Az daha büyüme her halde yoktu
Yoktu çocukluğumda bana ninni söyleyen,
Ben kendim söyledim dokunmasalardı
Kininlerle.”⁸²

Behçet Necatigil, 1931 yılında Kabataş Lisesinin orta bölümüne kaydolur, iki yıl aradan sonra hastane sıralarından okul sıralarına dönüşü onu çok mutlu eder. 1933 yılında ortaokuldan mezun olup aynı okulun lise kısmına kaydını yaptırır. Behçet Necatigil öğrenim hayatı boyunca çok başarılı bir öğrencidir. Lisede en çok sevdiği dersler matematik, geometri ve kimyadır. Bir sohbetinde lisede kimya dersine ayrı bir ilgisi olduğunu hatta o yıllarda eczacılık ya da kimya okumak istediğini söyler. Edebiyat dersini ise metinlerle temasa gelmedikleri ve söylenenleri delilsiz ezberlemek zorunda kaldıkları için şöyle böyle sevdiğini ifade eder. Bu cümleden şairin lise yıllarındayken, metinlerin hangi yöntemlerle incelenmesi gerektiği vurgulaması dikkat çekicidir. Bu yorumuyla şiirin yaşama dönük, okurun katkısına açık olması gerektiğini ancak böyle olursa öğrencilerde edebiyat zevkinin ve birikiminin oluşacağını daha o yıllarda vurgulamıştır.

Behçet Necatigil, Kabataş Erkek Lisesinden 1940 yılında mezun olur, aynı yıl stajyer öğretmen olarak Kars'a atanır. Kars'ta şartları oldukça iyidir, kendine ait bir odası bile vardır ancak Kars'ın havası Necatigil'in hastalığına iyi gelmez 1941 yılında tayinini Zonguldak'a ister, burada edebiyat alanında oldukça doyurucu günler geçirir ancak buranın kirli havası Necatigil'in ciğerlerine hiç iyi gelmez 1943'te İstanbul'a döner.

Behçet Necatigil askerliğini tamamladıktan sonra 1945-1960 arası Kabataş Erkek Lisesinde görev yapmıştır. 1960 yılından 1972 yılına kadar İstanbul Çapa Enstitüsünde çalışmıştır. 2 Ekim 1972 tarihinde Çapa Eğitim Enstitüsünden emekli olmuştur. Emeklilik yıllarında yazma faaliyetlerine yoğun bir şekilde devam ederken

⁸² Behçet Necatigil, **Bütün Eserleri**, (Yayına Hzl. Murat Yalçın) Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2013,

İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesinin Gazetecilik ve Halkla İlişkiler Enstitüsünde kompozisyon derslerine de girmiştir. Behçet Necatigil, 13 Aralık 1979 tarihinde vefat etmiştir. Kabri Zincirlikuyu Mezarlığı'ndadır.

Bir şairin sanatını dönemlere ayırırken birçok ölçüte göre hareket ederiz. Tasnif ve analitik incelemeler bilim alanına uygulandığında -aksi ispatlanana kadar- bize kesin sonuçlar verir, daha önce de belirttiğimiz gibi inceleme alanı sanat olunca aynı şeyi söylemek biraz güçleşir. Şiire yaklaşım ve inceleme metodları bilimsel yöntemlerle yapılırsa da şiir bir sanat etkinliğidir. Söyleyicisinin maddi manevi özelliklerinden etkiler taşır.

Behçet Necatigil, sanat anlayışı ile ilgili görüşlerini açıkladığı Bile/Yazdı adlı eserinin *Şiir Burçları* başlıklı yazısında: “Her şairin sanat hayatı boyunca üç dönem yaşadığını belirtmiştir, bunlardan ilki “Gurbet Dönemi”dir; bu, sanatçının başka şairleri anlamaya çalıştığı taklit ettiği acemilik çektiği dönemdir, bu dönemde genç şair bilinçli olmadığı için seçme ve ayırma işini yapamaz önüne ne gelirse okur nasibine iyi şair de çıkabilir, kötü şair de.” der.

İkincisi “Hasret Dönemi”dir: Bu dönemde şair artık yavaş yavaş kendini bulmaya başlar. Nitelikli şairleri tanımaya başlar birikimden nasıl yararlanacağını yavaş yavaş öğrenir ancak boğulma tehlikesi olduğu için kıyıda fazla uzaklaşmaması gerekir.

Üçüncü döneme gelindiğinde şair artık kendini bulmuştur, olgunlaşmıştır, çok yetkin eserler verebilmektedir. Bu durum tabii ki yolculukta sağlam durmasını bilmiş acele etmemiş, uçarak değil adımlayarak gitmeyi bilmiş ideal şairler için geçerlidir. Behçet Necatigil, Bile/Yazdı'da konuyla ilgili görüşlerini şöyle açıklar:

“Adıma aldırmayanlar zor alırlar bu yolu ” derken Necatigil burada sözünü iki anlama gelecek şekilde kullanmıştır ancak kendi adımın önemsenmesinden ziyade şairin “adım” la kastedtiği genç şairin acele etmeden, bu yolu adım atarak öncekilerin -eskilerinin- izini takip ederek sabırla ilerlediği taktirde Hikmet Dönemi'ne ulaşabileceğini aksi takdirde- koşmaya ya da uçmaya yeltenenlerin – bu yolu zor alacağını ifade etmek istemiştir.”⁸³

⁸³ Murat Yalçın (Yayına Hazırlayan), **Behçet Necatigil Bütün Eserleri**, Bile/Yazdı Şiir Burçları Yapı Kredi Yayınları, Ocak 2013, s.1250

Behçet Necatigil doğal olarak bu burçlardan kendisinin de geçtiğini ve sanat hayatının bu üç zemine göre şekillendiğini söylese de yaptığımız incelemeler bize, Necatigil'in "Şiir Burçları"nı üç değil de altı döneme ayırmanın mümkün olabileceğini göstermektedir. Behçet Necatigil'in hayatında, çoğu insanlar için doğal süreçler olan çocukluk, ergenlik, gençlik, yetişkinlik, orta yaşlılık, yaşlılık gibi dönemler en başından itibaren -kendisinin bir şiirine de ad olan- zaman kaymasına uğramıştır. Yani Necatigil çocuk olmadan büyüme, genç olmadan yetişkin olmak zorunda kalmıştır. Bu konuda Kabataş Lisesinde birlikte okuduğu Necatigil'in dostlarından Tahir Alangu' nun Necatigil'in okul yıllarına dair şu söyledikleri çok manidardır:

"Daha okul sıralarında, karşılaştığımız ilk günlerde, onun hayat dramının birçok yönüyle bizden çok önce karşılaştığı görülüyordu. Ölümler hastalıklar, onu bizim çok sonra temasa geleceğimiz sert bir dünyanın ortasına bırakmıştı. Arada sırada oyunlarımıza katılsa bile aylaklığımıza, tembelliğimize, öğrenci hayatımızın en lezzetli parçası olan, dünyayı umursamayan o serkeş azgınlıklara pek yanaşmıyor; bizim havamızdan sıyrılıyor; tıpkı bir saat gibi defterler dolusu notlar, problemler, ders kitapları arasında inleye inleye çalışkan öğrencilerin o ebedi yükünü taşıyıp duruyordu. Bizim başıboş öğrenciliğimiz onun için bir lükstü belki o olgun bir adam gibi kendini dizginliyor, duruyor, denklemlerine tatsız formüllerine dönüyordu. Bu hâl ona, bizim yanımızda bir katılık bir yabancılık veriyordu. Yaşamayı ve hülyayı yarıda kesip yükün altına bitap ve mazlum sırtını uzatışı, bugün de olduğu gibi o on beş yaşının silüetinde de belirmişti. Onunla üniversitenin aynı bölümünde de beraberdik. Bu yıllara dışardan bakılırsa onun akademik kariyere yöneldiğini, bir bilim adamı olacağını gösteriyor gibiydi. Arapça ve Farsçada, edebiyat tarihine ait araştırmalarda iyice göze çarpıyordu. Herkes için gıpta edilecek, başarılı bir kariyerin temeli yapılabilecek bu çalışmalara değer vermediğini her bilim adamında bulunan bir çeşit hırsın onda olmadığını ancak sonradan anlayabildim. İçinde çok derinlerde küllenmiş bir ateş gibi yatan asıl intime (samimi) tarafı bu yıllar zarfında mayalandı durdu. Oyunlarımızı ve hülyalarımızı nasıl yarıda kesip derslerine dönüyorsa üniversite sıralarında da berduş şairler gibi kendini sanat yoluna kapıp koyuvermiş değildi."⁸⁴

Bu nedenle hem şiirinde hem de yaşamında her insanın ulaşamayacağı bilgelik döneminden daha erken geçtiğinden şair, hayret ve marifet dönemlerine ulaşarak şiirini zirveye taşımayı başarmıştır.

⁸⁴ Tahir Alangu, "Behçet Necatigil Üzerine", Yeditepe, 15 Şubat 1957, Sayı 125, s.1-3.

2.1. BEHÇET NECATİGİL'İN GENÇLİK DÖNEMİ ŞİİRLERİNİN SÖZ EYLEM ÖZELLİKLERİ

Prof. Dr Nurullah Çetin'in *Behçet Necatigil Hayatı Sanatı ve Eserleri* başlıklı doktora tezinde Necatigil'in sanatçı kişiliğinin oluşumunda aile çevresinin doğrudan etkisinin görülmediğini, söylemiştir.⁸⁵ Devamında babasının kütüphanesinde birçok kitap vardır ama bunların kelim, fıkıh, tefsir kitapları olduğunu Arapça yazıldığı için şair üzerinde pek etkisinin olmadığını belirtmiştir. Bu söze -Nurullah Çetin dolaylı yoldan vardır demek istediği için- kısmen katılıyoruz ancak Behçet Necatigil'in sanat hayatına atılmasında eğitim hayatını da dahil ettiğimizde çevresinin büyük etkisi olduğunu söyleyeceğiz. İlk olarak Behçet Necatigil'in babasının en belirgin özelliğinin kitaplara olan düşkünlüğü olduğunu hatırlatmak istiyoruz hatta bu düşkünlük çok dikkat çektiğinden çevresi ona kitap adam diye hitap etmiştir. İkinci olarak Necatigil'in annesi çok ince ruhlu zarif bir hanım olmakla beraber işlediği nakışlar el işi oyalarla dikkat çekmiştir. Behçet Necatigil bu zarif ve marifetli anneylepek uzun vakit geçiremeye de genetik olarak hassasiyetini, sabrını, tevazusunu, annesinden almış görünmektedir. Üçüncü olarak Behçet Necatigil'in anne tarafından dedesi din adamıdır, anneannesi ise hem müftü kızı hem de dersiazam eşidir. Necatigil, çocukluk yıllarında, düzgün konuşulan Kur'an'ı Kerim okunan sürekli olarak bir okuma eyleminin olduğu bir ortamda yetişmiştir, bu noktada eylemin söylemden daha etkili olduğunu düşünmekteyiz. Necatigil'e evde sürekli kitap okumalısın, yeteneğin var; yazı yazmalısın, diyen olmamıştır ancak o ilk çocukluğunu çevresinde sürekli okuyan, araştıran, örnek davranışlar sergileyen insanlarla geçirmiştir. Dördüncü ve en önemli etki olarak şunu eklemek istiyoruz Behçet Necatigil'in yaşadığı XX. yüzyıla ekonomik politik sosyal yönden sıkıntılar arz etse de edebiyat ortamı yönünden baktığımızda Necatigil'in çok verimli bir ortamda olduğunu görmekteyiz. Bu verimlilik kendini iki şekilde göstermektedir:

İlkokuldan başlayarak üniversiteden mezun olduğu 1940 yılına kadar dönemin edebiyat otoriteleri Necatigil'in dersine girmiştir. Necatigil'deki yeteneği, derslerine karşı çalışma aşkını gören hocaları onu daima desteklemişlerdir. Necatigil de hocalarından beslenmeyi bilmiş onları dikkatle izlemiştir.

⁸⁵ Prof .Dr. Nurullah Çetin, **Behçet Necatigil Hayatı, Sanatı ve Eserleri**, Akçağ Yayınları, 2.b. Ankara 2013, s.71.

Behçet Necatigil'i sanata ulaştıran yolda önemli avantajlarından biri de liseden başlayarak üniversiteden mezun oluncaya kadar ilerde edebiyatımızda yer edinecek şair ve yazarlarla sınıf arkadaşı olmasıdır. Bu arkadaşlıklardan birçoğu ömür boyu devam etmiştir.⁸⁶

Behçet Necatigil'in bu kadar üretken çok yönlü bir şair olmasını sağlayan bir başka etken de onun çok küçük yaşlardan itibaren şiir ve yazılarının dergilerde yayımlanmasıdır. Necatigil, ülkece tanınan bir şair olduktan sonra bile dergilerle olan münasebetini koparmamıştır. Dergiler özellikle genç şairin kendini bulması geliştirmesi için adeta bir okul işlevi görür, Necatigil'in yaşadığı dönemdeki şartları düşündüğümüzde bir gencin, o yıllarda televizyon, bilgisayar gibi tanınmayı hızlandıran araçlar olmadığından dergiler bu görevi uzun yıllar sürdürmüştür. Behçet Necatigil'in şiire, güzel bir başlangıç yapmasında Yaşar Nabi Nayır'ın ve Varlık dergisinin katkısı büyüktür.⁸⁷ Yaşar Nabi Nayır tarafından çıkarılan 1933 yılında yayın hayatına başlayan "Varlık" dergisinin Necatigil için ayrı bir önemi vardır. Kısacası Behçet Necatigil, okuyan, düzgün konuşan, belirli bir birikimi olan, sözcük kadrosu geniş bir ailenin mensubudur, yeteneğin ortaya çıkmasında ailesi, öğretmenleri, okul çevresi etkili olmuştur.

Behçet Necatigil'in edebiyatla teması ilkokul sıralarına kadar gider, o sadece yazmakla kalmamış kimseden yardım almadan kendi el yazısıyla dört sayfadan oluşan tüm yazıları kendine ait *Küçük Muharrir* adlı haftalık bir gazete çıkarmıştır 17.10.1927 tarihinden itibaren yayın hayatına başlayan bu imtiyazsız gazete 14. sayı ile birinci cildini tamamlamıştır. 20.06.1932'den sonra ikinci cildine başlamış 12 sayı daha çıkmıştır. 1927 yılında Necatigil on bir yaşındadır oyaşta bir çocuğun tek başına haftalık bir gazete hazırlaması ve tüm yazılarını kendisinin yazması dil birikiminin yaşıtlarına göre oldukça ileride olduğunu bize göstermektedir.⁸⁸

⁸⁶ Prof Dr. Yılmaz Daşcıoğlu, **Behçet Necatigil'in Şiirlerinin Şekil ve Muhteva Yönünden İncelenmesi**, Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi, Ocak 2001

⁸⁷ Yaşar Nabi Nayır tarafından çıkarılan **Varlık** dergisi 1933 yılında yayın hayatına başlamıştır, edebiyatımızdaki birçok sanatçının tanınmasına vesile olmuştur, edebiyatımızın en uzun süreli dergisidir, dergi günümüzde yayın hayatını sürdürmektedir.

⁸⁸ Prof Dr. Yılmaz Daşcıoğlu, **Behçet Necatigil'in Şiirlerinin Şekil ve Muhteva Yönünden İncelenmesi**, Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi, Ocak 2001

Necatigil ilk şiirlerini ortaokuldayken yazmıştır. Ortaokuldayken kendine *Onların Şiirleri* adını verdiği bir şiir defteri oluşturmuştur. Bu defterde Sabri Esad Siyavuşgil, Ziya Osman Saba, Cevdet Kudret Solok, Yaşar Nabi Nayır, Necip Fazıl Kısakürek gibi şairlerin şiirleri vardır. O yıllarda Necatigil' in en çok etkisinde kaldığı şair Cevdet Kudret Solok' tur.⁸⁹

Behçet Necatigil, 06.02.1935 tarihinde lise ikinci sınıfta okurken birkaç şiirini Yaşar Nabi Nayır'a gönderir. Yaşar Nabi, kısa bir süre sonra Behçet Necatigil'e cevaben bir mektup yazarak gönderdiği üç şiirden birinin dergisinde çıkacağını bildirir. *Gece ve Yas* Behçet Necatigil on dokuz yaşındayken, Ekim 1935 yılında Varlık dergisinde 'Behçet Necati' imzasıyla çıkan ilk şiiridir.⁹⁰

Gece ve Yas

“Bir köşeye büzülüp

Böyle susmazdım ama

Kapılardan süzülüp

Gece doldu odama.

Bir yağmur ince ince

Çarpıyor şimdi cama

Hasret kaldım sevince

Korku yüzümde yama.

Dalarken gözümde yaş

Ben böyle sonsuz gama

Artıyor yavaş yavaş

⁸⁹ Prof.Dr. Nurullah Çetin, *Behçet Necatigil Hayatı, Sanatı ve Eserleri*, Akçağ yayınları, 2.b.Ankara 2013, s.71

⁹⁰ *a.g.e.*, s.74.

Damlardaki ağlama.” (Basılan İlk şiiri; Varlık, 54, 1 Ekim 1935)⁹¹

Behçet necatigil'in ilkokul ve ortaokul yıllarına da birçok şiir yazdığını belirttik ancak bu şiirlerin çoğu şairin gizli defterinde kalmış ve çoğuyayımlanmamıştır, biz çalışmamızda, Necatigil'in 1935 yılından itibaren kaleme aldığı şiirleri “sözeylem”leri yönünden incelemeye çalışacağız.

Gece ve Yas şiiri şairin ilk gençlik dönemi şiiridir. Bu yıllarda Necatigil'in şiirde biçim olarak halk şiiri etkisinde olduğunu belirtmiştik. *Gece ve Yas* şiiri de şairin bu etkiyi gösterir niteliktedir. Şiir, dörtlüklerle, belirli bir kafiye örgüsüyle veyedilihece ölçüsüyle yazılmıştır.

Behçet Necatigil'in bu şiirdeki ruh hali oldukça karamsardır o geceleri sevmez çünkü gece ona çoğunlukla yalnızlığını ve kaybettiklerini hatırlatır. Şair özne, şiirin başında alıcıyı hemen muhatap alıyor ve ben gündüz böyle değilim gece olunca bu hale geliyorum, hele bir de karanlığa yağmur eşlik edince daha da hüzünleniyorum, cama ince ince vuran damlalar, korkuma ve kederime dalmış halimi görünce şiddetini artırıyor , demektedir.

Tabiatı arkadaş edinme, doğa olaylarıyla özdeşim kurma, eşyaya ruh verme, yalnızlık, gece, çift yönlü etkileşim hakimdir şiirin dokusuna. İlk şiirinden başlayarak özdeki bu ‘öz’ Necatigil'in şiirlerinde pek değişmeyecektir. Şair ilk şiirlerinin bir özelliği olarak sözünü pek kapatmamış ancak bu şiire tamamen ‘düz söz’ özelliği gösterir demek de pek doğru olmaz şair ruh halini alıcıya aktarırken az da olsa söz sanatlarına başvurmuştur bu yolla alıcıyı etkilemeye çalışmıştır, bu şiir için aynı zamanda “etkissöz” özelliği taşımaktadır.

Yukarıdaki bölümlerde belirttiğimiz gibi Behçet Necatigil çocukluğundan hayatının sonuna kadar maddi manevi birçok sıkıntıya göğüs germek zorunda kalmıştır, bununla beraber hayatının en sıkıntılı günleri çocukluk ve gençlik yıllarında yaşamıştır, ilerleyen yıllarda da hastalıklar ve yaşam mücadelesi yoğun bir

⁹¹ Murat Yalçın (Yayına Hazırlayan) Behçet Necatigil Bütün Eserleri, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2013, s.611.

şekilde yakasına yapışmıştır ancak şairin orta yaşlarında evlenmesi, onu yalnızlıktan kısmen kurtarmıştır. Otuz üç yaşında evlenen Necatigil'in şiiri de bu yıllarda 'ergenlik' ve 'ilk gençlik' dönemini tamamlamıştır, şairin dediklerini daha iyi anlar hale gelmiştir.

Bir aile kurarak yalnızlığını hafiflettiği döneme kadar Behçet Necatigil, Türk edebiyatında ilgi gören Ziya Osman Saba, Cevdet Kudret Solok, Necip Fazıl gibi şairleri okuyarak kendini geliştirmiş ve bu şairlerin dil birikiminden etkilenmiştir. Kastamonu'da ortaokul ikinci sınıfta başladığı yıl, Necatigil'in Türkçe öğretmeni şair Zeki Ömer Defne kendisindeki kalem kuvvetini hemen fark etmiş ve yazması konusunda ona tavsiyede bulunmuştur. Hocasından gördüğü bu ilgi Necatigil'i daha da cesaretlendirmiştir, bu teşvikle kendi el yazısıyla *Küçük Muharrir* adında bir dergi çıkarmaya başlar. Dört sayfadan oluşan bu derginin iç ve dış tasarımı ve yazıları tamamen kendine aittir. Behçet Necatigil, şiiri kendine bir yol arkadaşı olarak seçtiğini, Kabataş Erkek Lisesinde okuduğu lise yıllarında fark eder, 1932 yılından sonra şiir yazmaya eğilimi iyice artar.⁹²

Necatigil'in şiirle acemice uğraştığı yılları 1927-1928 başlatıp 1940 yılına kadar olan döneme ilk heves yılları⁹³ diyebiliriz, gençlik dönemi şiirlerini ise 1927'den ilk şiir kitabının basıldığı (Kapalı Çarşı) 1945'e kadar uzatabiliriz.

Bununla birlikte, Behçet Necatigil, sanat anlayışını çeşitli vesilelerle sık sık dile getirirken şiire başladığı ilk yıllarda hep aynı eksende yazdığını, son ana kadar da hep aynı eksende devam edeceğini söyler⁹⁴ Necatigil'in sanat hayatının her döneminde bazen çok yoğun bazen de daha seyreltilmiş olarak şairin beniyile orada durduğunu görürüz, konu bakımından da hep aynı eksende yazdığını ifade eden şair, diğer taraftan sürekli bir arayış içinde olduğunu, şiiri tazelemek gerektiğini, şiirin söküklerini zaman zaman dikmek gerektiğini de ekler.⁹⁵ Necatigil'in bu özelliği şiirinin muhtevasıyla içeriğiyle alakalı bir durumdur. Biçim özelliklerine

⁹² Prof.Dr. Nurullah Çetin a.g.e.S.72-73

⁹³ Prof Dr. Yılmaz Daşçioğlu, **Behçet Necatigil'in Şiirlerinin Şekil ve Muhteva Yönünden İncelenmesi**, Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi, Ocak 2001

⁹⁴ Murat Yalçın (Yayına Hazırlayan) **Behçet Necatigil Bütün Eserleri, Bile/Yazdı Yapı Kredi Yayınları**, İstanbul, 2013, s.611.

⁹⁵Murat Yalçın (Yayına Hzl.) a.e., s.

baktığımızda Türk edebiyatında şiirinde bu denli çok yönlü farklı biçimsel ve sözsözsel değişikliklere başvuran şair oldukça az olduğunu görmekteyiz.

2.2. BEHÇET NECATİGİL'İN “GURBET DÖNEMİ” ŞİİRLERİNİN SÖZ- EYLEM ÖZELLİKLERİ

Behçet Necatigil , *Bile/Yazdı* adlı eserinde yer alan *Şiir Burçları* başlıklı yazısında Gurbet Dönemi ile ilgili düşüncelerini şöyle aktarıyor:

“Bence her şair, şiir hayatı boyunca, üç burçtan: ‘Gurbet’ ‘hasret’ ve ‘hikmet’ burçlarından geçiyor. İlki gurbet burcudur; şair önce bir süre bir gurbeti yaşar. Sanki Robinson gibi, ıssız bir adaya düşmüştür sağda solda eline geçirdiği öteberi ile kendine bir barınak yapar. Bir korunma içgüdüsü, onu, buldukları ile bir yapı, bir çatı kurmaya ve varlığını böylece kanıtlamaya zorlar. Tam bilincinde değildir yazdıklarının ve bu dönemde rastlantının payı büyüktür. Beğenisi sağlam temellere oturmamıştır. Beğendikleri, iyi şairler de olabilir, kötü şairler de. Gününün ustalarına rastlamışsa bu onun için bir şanstır. Onlar gibi yazar; onlardan farksız da onlardan iyi de yazabilir. Ne var ki özentidir taklit ve kendini arayıştır bu dönem ürünleri. Yeri, zamanca kendine yakın birkaç kuşak içinde bir şairin tekrarıdır. Gurbet burcudur bu. Burada ne kadar kalınacağı da şairine göre değişir.”⁹⁶

Behçet Necatigil İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesinde okuduğu yıllarda dersine giren hocalar, edebiyat dünyasının önde gelen çok kıymetli isimleridir. Sınıf arkadaşlarının çoğu, ilerleyen yıllarda kendisi gibi adından söz ettirecek ülkemizin çok kıymetli edebiyatçıları olacaktır. Kendisini geliştirmesi yönünden o oldukça verimli olan bu ortamı iyi değerlendirir, öğrenim gördüğü dört yıl boyunca okulunun en başarılı öğrencisi olmuştur. Bu ilgi Kabataş Lisesinin edebiyat kolunu birincilikle bitirmesini sağlamış aynı başarıyı üniversiteye de taşımıştır. Behçet Necatigil'in bu verimli ortamı kendi yeteneği ve gayretiyle birleştirerek değerlendirmesi bize göre “Gurbet Dönemi”nde kısa kalmasını sağlamıştır. Behçet Necatigil'in bu dönemi gençlik Dönemi şiirleriyle benzerlik gösterir. “Düzsöz” özelliği gösteren şiirler yazmayı tercih eder, anlatımı oldukça yalındır ancak yine de genel kültür anlamında okurun belirli bir birikimi olması gerekmektedir. Şair, telmih, istiare, söz sanatlarını bu dönemde daha sık kullanır, tahkiyeli anlatımı tercih ettiği bir dönemdir. Necatigil “Gurbet Dönemi” şiirlerinde,

⁹⁶ Murat Yalçın (Yayına Hazırlayan) a.g.e., s.1272

peygamberlere, tarihi şahsiyetlere, halk hikayelerine, efsanelere yer verir. “Yel Değirmenleri” “Hal tercümesi” gibi şiirler bu döneme aittir.

2.3. BEHÇET NECATİGİL’İN “HASRET” DÖNEMİ”ŞİİRLERİNİN SÖZ-EYLEM ÖZELLİKLERİ

“Hasret Dönemi”ne gelindiğinde şair neyin hasretini çeker. Behçet Necatigil bunu şöyle ifade etmiştir:

“Sonra sıra ikinci döneme, ‘hasret burcu’ na gelir. Şair, kendi şiirini özleyiyor, gurbetlerde oyalanmanın zaman kaybından başka bir şey olmadığını gördü. Yazdıklarında ne kadar kendisi, ne oranda başkaları olduğunu gördü. Kendini özlemiyle dolmuştur. Yoğunlaşır, belirginleşir bu özlem. Şimdi şikayetleri, tedirginlikleri kişisel biçimlere girer, kendi bakış açısını, kendi yazış biçimini bu süreçte bulur. Saplantıları, inançları kendi dikeyinde derinleşir. Sularda halkalar eşmerkezlidir, kıyılarına daha sert çarpar. Şair, büyülenmiş gibi içinde uzayıp giden kendi kervanının peşinde, asıl bu hasret döneminde, önleyemediği bir güçle kendini, kendi dünyasını aktarır bize.

Zaman geçer, birden görür: çevreyi dünyayı dilediğince bir biçime sokmanın zorluğunu görür. Mutluluk (çapı belli bir çevrenin ya da çok geniş bir alanın diyelim dünyanın mutluluğu) hâlâ gerçekleşmemiştir. Bunu anlar. Anlar ki kendi küçük özlemlerini bile gerçekleştirilememiş, yakın çevreyi bile değiştirememiştir. Gösterdikleri, hatırlattıkları yüzde kaç uygulanmış, sözü ne dereceye kadar geçerli olmuştur; yazdı da ne oldu!”⁹⁷

Behçet Necatigil, bu dönemle yazdıklarının okur tarafından yeterince anlaşılıp anlaşılmadığını sorguladığı döneme geçer. Sanatında ustalık dönemine adım attığı bu dönemde, sorumluluğu artıka iletilerinin anlaşılmasını daha çok ister. Okuruyla daha sıkı bağlar kurmak ister. Bu dönemde Necatigil sözünü tam olarak eyleme çevirir.

BEHÇET NECATİGİL’İN “HİKMET” DÖNEMİ” ŞİİRLERİNİN GENEL ÖZELLİKLERİ

Hikmet bilgeliktir. Dünyada insan hayatı başladığından bu yana milyonlarca insan kendini gerçekleştirmeden bu dünyadan ayrılmıştır. İnsanın kendini bilmesi bir farkındalık meselesidir. Necatigil, günlük yaşantısında da derviş ruhlu bir mizaca sahiptir. Dünyevi istekleri son derece sınırlıdır. Aldığı bir elbiseyi yıllarca kullanır, yeni bir elbise aldığında utanır, yiyeceklerin en güzelini ailesinin yemesini ister,

⁹⁷ Murat Yalçın (Yayına Hazırlayan) a.g.e., s.1273

arkadaşlarını kıskanmaz, şan şöhret peşinde değildir; sadece muhataplarından ‘okurlarından’ biraz ilgi bekler. Kısaca, Necatigil’de olduğu gibi insanın altyapısı değerlerle ve gelenekle atılmış olursa devamında hem özel yaşamında hem de sanat yaşamında bilgeliğe ulaşarak sanatında “Hikmet Dönemi”ne rahatlıkla geçebilir.

Peki, bir şairin sanatında “hikmet”e ulaşması nasıl gerçekleşir. Bu dönemin özelliklerini Behçet Necatigil, *Bile/Yazdı* adlı eserinin *Şiir Burçlar* başlıklı yazısında şöyle açıklamıştır:

“... Hikmet çapraşıktır ve çok az değişir. Geçmişin büyük şairlerini o zaman anlar. Niçin her biri bir yerde kötümser olmuş, dışımızdaki zamanın içimizdeki vakti nasıl çabuk tükettiğini algılamamanın acısıyla niçin her biri Yunuslaşmış, Hayyamlaşmış Galipleşmiştir? Şair, hikmet döneminde daha çok, değişmez almyazısına geçer. Kader ki almyazısı değildir, en ileri uygarlık kesimlerinde de vardır. Ve insan bıkar, Özlemiştir, olmamıştır, bıkar. Şimdi neye sığınacaktır: Hikmet burcuna geçer. Şikayetlerin, isyanın şiiri; zamanla yerini kabulün, benimsemenin, vazgeçin şiirine bırakır.

Sözlüklere baksanız, nedir Hikmet ; bilgelik, gizli neden, insanlarca Tanrı'nın anlaşılmaz amacıdır. Ve bütün büyük şairler bir gün gelmiş hatta günlersiz aylarsız önceden ‘hikmet burcu’na girmişlerdir. Ve kalan galiba daha çok ‘hikmet burcu’ ürünleridir. İnsanın en şaşmaz falanı ‘hikmet burcu’ gösteriyor çünkü ‘gurbetler’ geçici ‘hasretler’ geçici ve ebedi insan ‘hikmet burcu’nda yaşıyor.”⁹⁸

“Ali Şir Nevaî, hayatının dört döneminin şiirlerini dört ayrı divanda toplamış: Çocukluk, gençlik, orta yaşlılık ve ihtiyarlık şiirlerini derleyen bu kitaplarına, sırasıyla; “garip” “seçkin” “güzel” “faydalı” sıfatlarını taşıyan adlar koymuştur. Çocuklukla gençliği tek kavram olarak alırsak bu düzenlemeden çıkacak sonuç da şiirin üç burcu demektir: İnsan önceleri “gurbette / yabancı”, sonra “hasrette / güzel” şiirler yazar. Bir ömrün muhasebesi niteliğinde şiirlerse “hikmette / faydalı” şiirlerdir.”⁹⁹ (Milliyet Sanat, 236, 17 Haziran 1977)

2.3.1. Duraklar

“Bir kişiyi sevgilerde görmeye

Kaç kapıdan geçeceksin

- 1) Kimlik kartı
- 2) Yanına katılanlar
- 3) Bırakın eşyanızı –

Son kapı açılınca karşısında başkası.

Kaç merdiven çıkacaksınız:

- 1) Görmek Şart mı

⁹⁸ Murat Yalçın (Yayına Hazırlayan) a.g.e. s.1273

⁹⁹ Murat Yalçın (Yayına Hazırlayan) a.g.e. s. 1273

- 2) Ya yoksa
- 3) Bakalım ister mi—
Son merdiven bitince
Bir boşlukta kalacaksın.

Yan yana daireler:

- 1) Gecikme
- 2) Çok geç
- 3) Gitti--
Aradığın hangisi?
Kime, neyi soracaksın?

Hayal mi,gerçek mi
Kollaya önleye
Düşleri, düşmeleri
İşte gene sokaktasın.”

Duraklar şiiri, Behçet Necatigil’in şiirde söyleyiş ve form açısından yeni arayışlara girdiği *Kareler Aklar* kitabında yer almaktadır. Şiirde ilk dikkatimiz çeken dizelerin matematiğin alfabesi olan rakamlarla sıralanmasıdır. Ses, dil göstergelerine rakam göstergeleri eşlik etmiş. Ayrıca Necatigil, bu şiirinde Alman şiirinde kullanılan düşünce çizgisini kullanmış yani alıcı tarafından doldurulmasını istediği için düşünce çizgisi göstergesine yer vermiştir.

Şiirin göstergelerinden hareketle şiirdeki derin yapısına dair şunları söyleyebiliriz. “Duraklar” hayatın dönemlerine karşılık gelmektedir. Dünya yaşamı içinde hepimiz hayatın farklı duraklarında farklı aşamalardaız. Güzelliklere ulaşmak için bazı fedakarlıklar yaparız, bu bazen sevilen kişininden ilgi görme isteği olabilir. Bu sevgiye tam ulaştığımızı sandığımız noktada başa dönebiliriz. Necatigil, merdiven göstergesini anlam çoğaltmalarına elverişli kullanmıştır. “Kaç merdiven çıkacaksın?” tümcesiyle dili, kanalı kontrol işlevinde kullanıyor. Sonraki bölümde fiziki olarakaynı özellikleri taşıyan yan yan dizilmiş apartman dairelerinin içinde

yaşananların ise bambaşka olduğunu yaşamları bize farklı dillerde farklı göstergeler sunduğunu iletiyor.

2.4. BEHÇET NECATİGİL'İN “MARİFET DÖNEMİ” ŞİİRLERİNİN SÖZ-EYLEM ÖZELLİKLER

Allah ve O'nun sıfatları, fiilleri, isimleri ve tecellileri hakkında manevi tecrübeyle doğrudan elde edilen bilgi anlamında bir tasavvuf terimidir¹⁰⁰Mutasavvıflara göre marifet “kalbin Allah'la olan hayatı” Allah'ı sıfat ve isimleriyle tanıyanın niteliği”“kalbe atılan bir nurla iç aydınlığa kavuşma hali” , “kalp gözüyle ilahi gerçekleri görmek” tir. Genellikle mârifet dille anlatılan ve öğretilen bir şey olmaktan çok susarak anlaşılan ve öğrenilen bir şeydir. Sükût tefekkürü temin ettiği ölçüde mârifet tahsil etmenin aracıdır.¹⁰¹

2.4.1. Kilim

“Kilimde incir çekirdekleri –parlak, pahalı

Elmaslar yerine çekirdek– süs , avunma.

Hatta soluk, ucuz boncuklar olabilirdi,

–Cam boncuk, incir çekirdekleri – süs, avunma.

Gezdir parmaklarını: Pürtük! Çünkü üzüm çöpleri...

Aptallığımızdan kalma üzüm çöpleri, armut sapları.

Ama biz dokuduk bu kilimi, eh bir dereceye kadar!

Değil ele güne çıkacak, değil asılacak duvarlarda.

Çiğnenir –çok çiğ çağ– ayaklar altında yabansı.

Sağlam olabilirdi, saplar aldattı bizi:

¹⁰⁰ Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Test Yayınları,28.cilt Ankara 2003, s.54-56.

¹⁰¹ Türkiye Diyanet Ansiklopedisi, a.g.e.

Üzüm çöpleri, armut sapsarı, çekirdek, çok çiğ
Önceden düşünemedik, çok çiğ çağ!

Renkler, oldu bir kere, geçti, renkler...
Düşünmek gerekli başlarken, sen buna
Renk mi diyorsun? Ben serin–mavi
Ismarlamıştım sana sıcak çaylar yanında.
Çok çiğ çağ. Çaldılar. Çıplak. Mavi, ama bu
Kan oturmuş tırnaklardaki mavi. Geçti.
Geçti, sökülmez, dokundu, sırtır boşluk, ben sana...

Sakladığım baharlar nerde bu kilim için,
Nerde yıllarca önce, ben sana...
Ne yaptın baharları, baharsız çok çiğ, topraklarda...
Çok çiğ çiçek –hiç yok– hani bu kilimde?
Hani beyaz, beyaz, beyaz... Beyazları ne yaptın?
Çok çiğ bu kızgın yaz, çiğ bu karakış!
Bari biraz kışlarda... Çıplak, çok çiğ!
Çok çiğ bu çılgılık, bu en bol renk: Kara! Ben sana
Hiç kara koyma demiştim, nerden düştü, çok çiğ
Paslı borulardan katran, soba zifiri...
Sonra eski patiska perdeler gibi solgun ve sıska
Parmaklarda kirli tütün sarısı.
Çok çiğ kesik öksürük, çiğ çatlak çağıldı...

En güzel renk mi, çok az! Eğreti, kaçamak, belki!

Belki kimi gecelerde ekleme

Sevinçlerden gelme çağla yeşili –Yanlı

Eğretili otlarının yitik yeşili yani,

İki başlı kartalların ölü gözlerinde–

–ki belki– çok az!

Sonra çok az pembe, işe giderken ayrılışlarda

Kimi günler bir süre hani ayaküstü

Çekingen bir gülüş, çekingen çok çiğ çevre

Pörsük pembe, solgun güllerde, belki biraz!

Heyy! Bu kilimdeki bu bir sürü mertegin

İşi ne? Çok çiğ! Kendi gözümüzde

Çöpler vardı, karartmış önümüzü.

Çöpler, yeterdi kilimde, bol –çok, çiğ, çağ–

Ama onlar mertek, doğru, çok çiğ!

Gözlerinin dalışı bile çok çiğ, çünkü...

Çünkü hançer nakışlarda bu çılgın çağrı,

Bu çürük iplik, bu ensiz atkı,

Bizim!”¹⁰²

“Kilim” şiiri Behçet Necatigil’in şiirleri içinde şairin “Marifet Dönemi” ni örneklendirecek en uygun şiirdir. Necatigil “Kilim” şiirini öyle bir dokumuş ki Türk edebiyatında benzer şekilde dokunan başka bir şiir yoktur.

¹⁰² Haz. Ali Tanyeri-Hilmi Yavuz, **Behçet Necatigil-Şiirler/ Bütün Yapıtları**, Yapı Kredi Yayınları, 5.b., İstanbul, Şubat, 2012, s.142, 143.

“Tekstil” in (dokuma) kökü text Batı’da text “metin” anlamında kullanılıyor. Biz ‘metin’ diyoruz, şiir metni, düzyazı metinleri gibi. ‘Metin’ ‘metin olmak’ ‘sağlam’ anlamındadır, iki adlandırmayı birlikte düşündüğümüzde, sözlerle ördüğümüz şiir metinleri de bir dokumadır, Behçet Necatigil’in şiirlerinde olduğu gibi, doğru iplik seçilirse bir şiir,hem yıllarca kullanılabilen bir ‘dokuma’ hem de ‘sağlam-metin’ olabilir.

“Kilim” şiiri Necatigil’in şiirleri içinde ayrıcalıklı bir yere sahiptir, dedik. Şiire başlık olan kilim göstergesi, okuru kendisiyle birlikte, kendi dışında birçok kavrama götürmektedir. Kilimin kültürümüzde de özel bir yeri vardır. Orta Asya’dan gelen bir geçmişi vardır, kökü sağlamdır. Kilim iplikle dokunur duyguyla oluşur, kilimdeki renkler, motifler, kalbin sesidir, dilin sözüdür. Her nakış bir yaşanmışlığı anlatır. Nakışlar mozaiği nice yaşanmışlıkları gösterir bize.Bahçet Necatigil’in Kilim’i ne anlatıyor ? Necatigil’in “Kilim”inde de motifler vardır, renkler vardır, nakışlar vardır ama “Çok çiğ çok” sözcüsinden anladığımız üzere bunlar olması beklenen ya da olması gerektiği gibi değildir.

Mehmet Kaplan, *Şiir Tahlilleri/2/Cumhuriyet Devri Türk Şiiri* kitabında, Behçet Necatigil’e ayırdığı bölümde “Kilim” şiiri ile ilgili tespitlerimizi destekleyecek şu cümlelere yer vermiştir:

“Behçet Necatigil hayat deneyimlerinden hareketle, çağın trajedisini derinden hissetmiş bir şairidir. Hayatında ve eserlerinde hayale yer vermeyen veya veremeyen bu bedbaht şair için yapılacak tek bir şey kalıyordu, kendi hayat tecrübesini en çarpıcı en kuvvetli şekilde ifade etmek, o bunu şiirlerinin çoğunda başarmıştır. Klasik şairlerinin en tatlı ve ahenkli duyguları bestelemek için kullandıkları fonetik vasıtaları Behçet Necatigil bu şiirinde ekspresyonist bir üslupla çağın insanı rahatsız edici gürültüleri haline getirir Necatigil’in sadece duyan bir şair değil aynı zamanda bir dil virtüozü olduğunu da gösteren bu şiir, içerikleve üslup birliğinin zirveye taşındığı bir şiirdir.

Şair yaşanan çağdan çok rahatsızdır bu çağ rahat güzel bir çağ değildir. İçinde yaşadığı dönem tuhaflıklar, çirkinlikler ve gerginliklerle doludur, şairi çok bunaltır, Necatigil bu sıkıntılı ruh halini en çarpıcı ses ve dil göstergeleriyle yansıtır ses ‘fonetik’ yönden “çok çiğ çağ” göstergesini daha da kuvvetlendirmek için çaldılar,çaylar, çağıldı,çağla, çalgın çağrı, çalgın çürükdüzenli ve belirli aralıklarla tekrarlanan bu dil göstergeleri şiirin içeriğini oluşturan sitem, şikayet nefret duygularını

deyim yerindeyse bestelemektedir. Şair ‘ç’ sesini sık sık tekrarlayarak kulağı rahatsız eden tonlamalarla çağın rahatsız ediciliğini göstermek istiyor bu anlama tırmalacı sesler eşlik ediyor.”¹⁰³

Şiirin fonetik özellikleripürtüklü inişli çıkışlıdır, bazı yerlerde cümle yarım kalmıştır. Behçet Necatigil kızgınlık hiddet özlem ve nefretini sentaksa geçirebilen nadir şairlerden birisidir. Behçet Necatigil'in şiir cümlesi duygularının iniş ve çıkışlarını daha yakından takip eder. “Kilim” şiirinde kullanılan sembolün manası oldukça açıktır bu yaşanan tatsız ahenksiz çirkin hayattır. Şair bu hayatı çok kötü çürük çirkin şeyleri şeylerle dokunmuş bir kilime benzetmiştir o ise bu kilimde siyahlarla değil serin mavilerle dokunmasını istemiştir.Kilime mavi renklerin hakim olmasını istemiştir halbuki ona siyah renk hakimdir.¹⁰⁴

Kilim bütün olarak Behçet Necatigil'in şiirlerine hakim olan derin ve kuvvetli “ben”i ifade ediyor. Cumhuriyet Dönemi şairleri de kişisel ve sosyal hayatının doğurduğu üzüntü nefret hayal kırıklığı ve isyan duygularını bol bol dile getirmişlerdir yalnız onlar arasında Behçet Necatigil gibi orijinal bir şekilde üslup yaratanlar azdır. Behçet Necatigil dili şuurlu olarak kullanan bir sanatkârdır fakat daha önce de söylediğimiz gibi o üslubu bir kelime oyunu tıgibi görmez, şiirlerinde dil, ses salkımları söz korosuderinlerde yaşadığı duyguların etkisindedir. Necatigil bazı şiirlerinde kelimelerle oynarken bile uzak manalara gider, onda divan şairlerinininki gibi hiçbir mazmunu tesadüfe bırakmayan uyanık dikkatlere benzer bir taraf vardır.

2.5. BEHÇET NECATİGİL’İN“HAYRET DÖNEMİ” ŞİİRLERİNİN SÖZ-EYLEM ÖZELLİKLERİ

Sözlükte ‘şaşırmak, yolunu kaybetmek’ anlamına gelen hayret sözcüğünü sûfîler, bir tasavvuf terimi olarak çeşitli tasavvufi makamlara göre özellikle mârifet ve yakın kavramlarıyla birlikte kullanmışlardır. Allah’ın keyfiyetiyle ilgili hayret marifettir. Hakk’ın keyfiyetini anlama çabası içinde hayrete düşmek yakın alametidir. Bu anlamdaki hayret de bir tür marifettir.İlk dönem sûfîlerinden Zünnûn

¹⁰³ Prof.Dr. Mehmet Kaplan, *Şiir Tahlilleri/2 /Cumhuriyet Devri Türk Şiiri*,Dergah Yayınları, 12. b., Ekim 2003 İstanbul, s.200-201.

¹⁰⁴ Prof. Dr. Mehmet Kaplan, a.g.e.

el Mısrî: “Allah’ı en iyi tanıyan O’nun hakkında en fazla hayret edendir.”¹⁰⁵ demiştir. Cüneydi Bağdadi “ Düşüncenin ulaşabildiği son nokta hayrettir.tevhidin son noktasına gelen akıl hayrete düşer.”¹⁰⁶ Sehl et-Tüsteri “Marifetin nihai noktası hayrettir.”¹⁰⁷ Tasavvufta marifet ve hayret makamları iç içedir.

Tabii ki burada söz konusu edeceğimiz tasavvuf dairesinde olanların ulaşmaya çalıştıkları üstün mertebe olan hayret makamı değildir. Bu kavramı, tasavvuf literatüründen iktibasla Behçet Necatigil’in şiirlerinin marifeti de aşarak ulaştığı noktayı göstermek için kullandık.

Behçet Necatigil’in “Hayret Dönemi” şiirlerine baktığımızda gerçekten hayretler içinde kalıyoruz. Şairin bu dönemdeki şiirlerini şaşkınlıkla izleyenlerin hayreti değil bu. Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi Necatigil’in üç boyutlu şiir denemelerini anlayamayan okurlar ve eleştirmenler için hayret edilecek bir şey elbette yoktur. İlhan Geçer, Necatigil’in şiirinin formunda yaptığı köklü değişiklik için şu değerlendirmeyi yapar:

“İlk şiirlerindeki açık ve yalın söyleyiş sonraki yıllarda soyuta dönük bir havaya bürünür Şiirin eski ve yeni sözcükleri ustalikle yerleştirir. Dizelerinde değişik ve yeni bir biçim oluşturmaya çalışmıştır. Sağlam tutarlı ve özel bir şiir dünyası vardır.”¹⁰⁸

“Behçet Necatigil, bu yıl *Kareler* diye adlandırdığı yeni bir tür denedi. Sözcükler arasındaki değişmez sıralamayı ortadan kaldıran okura değişik sözcük

¹⁰⁵ Zünnûn el-Mısrî(d.? ö.245/859) ilk dönem sûfilerindendir.Detaylı bilgi için bkz. Türkiye Diyanet Vakfı, İslam Ansiklopedisi, 44.c. İstanbul,2013,s.575-576

¹⁰⁶ Cüneydi Bağdâdi (d? ö.909) Bağdat doğumludur. Doğum tarihi bilinmemektedir. Tasavvuf terimlerini, usul ve esaslarını tespit ederek tasavvufun ortaya çıkışını sağlayan büyük sûfilerdendir. Daha fazla bilgi için bkz.**TDV İslam Ansiklopedisi**, 8.c.,1993, İstanbul, s.119-121

¹⁰⁷ Sehl et-Tüsterî (818 ?- 896) İranlı sûfi ve müfesssir. Kelam ve tefsir gibi ilimlerde söz sahibi olmakla birlikte daha çok sûfi kimliğiyle şöhret bulmuştur.Kaynklarda birçok kerametinden bahsedilmekle beraber kendisi kötü huyların iyiye dönüştürülmesini en büyük keramet olarak görür.Daha fazla bilgi için bkz. **TDV İslam Ansiklopedisi**,Test Yayını,36.c.,2009,İstanbul, s.321-323.

¹⁰⁸ İlhan Geçer, **Cumhuriyet Dönemi’nde Türk Şiiri**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları:785 Başbakanlık Basımevi, Ankara 1987 s.215.

sıralamaları yaparak bir şiirden birçok şiir çıkarma olanağı veren bu tür, olumlu yankılar uyandırmadı.”¹⁰⁹

Bu görüşlerden anlaşılacağı üzere Behçet Necatigil’in hem sözünü aktamada hem de şiirin biçiminde yaptığı değişiklikleri edebiyat çevresinden beğenenler olduğu gibi beğenmeyenlerin de olmuştur. Olumsuz eleştiriler daha çok alıcının/okurun alışık olmadığı bu tarzı anlamadıkları üzerinden geliştirerek okur kaynaklı olduğunu iddia etmişlerdir.

Prof. Dr. İsmail Çetişli’nin *Metin Tahlillerine Giriş / I/ Şiir*¹¹⁰ adlı kitabının Saf Şiirin Meşei: “Hayret” ve “İlham” bölümünde Prof. Dr. Kaya Bilgegil’in “hayret” kavramıyla ilgili şu ifadelerine yer veriyor: Hegel’den beri pek çok şahsiyetin üzerinde birleştikleri gibi, sanatın menşeinin “hayret” duygusu olduğu kanaatindedir. “Hayret” ilahi güzelliklerin dış alemde ve oradaki varlıklara olan yansımanın seyrinden doğmaktadır. Bu nedenle “ilahi güzelliklerin derinliklerinde uyandırdığı hayranlığı temaşa edebilen insan tam insandır. O hayranlığa sözcüklerle layık olduğu bedeni verebilen insanda şair olanıdır.¹¹¹ Behçet Necatigil sözcüklere layık olduğu bedeni vermekle yetinmemiş şiirinin formunu da insanı “hayrete” düşürecek bir noktaya taşımıştır. *Hassas Terazî* şairin “Hayret Dönemi”ne verebileceğimiz güzel bir örnektir:

2.5.1. Hassas Terazî

“Ben nerdea dediysem

Orda a

İbresi sağa sola

kımıldayan terazî.

Az uzağınıza gittiysen

¹⁰⁹ ¹⁰⁹ Mehmet Fuat, *Mehmet Fuat’ın Seçtikleri/ Türk Edebiyatı*, De yayınevi /Gün Basımevi, 1.b.,İstanbul, 1971 s.58.

¹¹⁰ Prof. Dr. İsmail Çetişli, *Metin Tahlillerine Giriş/I/ Şiir*, Akçay Yayınları, 3.b. Ankara 2004, s.99

¹¹¹ Prof. Dr. Kaya Bilgegil, *Cehennem Meyvası “Şiir ve Mabadi”* (Alıntılayan: Prof. Dr. İsmail Çetişli) YTM. Anonim Şirketi, İstanbul 1944, s.90.

böyle daha iyi	göresiz
bir hafif yankı	denizler ötede
ses eder	siz.
Hep kendim için mi	bazı şeyleri
Gizlediysem	bilmeseniz
başka dünyalarda	a vardı
görülür hesabı	ben/de a dediysem.” ¹¹²

(*Yeni Dergi*, 71, Ağustos 1970)

Behçet Necatigil’in 1972 yılında yayımlanan *Kareler Aklar* şiir kitabında yer alan “Hassas Terazi” dikkat çekici bir biçim değişikliğiyle alıcının/okurun karşısına çıkmıştır. Behçet Necatigil, böylelikle sözlerin arasındaki boşluğa alıcının/okurun istediği sözlerle doldurma imkânı sunduğunu ifade eder. Alıcıyı, daha çok anlama katılma faaliyetine çağırır. Şiirin başlığı olan *Hassas Terazi* dikkat çekici dil göstergesidir. Behçet Necatigil’in şiirlerinde genellikle, şiirin başlığıyla içeriği arasında sıkı bir bağ olduğunu önceki bölümlerde ifade etmiştik. Necatigil’in bizim adlandırmamızla “Hayret Dönemi”ne denk gelen bu üst düzey şiirde de Necatigil, “Hassas Terazi” dil göstergesiyle şiirin hem içeriğini hem formunu, terazinin çağrıştırdıkları ve görüntüsü ile çok sağlam bir bağ kurmayı başarmıştır. Terazi, hem somut hem de soyut anlamda hem dünyevi hem de metafizik işlevi vardır. Şiirin göstergelerini biraz daha açımlayacak olursak bu konuda Prof. Dr. Hasan Akay’ın *Kare – Deniz* adlı yapıtında Behçet Necatigil’in *Hassas Terazi* şiirine ayırdığı bölümde şiirin iletilerinin neler olabileceği konusundaki bazı tespitlerini aktarmak çok yerinde olacaktır:

“ (...) *Hassas Terazi* her bakımdan şaşmaz bir dengenin fiziksel bir göstergesidir. Şiirdeki “sözel boşluklar” ve “sözel boşluk” dışında kalan “beyaz boşluklar” çok hassas bir biçimde yerleştirilmiş, bu suretle, sayfa üzerinde adeta bir tür “hassas terazi” resmi oluşturulmuştur. Terazinin dili, çok ilginç bir biçimde, boşluk, yani boşluğun dilidir. *Hassas Terazi*’deki denge “boş” ya da

¹¹² Behçet Necatigil, **Bütün Eserleri** (Yayına Hzl. Murat Yalçın) Yapı Kredi Yayınları, 1.b., 2013, İstanbul, s.418.

“boşluk” olarak gözüken şeydedir. Teraziyi anlamlı kılan da dengeyi sağlayan da odur .Denge (kurucu) boşluktur; denge boşluktur.

Metne yakından ve hassas bir nazarla bakılırsa görülecektir ki Necatigil’in okurlara sunduğu terazi hem metin içi hem metin dışı görsellik açısından oldukça farklı bir terazidir. Sayfa üzerindeki yerleşim tarzı açısından geleneksel ya da eski biçimli bir terazi şeklindedir. Sözcükler,sözler ister yukarıdan aşağıya isterse soldan sağa okunsun, dizeler bu geleneksel görüntüye göre yerleştirilmiştir. Görsellik açısından geleneksel bir kılıkta görüntülenen nesne,işlevsel açıdan modern -ibreli teraziye özgü- bir nitelik içermektedir. Daha yakından bakıldığında fark edilecektir ki bu ibre metindeki beyaz boşluktur.Metinde beyaz boşluk suretinde gözüken ibre,bir bakıma “susku”dur; şiirsel söze (metinsel konuşmaya asıl anlamı kazandıran ögedir).Okur/alıcı bu boşlukları (susukları) şiirden anladığı şeye ya da şiir eğitimine göre istediği gibi dolduracaktır,konuşarak ya da susarak.Bu boşluklarda şiir susar, okur/alıcı konuşur. Demek ki şiir, sözün ve okurun dengeli bir diyalogu demektir; çünkü metin,okurdan yaratıcı etkinlik, Umberto Eco’nun deyişiyle “bilinçli ve etkin bir işbirliği”¹¹³ beklemektedir. (Bu, Necatigil’deki biçemin, yaşantıdan beslendiği noktaların başında gelir. *Hassas Terazi* de sözcüklerin yerleşim şekline ve yapısına bakılırsa sol yandaki dizelerin birinci kefeye sağ yandaki dizelerin ikinci kefeyi oluşturduğu görülür.Şiirin başlığıyla örtüşen formu,anlamın ya da anlatmak istediği şeyin görselleştirilmiş biçimidir.Yani form aynı zamanda özdür.Burada biçimsel açıdan bir denge oluşturma vardır. Nitelikli okur , şiirin davet ettiği biçimde okursa bunu görebilir. Necatigil, bu teraziyi hem sözcükler hem söz dizimi hem alışılmış işaretle hem göz dizimi, hem de kurgusal uzamda gerçekleştirmektedir. Behçet Necatigil alışlagelmiş, bilindik terazi çeşitleri içindeki bu özel ve muteber teraziyi ilk kez şiirsel metin alanında -hem gerçek hem de mecaz anlamda-kullanmaktadır. Onun metninde bu ölçü aleti, sadece bir nesne değil, duyum ve duyguları algılayan; duygulu, duyarlı, içli, çabuk etkilenen gibi sözcük anlamlarını da içeren birleşik bir göstergedir. Necatigil, böylelikle hem bir nesne şiiri hem de bir şiir nesnesi üretmiş demektir.Hassas Terazideki anlamsal dengelere gelince bu bağlamda somut sonuçlar elde edebilmek için metnin doğrusal mantık dışında farklı yönlerden okunması, yatay ve dikey; eğik ve çarpaz hatta dalgalı biçimde dize düzenlemelerinin yapılması gerekir, dizelerin içinde sözcüklerin yerleştirilme biçimine baktığımızda anlamın biçimsel açıdan da görselleştirmek istendiği görülür. “Hassas Terazi”ye kavramsal açıdan bakıldığında anlaşılacaktır ki üniteler içinde ve üniteler arasında “uzaklık ve yakınlık,ses ve yankı, gizlemek ve görmek,konuşmak ve susmak,durmak ve dalgalanmak”gibi bir takım kavramsal ilişkiler ve çelişkiler söz konusudur. Demek ki anlatılmak istenen şey açısından da kavramsal açıdan da bir şiir içi terazi üretilmiştir. Bunlar okurun niyetine, birikimine, gagesine ve okuma şekline bağlı olarak yüz gösterirler.

(...) Metne aynı anda bir çok açıdan bakıldığında,metindeki somut ve soyut terazilerin fractal bir özellik oluşturduğu açıkça görülmektedir.Çünkü kim nerde a dediyse orda a (terazi) var

¹¹³ Sema Rifat, **Yapıt-Okur İlişkisi ve Umberto Eco, Eleştiri ve Eleştiri Kuramı Üstüne Söylemler,** (Alıntılayan, Prof.Dr. Hasan Akay),s.47

demektir. Bütün bunların üstünde de hakikat alemlerinin -beride ve ötede bulunan dünyaların-terazileri vardır:Bu terazilere fiziksel açıdan “kaotik ahenk” ya da “kaotik denge”, metafiziksel açıdan “doğal”, “kozmetik” ya da “ilahi denge”, dinsel açıdan da “ilahi adalet” terazisi denilebilir.Bu yorumlarda “ibre”nin ne yana döndüğünü kim bilecektir? Şair mi, okur mu, zaman mı? Belirsizdir. Doğrusu Necatigil, metninde okurları olabildiğince özgür bırakmaktadır; fakat yine de ipin ucu şairin elinde ve ibre, metnin yörüngesindedir.”¹¹⁴

Görüldüğü üzere şiir içine girildikçe alıcısına farklı açıklamalar yapmaya çok elverişli. Burada toparlayıcı nitelikte bir yorum eklemek gerekirse *Söz-Eylem Kuramı*'nın öncelik verdiği iletişimde söyleyicinin niyetini belirlemenin anlamı belirlemede birinci unsur olduğundan hareketle Behçet Necatigil'in bu şiirdekiterazi mazmunuyla okurunu uyarma ve düşündürme niyetiyle kaleme aldığını söyleyebiliriz. Bu bağlamda Necatigil, okuruna metni aracılığıyla uyarıları yapmış olabilir: Dünyada aldıklarımızı teraziye koyarlar, alınanları tartanlar hassas davranmalı, sözlerimiz, niyetimizi yansıtır, söz hassas teraziye koyulup ayarı yapıldıktan sonra ağızdan çıkmalı hatta alfabenin ilk harfi olan “a” derken bile “a” sesini tartılmalı ve bütün terazilerin üstü olan terazi “mizan” tüm yapıp etmelerimizin konuşmalarımızın sonucunu aldığımız gün görevini yapacak olan terazi (mizan)¹¹⁵ Behçet Necatigil, kendisini de dahil ederek tüm faaliyetlerimizden sorumlu olduğumuzu bu faaliyetler içerisinde en belirleyici olanının da sözlerimiz olacağını bu nedenle bizden çok hassas olmamızı istiyor. Söyleci/şair bir gönderici olarak dünya hayatındaki konuşmalarımızın sonsuz hayatımızdaki belirleyiciliğine dikkat çekerek şiirini “düz söz” özelliğinden “etkisöz” zeminine kaydınımıştır.

¹¹⁴Prof. Dr. Hasan Akay, **Kare-Deniz / Behçet Necatigil'in Kareler'i Üzerine**, Şule Yayınları, Nisan 2016, İstanbul, s.114.

¹¹⁵ Prof. Dr. Hasan Akay, **Kare-Deniz / Behçet Necatigil'in Kareler'i Üzerine**, Şule Yayınları, Nisan 2016, İstanbul, s.113.

2.5.2. Dîvâne Derkenar

“Kimin	elinde	kaside
kimin	elinde	gazel
kimi	çağırır	zülûf
kande	yok	gönül
kanı	hani	fincan.
Kimin	yanında	yâri
kimin	yanında	ağyar
kime	yanar	bağrı
ağlar	bir kuş	kol kanad
sahrâ	da leylâ	kırılır
mecnûn	gider	andan.” ¹¹⁶
(...)		

Behçet Necatigil, “Kimi” belgisiz adlı ve “kime” soru adlı merkezine konuşlandırmış şiirini. Necatigil, biçim yönünden şiirine boşluklar bırakarak aslında şiirin anlam yönünün daha da zenginleşmesini istiyor açık metin özelliği gösteren bu tür şiirler söyleyici/şair ile alıcının/okurun Behçet Necatigil’in beklediği üzere yaşantı birliği kurulmasını sağlar. Behçet Necatigil, Kareler Aklar şiir kitabıyla yeni biçimsel denemelerle kavramsal ve anlamsal yönden geleneği dönüştürerek tazeleyip modern bakış açısıyla okurlarına yeni bir yaklaşımla sunuyor. Şiirin formu modern şiir içerik divan şiiri mazmunlarıyla örülmüş: yar, ağyar, zülûf fincan, sahra, leylâ, mecnun. Behçet Necatigil, bu şiirinde, divan edebiyatında en sık kullanılan nazım biçimleri olan kaside ve gazel göstergelerine yer vermiş ve gazel ve kasidelerde sık sık kullanılan mazmunlara yer vermiştir. Necatigil yine; kimin, kimi, servi, revan, yâre baki, dil gibi sözcükleri iki anlama gelecek şekilde kullanmış. Necatigil adeta

¹¹⁶(Yayına Hzl. Murat Yalçın) a.g.e. s.412.

modernin içinde geleneği; geleneğin içine modernini yerleştirmiştir. Necatigil, muhatabının ilgisi ve bilgisini eyleme dönüştürme gayretindedir. Şiirin ilginç noktalarından biri de Metinde Necatigil'in beğendiği divan şairlerine yer verilmiş Fuzuli ise özellikleri verilerek sezdirilmiş. Şiir Necatigil'in görsel şiirde sözcük tanzimi söz dizimi çok nizami şiirin her ögesi forma ve anlama hizmet edecek şekilde kurulmuş Necatigil, sözcük tekrarları ve ses tekrarları ile anlamı kuvvetlendirmiştir; edebi sanat olarak Necatigil'in kullanmayı çok sevdiği *tevriye* (baki) *telmih* (Leylâ, Mecnûn) *cinâs* (dil, yaş) *tekrir* (kimin kimin/ kimi kimi) gibi edebi sanatları Dîvâne Derkenar'da da görmekteyiz.

Behçet Necatigil'in "Hayret Dönemi" olarak değerlendirdiğimiz sanatının son döneminde, *Kareler Aklar* kitabında örneklerini gördüğümüz şiirler yapıçözüm"cü bir yaklaşımla incelenmeye elverişli şiirlerdir." Yapıçözüm"ün Türk edebiyatında henüz tam olarak anlaşılmadığı ya da uygulanmadığı bir dönemde Behçet Necatigil, bu yönüyle de çağını aşarak kendinden sonraki edebiyatçılara ve ilgili okurlaraönemli bir miras bırakmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. BEHÇET NECATİGİL'İN DÜZSÖZ, EDİMSÖZ VE ETKİSÖZ ÖZELLİKLERİNİ YANSITAN ŞİİR ÖRNEKLERİNİN İNCELENMESİ

3.1. DÜZSÖZ EDİMİNİ YANSITAN ŞİİRLER

Behçet Necatigil'in şiire başladığı ilk yıllarda genellikle hacmi dar ve tek dörtlük ya da iki üç dörtlüğü geçmeyecek nitelikte şiirler tercih etmiştir. Bu yıllarda özellikle halk edebiyatı nazım şekillerini kullanmıştır. Bunlar, daha çok "düzsöz" niteliği taşıyan şiirlerdir. Bu dönem şiirlerinde söz sanatları kullanmıştır ancak anlam örtük değildir. Dil özellikleri yönünden de halk şiirinin yalın ve düz anlatımını tercih etmiştir.

3.1.1. Yel Değirmenleri

"Yaşamak azaptır çok zaman,

Dualara açıldı ağız.

Tükendi dizlerde derman,

Akşamı bulamayacağız yer

Sürülerini götürdü Beniisrail,

Gitmek düştü adamlara.

İmdada yetişti Ebabil,

Kuşlar vurdu camlara.

Geceye, göklere minnettarım,

Mütarekenin verdiği haz.

.....

Gün doğarken bozuldu tılsım,
Sokakların çağırışı sabah olur olmaz.

Beni kurtaracak biri yok hazırda,
Ölümün takibi henüz çok geriden.
Mihneti esvap gibi geçirip sırta,
Yel değirmenlerine hücum yeniden.”¹¹⁷ (*Varlık*, 195, 15 Ağustos 1941)

Behçet Necatigil’in ilk şiir kitabı *Kapalı Çarşı’da* yer alan ilk şiir, *Yel Değirmenleri’dir*. Necatigil, şiire yaşamanın çoğu zaman azap derecesine varan bir sıkıntı içerdiğini söyleyerek başlıyor, bundan kurtulmak için dua ettiğini alıcıya bildiriyor. Bu ifadeleri ilk olarak ‘düzsöz’ bağlamında düşündüğümüzde, insan en çok gün içerisinde koşuşturur, ekmeğini kazanır herkes çarşıda pazardadır. Şair, bu koşurmaca ve hareketlilik içinde o kadar yorulur ki akşama ulaşamayacağından endişe duyar, dizlerinde kuvvet kalmadığından bir an önce akşam olmasını ister. Şair gençlik yıllarında “akşamı” ve “geceyi” bir kurtarıcı olarak görür. Şöyle de diyebiliriz bekar olduğu yıllarda ruh durumuna göre gece bazen onun için kurtarıcı bazen de onun yalnızlığını körükleyen bir anımsatıcıdır. Şair, sanat hayatı boyunca şiirlerinde, “gece göstergesine” yer vermiştir. Karanlık onda kimi zaman korkuyu kimi zaman sığınmayı körükleyen ürkütücü bir zaman dilimi kimi zamanda onu sefkatle kucaklayan bir annedir. Olay durum ve kavramlara karşıt duygularla yaklaşma ya da durum ve kavramların alıcıda /söyleyicide bağlam ve zamana göre karşıt duygular uyandırması Behçet Necatigil şiirinin temel özelliklerindedir. Bu da yazarın şeffaflığını doğallığını gösterir. Çünkü yaşam da böyledir zıtlıklar yaşamda dengeyi sağlarlar.

Bir ikinci “söz-eylem” açıklamasıyla özne konumundaki şair, kendini yorgun, enerjisi tükenmiş hissetmesi halinde - insan ömrünün yaşlılık dönemine denk gelen - akşam vaktini göremeyeceği düşünmektedir. Şiirin ilk bölümünde

¹¹⁷ Behçet Necatigil Şiirler/ Bütün Yapıtları(Yayına Hzl. Ali Tanyeri-Hilmi Yavuz)5.b.,İstanbul,s.(17)

söyleyicinin doğal konuşma diline, ikinci bir iletiyle derin yapıda “akşam” göstergesiyle istiare eklenmiştir.

Şiirin ikinci bölümünde şairin özellikle ilk dönem şiirlerinde kullandığı tahkiyeli anlatım devreye giriyor şair telmihlerle ilerliyor dizelerinde, okuyucu bir taraftan Benî İsrâil¹¹⁸ eabil, kavramlarının ne anlama geleceğini düşünmeye başlıyor şairin alıcıyı (okuru) eyleme davet niyeti gerçekleşmeye başlamaktadır.

Şair geyece ve göklere neden minnettardır, yine aynı nedenden gece yanında insanlar olmayacak, gökyüzüne bakarak derin derin düşünebilecek, şiir yazabilecek kendini gündüze göre çok daha iyi hissedecektir. Şiirle belki savaştacak ama bu onu sabaha kadar mutlu edecektir. Sabah vakti gelip de sokağın yeniden insanı kendine davet etmesi üzerine, bütün büyü bozulur çünkü sabah, tekrar gerçek ve sıkıcı dünyanın aydınlık ama şaire azap veren zaman diliminin başlangıcıdır.

Behçet Necatigil, şiirinin son bölümünde alıcıyla duygu durumunu paylaşmaya, [ben]’in diliyle konuşmaya devam etmektedir. Genç yaşta olduğuma göre ölüm bana biraz mesafeli durabilir, o halde bu yaşama azabına devam ederken üzüntü ve sıkıntı elbisesini giyipyaşadıklarım, çevremde olup bitenler, kısacası yaşam bana düşmanlık ettiği için ben de onu düşmanım olarak gördüğüm için Don Kişot- gibi yeldeğirmenlerine hücum edebilirim.

3.1.2. Haltercümesi

“Yılların çarmihında vücudumu günler,

Taşa tuttu.

Çivilenip kaldı ufkumda,

Mevsimler var, yağmur bulutu.

¹¹⁸ Tevrat ve Kur’an’da Hz. Ya’kub’un (İsrâil) çocuklarına ve onların soyundan gelenlere verilen ad.Hz. Ya’kup Hz. İbrahim’in torunu ve israiloğullarının atası olan peygamberdir.*

*Türkiye Diyanet Vakfı, İslâm Ansiklopedisi, Test Yayınları.

Kapalı kaynar tencerem bilinmez,
Et mi pişer, dert mi pişer.
Çağırmadılar ki beraber gidelim,
Gittiler birer ikişer.

Hatıralar bana gelmekle,
Tamamen aldanmışlar.
Bir sır gibi ele verdi beni
Kuyularda kamışlar.

Ümitlerim, ne var ne yok, bitti;
Nöbete geçti korkular.

Üstüme çevrilen aydınlıklar içinden,

Gece - - beni kurtar!”¹¹⁹ (*Hamle*, 4, 2.Teşrin 1940) (*Değirmen*,3, 1.Kânun 1942)

Hal Tercümesi şairin ilk şiir kitabı olan *Kapalı Çarşı* adlı kitabında yer alan ilk şiiridir. *Kapalı Çarşı* 1945 yılında yayımlanmış ancak Necatigil bu şiiri 1940 yılında yirmi dört yaşındayken kaleme almıştır.

‘Hal Tercümesi’ divan edebiyatının daha çok öz geçmiş özelliği gösteren eserlerdir düzyazı türünde yazılan eserlere denir. Günümüzdeki biyografilerin karşılığı denilebilir. ‘Hal tercümesi’ göstergesinin bir başka anlamı bir insanın psikolojik ve fiziksel olarak bulunduğu durumun açıklanmasıdır. Şiirin başlığı içerdiği iki anlamı da düşündürecek niteliktedir. Necatigil, hal tercümesi sözüylehem bize kendi halini, yani ahvalini bildiriyor hem de bir şekilde kendi öz geçmişine hakim olan izlenimlerini alıcıyla paylaşıyor. *Hal Tercümesi* özne olarak şair ‘ben’in

¹¹⁹ Behçet Necatigil *Şiirler/Bütün Yapıtları* (Yayına Hzl. Ali Tanyeri-Hilmi Yavuz) 5.b.İstanbul,s.17.

şiiirdir, şairin alıcıyı direkt muhatap aldığı dertleştiği şiir, ‘düzsöz’ zemininin üzerine ‘etkisöz’ söz edimini içermektedir.

Yirmili yaşlarda genç bir insan için oldukça karamsar duygular içinde olan Behçet Necatigil, o yaşa kadar hayatının çok sıkıntılı geçtiğini, yılların onu taşta tuttuğunu, vücudunun çarmığa gerilmiş gibi acı hissettiğini söyleyerek dili sanatsal işlevinde kullanıyor. Dilin sanatsal işlevi şiir boyunca devam etmektedir: Çarmığa gerilmek¹²⁰ sözüyle şair hem istiare hem telmih sanatına başvurmuştur. Şairi çarmığa geren geçen günlerin verdiği sıkıntıdır, şairin ‘etkisöz’ eylemine daha çok örnek bulabildiğimiz bu şiirde, genç yaşta bir insanın normalde yaşam dolu heyecanlı olması beklenirken bu ve bunun dışındaki pek çok şiirinde şairin yaşından beklenmeyecek bir karamsarlık içinde olduğunu görmekteyiz. Bu ruh hali Necatigil’in sözlerine yansıtıcı söz şeklinde yansımaktadır. Necatigil’in özellikle gençlik dönemi şiirlerinin sözcük kadrosunun genellikle “ölüm, hastalık, gece, korku, yalnızlık, ürperti, karanlık” gibi “dil göstergeleri” etrafında şekillendiğini görmekteyiz.

3.1.3. Akşam Serinliği

“Dört kol altmışaltı da
Olmasa akşamları,
Çıldırmağ işten değil.

Yine mi seni çektim

Kupa kızı?”¹²¹

Akşam Serinliği Behçet Necatigil’in Gençlik Döneminde kaleme aldığı daha çok ‘düzsöz’ özelliği gösteren bir şiirdir. Burada dikkatimizi çeken en önemli nokta

¹²⁰ Hristiyanlık inancına göre Hz. İsa çarmığa gerilerek öldürülmüştür. İslamiyet’te böyle bir durum söz konusu değildir.Hz.İsa Rabbimiz tarafından göğe yükseltilmiştir,çarmığa gerilen Hz. İsa’yı öldürmeye gelen haindir.

¹²¹ Behçet Necatigil *Şiirler/Bütün Yapıtları* (Yayına Hzl.Ali Tanyeri-Hilmi Yavuz) 5.b.İstanbul,s.17.

şair akşamları olmasa bu hayata katlanamayacak gibi hissetmektedir, Necatigil, akşamın ve gecenin kurtarıcı olması iletisini şiirlerinde uzun yıllar kullanır.

3.1.4. Tahta, Kürsü, Çocuklar

“Tahta sınıfa karşı

Kürsü tahtanın yanında

Sınıfta otuz çocuk vardı.

Tahtanın önünde silgi

Üç dört tebeşir

Öğretmen içeri girdi

İlk ders cebir.

Tahta tahtadır ama

İnsanlardan anlayışlı

Hiç sevmediği halde

Tahta cebiri kavradı.

İkinci dersin öğretmeni

Geçti kürsüye oturdu

Tahta yan gözle ilgili

Öğrendi Auguste Comte'u.

Üçüncü derste tahtaya

Bir öğrenci kalktı fakir

Yaz dedi öğretmen yazdı:

"Hayata neş'e güneştir,

Melal içinde beşer

Çürür bizim gibi.

Tahta şairin halini

Çocuğunkine benzetti

Üzüntüler, yoksulluklar elinde

Çocuk da çürüyüp gitmişti.

Dördüncü ders boş geçti

Zil çalsın bekle çalmaz

Tebeşiri kaptığı gibi

Bir çocuk geldi haylaz

O canım mısralara

İki çizgi çizdi çapraz Yazdı iri iri: "Yuha!"

Kayboldu tahtanın nuru

Kayboldu tahta

Sonraki çizgiler altında."¹²²(*Varlık*, 360, 1 Temmuz 1950)

Tahta, Kürsü, Çocuklar Behçet Necatigil'in başlığıyla içeriği birebir paralellik arz eden şiirlerindedir. Söyleyici başlıkta anlamca birbiriyle ilgili sözleri bir arada kullanarak "tenasüp sanatına" başvurmuş. Necatigil, şiir boyunca "düzsöz" edimini ağırlıklı olarak kullanmıştır. Daha çok günlük konuşma dili şiire hakimdir. Şair şiirine konu olan sınıfta işlenen dersleri cebir, felsefe ve matematik olarak

¹²² Behçet Necatigil **Şiirler/Bütün Yapıtları** (Yayına Hzl. Ali Tanyeri-Hilmi Yavuz) 5.b.İstanbul,s.48.

seçmiştir. Şiirin ‘cebirle’ ilgili kısmına baktığımızda bu dersin günümüzde olduğu gibi o yıllarda da korkulan bir ders olduğunu anlaşılmaktadır. Belki de hem cebir hem de tahtaya kalkma korkusu birleşince cebir, öğrencilerin gözünde daha da büyüdüğü problemi çözmek tahtaya düşmüştür. Aynı zamanda öğretmen olan Behçet Necatigil, matematiğin öğretilmesi konusunda yöntem sıkıntısı olduğunu sert ve katı yaklaşımların çocuğu ürküteceği, çocuğa sevgiyle ve anlayışla yaklaşmak gerektiği iletisini” tahta göstergesi” üzerinden göndermektedir.

3.1.5. Yıkık Duvar

“Çıkmak istedim üste

Altlarına aldılar.

Yükseklerdeydi gözüm

Düştüm sayelerinde

Rahatladılar.

Bari onlar ilerleseydi

Eski tas, eski hamam

Oldukları yerde kendileri.

İçlerinde rastladıklarım var

Beni kurban ettiklerini

Belli ediyorum halimle

Bakmadan geçiyorlar.”¹²³(*Varlık*, 331, 1 Şubat 1948)

“Yıkık Duvar” bir niteleme sıfatıdır. Necatigil, şiirlerinde sıfatları sık sık kullanır. Sözün betimleyici ve belirtici etkisinden yararlanmak ister.

¹²³ Behçet Necatigil *Şiirler/Bütün Yapıtları* (Yayına Hzl.Ali Tanyeri-Hilmi Yavuz) 5.b.İstanbul,s.59.

Şairin konuşma diline yakın bir üslup kullandığı bu şiiri ‘düzsöz’ ve ‘edimsöz’ edimini örneklendirecek nitelikler taşımaktadır. Şair sanki muhataplarına ben yolumda giden, kendimce çeşitli başarılar elde etmiş bir insanım, bu halimle bile beni çok kışkırdılar, eskisi gibi yazamaz oldum. Sebebinin onlar olduğunu bildiğim için karşılaştığımızda yüzüme bakamadan yanımdan geçiyorlar. Necatigil, farkındalığı yüksek bir sanatçı ancak bir o kadar da olgun bir kişiliğe sahip. Kavgadan gürlüğü patırtıdan hiç hoşlanmaz bu şiirde olduğu gibi canı bir şeylere sıkıldığında bu şiirde olduğu gibi muhatap olarak okurlarını alır. “ Ben” söyleyici ve “onlar” söyleyicinin kırgın oldukları “onlar” dışta kalmıştır ; Şair özne “ben” ve alıcı/okur “siz” diyalog içindedir.

“Yıkık Duvar” şiirinde şair özne alıcıyı direkt olarak muhatap almış, şair onları (şairin kırgın oldukları) onlara (Alıcıya-okurlara) dert yanmıştır. Bu yönüyle şiir ‘etkisöz’ edimi özelliği de taşımaktadır.

3.1.6. Lamba

“Bir korkuyu önler bütün lambalar,

Giderir yalnızlığı bir ölü.

Lambasız, ölümsüz ya ben şimdi

Neye gömülürüm?

Lambalar, yanar biri içimde

Biri uzağında benim.

Değişik ölümler yaşarken

Birinden birine bölünürüm.

Ya ilerde, nerede

Yanar ölgün kandillerimden biri?

Yaşar gibi ölümlerden birinde

Ararsanız bulunurum.”¹²⁴

Behçet Necatigil biçim olarak şiirini farklı denemelere taşımış, daima yeni arayışlara girişmiş, anlam çoğaltmalarının imkanlarını zorlamış durağanlıktan hoşlanmayan yenilik isteyen bir şairdir. Bununla birlikte Necatigil’in şiire başladığı lise yıllarından şiir yazdığı son döneme kadar şiirinde hep var olan vazgeçmediği bazı sözcükleri vardır “lamba” da bu sözcüklerden biridir.

Lamba, şairi ikiye bölmüş bölünmüşlük hissi vardır yarım hissetme gitmekle kalmak arasında kalmak. Korkuyu gideren “lamba” göstergesidir. Lamba ve ölümün var oluşu şairin içini rahatlatıyor. Şairin yalnızlığını gideren ölü kanaatimizce annesidir, gece lamba ona annesini çağırır. Necatigil, annesini çok özlediğinde iyi ki ölüm var, sevdiklerimize kavuşacağız der gibidir. Bu şiirde göstergelerin neye denk geldiğini iyi bilmek gerekiyor. Behçet Necatigil, anlaşılması için hayatının bilinmesini, izlerinin görülmesini okuruna sık sık hatırlatır. Bir şairin kendinden memnun olmasını kendinden çok uzağa düşmeyeceğini, düşmeyeceğini bilir.

“Lamba”da Necatigil alıcıya boşluklar bırakarak ilerlemek istemiş, Necatigil çarpma bölme gibi matematik terimlerini kullanmayı seviyor hayat bizi bir şeye bölünmeye zorluyor ya da katlıyor kat kat çarpıyor ya da kendiyi çarpıyor, hayat bizi eviriyor çeviriyor.

3.2. EDİMSÖZ EDİMİNİ YANSITAN ŞİİRLER

Behçet Necatigil’in gerçek bir eylem şairi olduğunu belirtmiştik. Şairin bu özelliğini konumuz çerçevesinde biraz daha açacak olursak şunları söyleyebiliriz: Behçet Necatigil söylemin eyleme dönük olması gerektiğini düşünür ve okuyucusuyla duygu ve yaşantı birliği kurmak ister. Doğal olarak alıcısının da ilgili olmasını sözleriyle ne anlatmak istediğinin anlaşılmasını ister Behçet Necatigil entelektüel bir şairdir, hayatı boyunca araştırmaktan okumaktan hiç bıkmamıştır.

¹²⁴ Behçet Necatigil **Şiirler/Bütün Yapıtları** (Yayına Hzl. Ali Tanyeri-Hilmi Yavuz) 5. b. İstanbul, s. 72

Onu anlayabilmek için belli bir birikime sahip olmamız gerekir. O hazıra konan alıcıyı (okuru) sevmez ister ki okuru da araştırsın, incelesin. Şiirinde mitolojik bir kahramanın adı geecekseya da bir bir halk hikâyesine, bir destana gönderme yapacaksa dipnot vererek açıklama yapmaz.

3.2.1. Ekmek Kırıntıları

“Çocukluğum, çocukluğum,

Ah o cennet ülke

Bir daha ele geçse...

Dediklerini duydum.

Kaybedilmemiş ki

Hâtıralar sağ olsun!

Işıkları yandıkça

Yeri belli çocukluğun

Ya canından bezip kaçıp

Sığınmışsanız bir ormana,

Acaba o zaman da

Çocukluğu arar mısınız?

Benim de arkamda

Renkli taşlar olaydı

Çocukluğuma giden yolu

Bulmam kolay olurdu.”¹²⁵

Ekmek Kırıntıları, Behçet Necatigil’in *Haensel ve Gratel*¹²⁶ masalından izler taşıyan ‘edimsöz’ eylemine örnek verebileceğimiz bir şiiirdir. Şiiirde dikkatimizi çeken ilk özellik Necatigil’in şiiirine başlık olarak ‘Ekmek Kırıntıları’ göstergesini kullanmasıdır. Bilindiği gibi masallar genellikle mutlu sonla biter, masalların düğüm bölümü kötülerle mücadeleyle geçer, kötüler iyi olan masal kahramanlarına türlü işkenceler ederler ama sona gelindiğinde kötüler cezasını bulur, iyiler çektikleri sıkıntılara degecek bir mutluluğa ulaşır. Haensel ve Gratel masalında parlak çakıl taşlarının ve ekmek kırıntılarının hangi amaçla kullanıldığını anlamak için masalın konusun bilmek gerekir.¹²⁷ Haensel ve Gratel de kötülerle mücadeleden sonra iyilerin zaferiyle sonuçlanan bir masal örneğidir. Masalda “parlak çakıl taşları” rehber konumundadır çocuklara yol göstererek onların evlerini bulmalarını sağlar ancak

¹²⁵ Behçet Necatigil Şiiirler/Bütün Yapıtları,Yapı kredi Yayınları,5.b.(Haz. Ali Tanyeri - Hilmi Yavuz),İstanbul,Şubat2012s.

¹²⁶ J.Grimm-W.Grimm, Masallar I, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1992, S.88-100.

¹²⁷ Ormana yakın bir yerde fakir bir oduncu ailesi yaşamaktadır. Çocukların anneleri hayatta değildir. Fakir oduncunun Haensel adında bir oğlu, Gratel adında bir kızı vardır. Ülkede büyük bir kıtlık çıkması üzerine oduncu ekmek parası bile kazanamaz duruma gelir. Çocukların üvey annesi,bu durumda çocuklara bakamayacakları konusunda kocasını güç bela ikna eder ve ondan çocukları ormanın kuytu bir köşesine bırakmasını ister. Açlıktan uyuyamayan çocuklar, karı koca arasındaki bu konuşmayı duyar. Üvey annesi ve babası uyuduktan sonra Hansel; evin önüne çıkar ve yerde ne kadar parlak çakıl taşı varsa cebine doldurur. Sabah olunca baba, onları ormanın evden uzak bir noktasına götürür. Haensel, yolda giderken cebindeki parlak çakıl taşlarını belirli aralıklarla geçtikleri noktalara bırakır. Baba, odun kesme bahanesiyle oradan ayrılır. Gece olup babaları gelmeyince çocuklar çok korkar. Haensel’in yola bıraktığı çakıl taşlarını izleyerek eve dönerler. Aradan belirli bir süre geçtikten sonra kıtlık tekrar eder. Üvey anne bu sefer çocukları ormanın eve dönemeyecekleri kadar uzak bir köşesine bırakmaya karar verir. Sabah olunca çocukların eline birer parça ekmek verir. Haensel, bu kez elindeki ekmeği kırıntılara bölüp yere atarak ilerler. Üvey anne ve baba çocukları ormanın derinliklerine bırakıp bir bahane uydurarak onların yanlarından ayrılırlar. Haensel, gece olup ay doğunca ekmek kırıntılarını takip ederek eve dönmek ister. Ancak kuşlar ekmek kırıntılarını yediği için izler yok olmuştur. Bütün gün yürürler ancak evi bulamazlar. Aradan üç gün geçer, bembeyaz ve güzel öten bir kuşun peşine düşerler. Kuş onları ekmekten yapılmış, pencerelerinde şekerlemeler olan bir eve getirir. Burası ormandaki cadının evidir. Cadı, kapıyı açar, çocuklara kendini yaşlı yalnız kimsesiz bir ihtiyar gibi tanıtır. Çocuklar cadıya kanıp içeri girerler. Haensel ve Gratel orada uyurlar. Ertesi sabah uyandıklarında cadının kötü yüzüyle karşılaşır. Cadı Haensel’i ahıra kapatır ve Gratel’e ona hizmet edeceğini söyler. Amacı çocuklar biraz şişmanlayınca onları fırında kızartıp yemektir. Çocuklar bir ay boyunca cadının yanında mahsur kalırlar. Bu süre içerisinde çok korku dolu günler geçirirler. Bir ay dolunca cadı onları yemeye karar verir ve sabah onu fırında pişirmek ister. Gratel’e fırını kontrol etmesini söyler .Zeki Gratel, cadıya fırının kapağının sıkıştığı yalanını söyler ve cadıdan fırını nasıl açacağını ona göstermesini ister .Cadı fırının kapağına doğru eğildiği sırada Gratel cadıyı fırının içine iter ve hızlıca fırının kapağını kapatır. Cadı yanarak kül olur ve Gratel koşarak Haensel’i kafesinden kurtarır. Çocuklar cadının neyi var neyi yoksa yanlarına alarak evlerine ulaşırlar. Bu arada üvey anne ölmüştür. O günden sonra yıllarca huzurlu ve mutlu bir şekilde yaşarlar.

şairin şiirine ad olan ‘ekmek kırintıları’ kuşlar tarafından yendiği için çocuklara rehberlik edememiştir, bunun üzerine çocuklar ormanda kaybolup cadının eline düşmüştür. Behçet Necatigil, insanoğlu için hayatın en güzel döneminin çocukluk olduğunu şiirleri aracılığıyla sık sık hatırlatır, insan yaş aldıkça masumiyetini kaybeder, her kaybediş çocukluğa özlemi derece derece artırır bu şiirde şair genel özellikleri itibariyle çocukluğu ‘cennet ülke’ye benzetir ancak bu ‘cennet ülke’ kendi çocukluğunun ülkesi değildir. Şiirin ilk bölümünde, şairin sözünü emanet ettiği söyleyici, çocukluk günlerine dönme isteğinin şiddetini göstermek için “çocukluğum” sözcüğünü iki kez kullanarak baskın hale getirmiştir. Başkalarının zamanını tamamlamış bu güzel döneme dönme isteğini anladığını ancak kendisi için bu durumun geçerli olmadığını söylüyor ve ekliyor ama ne yaparsak yapalım hatıralar yakamızı bırakmaz.

Şiirin bu bağlamda göstergelerini anlamlandırmaya çalıştığımızda şunları tespit edebiliriz: Özellikle çocukluğunu doya doya yaşayan, mutlu bir çocukluk geçiren insanlar, hayatları boyunca Necatigil’in seçtiği göstergeyle ‘cennet ülke’ olan çocukluğa dönmek için- gerçekleşmesinin mümkün olmadığını bildikleri halde – can atarlar çünkü bunun hayali kurmak bile insana iyi gelir.

Çocukluk döneminin hatırlanması için yaşananların güzel olmasına gerek yoktur, bu anılar bize hatırlamak istemediğimiz kötü görüntüler de sunabilir istemesek de bu anıları hatırlamamıza engel değildir çünkü o günlere ait izler belleğimizde hep durur, pusudadır, bir renk, bir ışık, hayatın bir sahnesi çocukluk günlerinin lambasını birden yakıverir; işte, o zaman masaldaki durumun zıddı yaşanır insan evinden kaçıp bir ormana sığınmak ister oysa orman insanlar, özellikle çocuklar için çok tehlikelidir. Behçet Necatigil, çocukluğu mutlu geçenlere adeta sorar gibidir : Çocuk yaşta, ormanı -tehlikeyi- aileniz tercih etseydiniz yine çocukluğunuzu ‘cennet ülke’ gibi görür müydünüz ya da o günlere dönmek için “Ah, keşke nerede o günler!” der miydiniz? Sizi bilmem ama ben arkamda’ renkli taşlar’ bırakmadım, diyor. Necatigil burada ‘arkamda’ göstergesini anılar anlamında kullanmıştır. Necatigil, benim arkamda “ekmek kırintıları” yerine “renkli taşlar” olsaydı, benim için de çocukluğum “cennet ülke” olurdu çünkü taşlar çocukları evine

ulaştırdı ama “ekmek kırıntıları” var arkamda onları da kuşlar yediği için evime ulaşamadım, evimi yaşayamadım

“Ekmek Kırıntıları” göstergesi şairi kaybolmuşluk ve boşluk hissine, “renkli taşlar” dil göstergesi ise onu zlem duyduğu hayallerin izine çağırır.

3.2.2. Sevgilerde

“Sevgileri yarınlara bıraktınız

Çekingen, tutuk, saygılı.

Bütün yakınlarınız

Sizi yanlış tanıdı.

Bitmeyen işler yüzünden

(Siz böyle olsun istemezsiniz)

Bir bakış bile yeterken anlatmaya her şeyi

Kalbinizi dolduran duygular

Kalbinizde kaldı.

Siz geniş zamanlar umuyordunuz

irkindi dar vakitlerde bir sevgiyi söylemek.

Yılların telâşlarda bu kadar abuk

Gececeği aklınıza gelmezdi.

Gizli bahçenizde

Aan iekler vardı,

Gecelerde ve yalnız.

Vermeye az buldunuz

Yahut vakit olmadı.”¹²⁸(*Varlık*, 423, 1 Ekim 1955)

Sevgilerde Behçet Necatigil’in “edimsöz” özelliklerini yoğun bir şekilde örneklendirebileceğimiz sevilen şiirlerindedir. Şair, alıcıyı direkt harekete geçirmeyi amaçlıyor; söyleyici, kendini okurun yerine de koyarak evet, anlıyorum; sevginin ve sevmenin önemini biliyorsunuz ancak sevmek için gereken şartların oluşmasını bekleyerek içinizde taşıdığınız güzel duyguları sürekli erteliyorsunuz, oysa bugünü hükümdar yerine koymak gerekir. Sekiz eylemin kullanıldığı şiirde şair bu eylemlerin niteliklerini belirteçler aracılığıyla sıralıyor. Bu şiir aracılığıyla söyleyici; alıcısına/okuruna hayattaki önceliklerini iyi belirle, herkes ölecek yaştadır, planladığımız gibi bir ömür süremeyebilirsiniz iletisini veriyor.

Behçet Necatigil, örtük ama açık bir şekilde okurunu çok sevdiği ve önemseydiği için sadece tavsiye niteliğinde öncelikleriniz arasında sevdiğimize sevgimizi göstermemizi istiyor? Kendisi bunu her zaman uygulayabildiği için bu mutluluğu ve iç huzurunu okurunun da tatmasını istediği için mi, yoksa kendi de bu ihmalin üyelerinden biri olduğu için mi bu dizeleri yazmıştır? Bu sorunun cevabını Necatigil’in eşi Huriye Hanım’a yazdığı birçok mektuptan ve dostlarına gönderdiği mektuplardan çok çalıştığını, okullar tatile girdiğinde dahi çeviriler, radyo oyunları, okuyucu mektupları ve daha pek çok çalışması yüzünden kendini ve ailesini ihmal ettiğini anlıyoruz. Bu durumu örneklemek için şairin 20 Temmuz 1964 tarihinde Ergin Sander’e yazdığı mektubun konuyla ilgili bölümünü örnek olarak verebiliriz :

Sevgili Sander,

“ Artık bütün yazları, yazılara gömmekten öyle bıktım ki bu sonuncu olsa diyorum. Hiç tatil yaptığım yok. Bilirsin. Hele şimdi evi değiştirmek niyetindeyiz. Dar gururu besliyor ama için için kemiriyor oyuyor insanı. Şöyle rahatça bir yere çıkabilirsek azaltacağım har har çalışmaları. Kalemimizle ne kadar ek para kazansak boşuna. Kitaplara yatıyor ek kazancın hemen hepsi. (...) Evet, yeni bir eve

¹²⁸ Behçet Necatigil *Şiirler/Bütün Yapıtları*, Yapı Kredi Yayınları, 5.b. (Haz. Ali Tanyeri - Hilmi Yavuz), İstanbul, Şubat 2012 s.131.

çıkabilmek için bu yaz da çalışacağım boyuna. Gelecek yaz kim bilir, (burada gülümsedim, içimi çektim bakarsın, kalkar misafirlğe gelirim size.”¹²⁹ (...)

Behçet Necatigil, mektupta sözünü ettiğine gelecek yaz -1965 yılı – ne de sonraki yazlar tatil yapmıştır. Necatigil çok yoğun olduğundan şikayet etse de yazma tutkusu, hayatı boyunca onun yakasını bırakmamıştır. O şiirinde ifade ettiği gibi dar vakitlerde sevgiyi ifade etmeyi eksik olur, zayıf kalır diye ilerideki geniş zamanlara ulaşacağını umduğu günlere ötelemiş, Dostu Sander’e yazdığı mektubunda olduğu gibi o günlere çok yaklaştığını hissetse de aslında o hayali kurulan geniş ve rahat günlerin dünya hayatında olamayacağı gerçeğini olgunluk döneminde algılamıştır. Yani şair kendi söküğünü dikememiştir, bu konuda her tarafı yırtık içindedir, o yıllarca ihmal edilen bir mağdur olmasına karşın kendisi, sevgiyi ihmal edenler kulübünün en güçlü üyelerinden olmuştur.

Şiire derin yapı düzleminden baktığımızda söyleyici; alıcısına, dozu artırdığımızda bile yan etkisi olmayan tek şifanın sevgi olduğunu, geç de olsa anladığımızı söyleyerek kainatın yaratılma sebebinin sevgi olduğu gerçeğine şair özne, adeta şu kutsi hadise : “Levlâke levlek lemâ halâktül eflâk : Sen olmasaydın, kâinatı yaratmazdım.”¹³⁰ gönderme yapmış gibidir.

3.2.3. Yorum Korkusu

“Gitmek geçse aklımdan

Hemen yorum

Nereye, nasıl, ne zaman?

Oysa ben vazgeçtim

Uyu yorum.

Demek geçse aklımdan git

Git mi yorum

¹²⁹ Murat Yalçın (Yayıncı) Behçet Necatigil Bütün Eserleri, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2013, s.2267

¹³⁰ Bu hadis sahih bir hadistir: Erzurumlu İbrahim Hakkı'nın Marifetnâme adlı eserinin Ön Sözünde, Yusuf-İ Nebhâni Hazretlerinin Envar-ı Muhammediyye kitabının 13.sayfasında ve İmamı Rabbâni Hazretlerinin Mektubat'ının 122. Mektubunda vardır.

Kime, nerde, ne zaman?

Oysa benim haddim mi

Uyu yorum.

Ne gitmek geçebilir aklımdan

Ne de git demek

Eli kolu bağlı ben, ağzı dili bağlı

Yaşa yorum

Sevinemi yorum”¹³¹(*Dost*, 39, Aralık 1960

Türkçe, isimlerle fiil kiplerini tevriyeli kullanıma oldukça elverişli çok zengin bir dildir. Dilimiz bugün yeryüzünde kullanılan diller arasında ilk onda yer almaktadır. İlk onda yer alan diller zenginliğini genellikle sözcük sayısının çokluğuna borçludur. Türkçenin zenginliği ise toplum olarak sözcüklere kazandırdığımız yeni anlamlar ve çekim eklerimizin işlevselliği ve yapım eklerinin birçok yeni sözcük türetmeye elverişli olması sayesinde.

Behçet Necatigil, hem Türk dili ve edebiyatı öğretmeni olarak hem de şair olarak Türkçenin bu özelliğini çok beğenir, engin kültür ve bilgi birikimini kullanarak dilimizin ifade olanaklarını sonuna kadar kullanır. O sadece yaşadığı günün diline değil Osmanlı Türkçesine de son derece hakimdir.

Adlarla eylem kiplerinin tevriyeli kullanılışı bakımından Türkçe çok zengin ve elverişli bir dildir. Dilimizde anlam çoğaltmalarına sadece cümleler atasözleri deyimler olarak sağlamaz tek bir sözcükle bize başka anlam kapıları aralanabildiği gibi ekler de anlama katkı sağlamaktadır. *Yorum Korkusu* Behçet Necatigil'in “tevriye”li anlatıma başvurduğu özgün şiirlerindedir.

¹³¹ Behçet Necatigil *Şiirler/Bütün Yapıtları*, Yapı kredi Yayınları,5.b. (Haz. Ali Tanyeri - Hilmi Yavuz), İstanbul, Şubat 2012 s.171

Behçet Necatigil *Yorum Korkusunda* içinde yaşadığı bunalmışlığı dile getirerek harekete geçmek gitmek istediğini ancak çevre baskısı ve sorumluluklarının buna engel olduğunu iletmektedir. Necatigil, zaman zaman herkesin hissedebildiği kaçma isteğine vurgu yapmıştır. Ancak toplumda çok yaygın olan “Ne derler?” kaygısının bizde oluşturduğu ortak tahribatı çok iyi yansıtmıştır.

3.2.4. Nilüfer

“Ben oraya koymuştum, almışlar,
Arasına sıkışık saatlerin.
Çıkarır bakardım kimseler yokken;
Beni bana gösterecek aynamdı, almışlar.

Kışken ilkyaz, sularımda açardı;
Buzlu dağlar gerisine kaçırarak ne vardı?
Eski defterlerde sararırmış yaprak.
Beni bana gösterecek anlamdı, almışlar.

Bir ışıktı yanardı gecelerde;
Akşam, çiçekler uykuya yattı,
Sardı karşı kıyıları karanlık - -
Beni bana gösterecek lambamdı, almışlar”¹³² (*Varlık*, 571, 1 Nisan 1962)

Behçet Necatigil’in en önemli şiirlerinden biri olan *Nilüfer* adlı şiir, şairin “söz-eylem” özelliklerini yansıtan farklı okumalara, farklı iletilere açılan eylem merkezli bir şiirdir. *Nilüfer* şiiri üzerine bugüne kadar birçok orijinal inceleme yapılmıştır. Bu noktada *Nilüfer* şiirinin Necatigil’in şiir yazma amacına yüzde yüz

¹³² Behçet Necatigil Şiirler/Bütün Yapıtları,Yapı kredi Yayınları,5.b.(Haz. Ali Tanyeri - Hilmi Yavuz),İstanbul, Şubat 2012 s.209

hizmet eden metinlerin başında yer alır. Söz konusu incelemelerin *Nilüfer'e* dair farklı çıkarımlarda bulunmaları tam da Necatigil'in niyetiyle örtüşmektedir.¹³³ Prof. Dr. Hasan Akay'ın "Behçet Necatigil'in Nilüfer'inde 'O mana' Mümkün müdür?" Sabit Kemal Bayıldiran'ın "Necatigil'in Nilüfer'i", Hilmi Yavuz'un "Necatigil 'Nilüfer' Şiirine Niçin O Adı Verdi? Bir Yapısökümcü Okuma Denemesi " adlı metinleri şiire dair özgün incelemelere verilebilecek önemli örneklerdendir.¹³⁴ Hilmi Yavuz, "Nilüfer" metinlerarasılık bağlamından bakarak Necatigil'in "Nilüfer" şiirini palimpsest¹³⁵ bir okumaya elverişli olarak yazdığını ileri sürmektedir. Hilmi Yavuz'a göre Necatigil, bir Batı miti ile Doğu mitini birleştirmiştir. Hilmi Yavuz gerekçe olarak da şunları söyler:

"Necatigil'in en muhteşem şiirlerinden biri olan 'Nilüfer'de metaforik anlamda bir palimpsest deneyimini gerçekleştirdiğini söyleyeceğim. Şiir, Necatigil'in kendisinin de Tahir Alangu ile yaptığı bir söyleşide belirttiği gibi Yunan mitolojisindeki Hero ile Leander¹³⁶ efsanesinden esinlenerek yazılmıştır. Necatigil, 'Nilüfer' şiirini bu tema üzerine kurmuştur, referans olarak aldığı Batı kökenli (geleneksel Grek) bir mittir. Bu yazımda amacım ' palimpsest ' okumasıyla bir önceki, yani kazanmış ya da üzeri Grek mitiyle örtülmüş Doğu mitosunu öne çıkarmaktadır. Necatigil 'Hero ile Leander' mitiyle üzerini örttüğü Doğu miti konusunda bir ipucu veriyor. Bu işaret şiirin adında, 'Nilüfer'de gizlidir. Nilüfer'in bir şiirsel işaret olarak Hero ile Leander mitiyle uzaktan yakından hiçbir ilişkisi yokken Necatigil'in bu şiirine *Nilüfer* adını vermiş olması ancak alttaki kazanmış ya da üzeri örtülmüş metinden, değil yerindeyse silinememiş olan Nilüfer kelimesinden dolaydır. Necatigil palimpsestinde kazanmış ve sadece "nilüfer" kelimesinin okunabildiği o beyit, Aşık Çelebi'nin,

"Nedür bu bahri muallak ki şeb-çerağ ile pür

Nedür bu kulzüm-i nilide sürh nilüfer"

beytidir. Şebçerağı, Ahmet Talat Onay'ın *Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar*'daki ifadesiyle güya bir nevi cevher olup geceleri lamba gibi ziya neşrettiği söylenen bir şark hurafesidir kulzüm-i nil ise

¹³³ Doç. Dr. Gökhan Tunç, **Behçet Necatigil'in "Sevgilerde" ve "Nilüfer" Şiirlerini Palimpsest Kavramıyla Okumak**, Araştırma Makalesi, Yeni Türk edebiyatı Araştırmaları, Ocak -Haziran 2019.

¹³⁴ a.g.e.

¹³⁵ Palimpsest, Grekçe "palin" (tekrar) ve "psestos"(kazanmış) sözcüklerinin birleşmesinden oluşur. Sözlük anlamıyla üstündeki el yazmasından temizlenerek özellikle tekrar tekrar kullanılmış bir parşömen parçası ya da ruloya verilen addır. Orta Çağ'da kağıt yaygınlaşmadan parşömen ve benzeri ince nesnelerin yaygın olduğu dönemde çok kullanılırdı.

¹³⁶ Hilmi Yavuz, Necatigil'in '100 Soruda Mitologya' kitabından alıntıyla efsanenin konusunu şöyle aktarıyor:" 'Helles Pontos '[Çanakkale Boğazı] nda Abydoslu bir genç olan Leandros [un], Boğaz'ın karşı yakasında Sestos şehrinde bir Aphrodite rahibesi olan Hero [ya aşık olmasının ve] her gece yüze yüze karşı yakaya geçip sevgilisiyle buluşma [masının] öyküsüdür. 'Hero'nun koyduğu bir ışık, Leandros'un karanlıkta yolunu bulmasını sağlar ama bir gece fırtına ışığı söndürür ve Leandros boğulur; Hero da kendini kuleden aşağı atar. [**Necatigil ,57**]

gece denizidir. Nilüfer'e gelince Prof. Dr. Cemal Kurnaz, *Divan Dünyası*¹³⁷ kitabında Nilüfer'in bir mazmun olarak gözü yaşlı aşık veya onun yüzüyle benzerlik içinde olduğunu bildirir. Kısaca Necatigil'in *Nilüfer* şiirini bir palimpsest ile çözümlenmek gerekiyor. Alta, Aşık Çelebi'nin beyti, üstte yani verili şiirsel uzamda ise Hero ile Leandros miti!.. Şebçerağ Hero'nun ışığı; Kulzüm-i nili Leandros'un boğulduğu çivit rengi gece denizi; *Nilüfer* de Leandros'un kendisidir.¹³⁸

Hilmi Yavuz'un yorumu tezimizin konusuyla "yüzey yapı"nın iletisi ve "derin yapı"nın ileti olasılıkları yönüne işaret etmesi yönünden farklı bir okumaya imkân vermekle birlikte, Behçet Necatigil'in Nilüfer şiiri ile ilgili Prof. Dr. Hasan Akay'ın *Doğrandıkça Artan Ekmek* adlı kitabındaki "*Behçet Necatigil'in Nilüfer'inde 'O mana' Mümkün müdür?*" başlıklı yazısında *Nilüfer* şiiri ile ilgili yorumlarını, şairin niyetine ve 'söz- eylem' ine daha yakın bir inceleme olarak karşımıza çıkmaktadır.

Behçet Necatigil, *Nilüfer* şiirinin ilk dizesinden son dizesine kadar, dili "göndergesel işlev" de kullanmıştır, şair alıcıya açıklama yapıyor bırakılan bir şey var ve o, birileri tarafından alınmıştır, Necatigil, bu "alma" işine çok alınmıştır¹³⁹, adeta alıcıya dert yanıyor, şairin her zaman çok çalıştığını biliyoruz ben bu koşuşturmacanın içinde bir fırsatını yakaladığımda yalnız olduğum bir anda, o şeye bakardım ve kendime gelirdim, mutlu olurdum, o bana gerçekleri tüm çıplaklığıyla gösteren aynam gibiydi ona baktığımda kendimi görürdüm. Bundan yoksun bırakılmak şairi üzmüştür ve onun gerçekliğini alanlara kırgındır, şair alınmıştır.¹⁴⁰

İkinci dörtlükte, o şeyin ne olduğu biraz daha belirginleşiyor, somut olarak alınan bir şey var mı yoksa bu şey hayali bir şey midir? Sonuç olarak alanlar bir alma eyleminde bulunmuşlardır. Emin olduğumuz, şair için bu şeyin çok kıymetli olduğudur öyle ki şair ona baktığında çok sıkıntılı olsa bile içi açılıyor kendini iyi hissediyor, o adeta kurutulmuş bir yaprak gibi yıllarca defterin arasında duran ve yıllar geçtikçe değerlenen bir şeydir. Burada büyük bir ihtimalle bu şeyle şair anılarını kasetmektedir. Bu öyle değerlidir ki şaire kışın ortasında -burada Necatigil, kış imajıyla zor sıkıntılı günlerini kasetmiş olabilir- bana baharı yaşatırdı ve bir nilüfer

¹³⁷ Prof.Dr. Cemal Kurnaz, *Divan Dünyası*, Bizim Büro Yayınları, Ankara, 2003, s.9.

¹³⁸ Hilmi Yavuz, *Necatigil, 'Nilüfer' Şiirine Niçin O Adı Verdi? [Bir Yapısökümcü Okuma Denemesi]*

¹³⁹ Prof. Dr. Hasan Akay, *Doğrandıkça Artan Ekmek (Şiir İncelemeleri)*, Şule Yayınları, Ekim2016, s.255.

¹⁴⁰ Prof.Dr. Hasan Akay, *a.g.e.*

gibi açardı. Şair bunalıp sıkıldığında güzel anılarını düşündükçe içinin ısındığını, bahar mevsimindeymiş gibi hayat bulduğunu iletmektedir. Bu noktada nilüfer çiçeğinin baharda su üzerinde açan bir çiçek olduğunu hatırlatalım. Ayrıca birçok kültürde özellikle Uzak Doğu kültüründe “nilüfer” kutsal bir çiçektir. İnanışa göre gözü yaşlı aşığı temsil eder. Nilüfer toprağa bağlı değildir, kökü yoktur, cinstaşlarından bu yönüyle ayrılır (kaderdaşı nergis hariç) su gibi kaygan zeminde yüzer, suyla hayat bulur, yani gözyaşlarından hayat bulur, aşığın mutluluğu bahar mevsimi kadar kısadır ancak kişisel arşive ve belleğe bıraktıkları, hatırladıkça şair ‘ben’ i mutlu edecek güçtedir ama alanlar anıları da almışlardır. Nilüfer ayna, anlam, imajlarından sonra şiirin son bölümünde, değeri bilinmeyen örselenen hırpalanan bir aşka dönüşüyor. Çiçekler uykuya yatıp her tarafı derin bir sessizlik kapladığında, o kendini bana gösterirdi. Nilüfer beni aşka ulaştıracak lambamdı, lambamı aldıkları için sevgiliye ulaşan yol artık karanlık, şairin buraya koyduğu düşünce çizgisi özellikle son dörtlüğe dair anlam çoğaltmalarını artırabileceğimizi göstergesidir.

3.2.5. Solgun Bir Gül Dokununca

“Çoklarından düşüyor da bunca

Görmüyor gelip geçenler

Eğilip alıyorum

Solgun bir gül oluyor dokununca.

Ya büyük şehirlerin birinde

Geziniyor kalabalık duraklarda

Ya yurdun uzak bir yerinde

Kahve, otel köşesinde

Nereye gitse bu akşam vakti

Ellerini ceplerine sokuyor

Sigaralar, kâğıtlar

Arasından kayıyor usulca

Eğilip alıyorum, kimse olmuyor
Solgun bir gül oluyor dokununca.

Ya da yalnız bir kızın
Sildiği dudak boyasında
Eşiginde yine yorgun gecenin
Başını yastıklara koyunca.

Kimi de gün ortası yanıma sokuluyor
En çok güz ayları ve yağmur yağınca
Alçalır ya bir bulut, o hüzün bulutunda.
Uzanıp alıyorum, kimse olmuyor
Solgun bir gül oluyor dokununca.
Ellerde, dudaklarda, ıssız yazılarda
Akşamlara gerili ağlara takılıyor
Yaralı hayvanlar gibi soluyor
Bunalıyor, kaçıp gitmek istiyor
Yollar, ya da anılar boyunca
Alıp alıp geliyorum, uyumuyor bütün gece
Kımıldıyor karanlıkta ne zaman dokunsam
Solgun bir gül oluyor dokununca.¹⁴¹(*Varlık*, 565, 1 Ocak 1962)

Nilüfer'de şair tarafından bırakılan bir şeyi alan başkalarıydı. Bu şiirde ise başkaları tarafından bırakılan şeyi alan şairdir. Yani eylemin öznesi şairdir. Her iki şiirde de ortak olan öge başkaları. Bu başkaları aslında düşürdükleri ya da bıraktıkları şeyin farkında değiller ancak düşen şeylerin ne olduğuna dair şairin bir fikri var.

¹⁴¹ Behçet Necatigil, **Şiirler/Bütün Yapıtları**, Yapı Kredi Yayınları, 5.b. (Haz. Ali Tanyeri - Hilmi Yavuz) İstanbul, Şubat 2012 s. 211

Söyleyici burada çok belirgin bir şekilde okurla yaşantı birliği kurmanın gayretindedir.

Zeki Burdurlu'nun 20 Mayıs 1975 tarihinde Necatigil'e, "*Solgun Bir Gül Dokununca*" yorumunu da ekleyerek gönderdiği mektubuna 27 Mayıs 1975 tarihinde verdiği cevabı okuduğumuzda, şairin niyetinin bizim ifade etmeye çalıştıklarımızla örtüştüğünü görmekteyiz. Mektubun şiirle ilgili yorumlarını içeren bir bölümünü aktaralım:

Azizim Burdurlu,¹⁴²

20 Mayıs tarihli mektubunuza eklediğiniz "*Solgun Bir Gül Dokununca*" yorumunuzu okudum. İlginize çok teşekkür ederim.

(...) "Çoklarından düşüp de görülmeden geçilen şey" hele akşam saatleri ve geceleyin içimizi dolduran yalnızlık duygusudur ama bunu nasıl anlatacağız? "Anlatınca bazı şeyler ölüyor." İnce titrek ve yok olunca giden, soyluluğundan çok şey yitiren bir duygu bu. Siz bu duygunun altını, yazınızın "*Gül, dalında güzeldir.*" Cümlesiyle başlayan paragrafında önemle çizmişsiniz, ki yazının en isabetli ya da gönlümce yargıları bu paragrafta verilmekte sanırım.

Sonra "Burada söz konusu olan kızın sıfatı çok önemli: "Yalnız" şiirde açıkça belli edilmekten kaçınılmış temayı, doğrultuyu belirtmekte okuyucuya büyük yardımcı durumundadır. Ben burada sadece "yalnızlık" temasını vurguluyorum gerçi ama dediğiniz gibi, şiiri: "İnsanlar farkında olmadan birçok şeyler yitirirler." cümlesini izleyen cümlelerde eklediklerinize de bağlayabiliriz, ki bu elbette şiirin ufkunu daha da genişletir. İzninizle bir nokta üzerinde daha durmak istiyorum(kendi yorum açımdan): "*Eğilip alıyorum kimse olmuyor/Solgun bir gül oluyor dokununca*" beytinde ilk dizeye ikili bir anlam vermek istediğimi sanıyorum. 1- Eğilip yerden aldığım şey, bir kimse bir insan olmuyor da solgun bir gül oluyor.2- Eğilip yerden o şeyi aldığım sırada çevremde kimseler olmuyor, o anda çevremde kimseler yok sanki. Bu anlam ikiliği bu çift anlam, "dokununca bir gül gibi soluveren nesnenin" bir insan bir "kişilik" olabileceğini de düşündürsün isterdim. O mısradaki böyle "ikili anlam" olanağı, böyle bir çağrışım gücü varsa çevrenin yok oluşu,

¹⁴² İbrahim Zeki Burdurlu, Cumhuriyet Dönemi Türk şair ve yazarı.

ansızın boşalması motifi aydınlanacak galiba. Evet, nedense o mısraa özel bir sevgim var benim.”¹⁴³

3.2.6. Çeki

“Sayıların ortak katları

Vardır da yoktur

Hiçbir katta çokları.

Soğutur bir çöl bizi serinliklerinden

Çarpılır yaklaşımlar uzaklıklarla

Çarpım tablolarından önce korkuyu düşün!

Kirli sarı fotoğraf

Duvarımızda

Kaldırsak da kalır

Bilerek bilmeyerek çektirdikleri.

Silinmiş bir de/niz

Eğilip bakmam sulara.

Daha çok yüzüm olur.” (*Yeni Dergi*, 84, Eylül 1971)

Behçet Necatigil, ülkemizin güzide liselerinde yıllarca Türk dili ve edebiyatı öğretmenliği yapmıştır. O derslerinde öğrencilerine sık sık güzelliğin sadece yaşanan dönemin şairleri tarafından üretilemeyeceğini, bugünün şairlerinin işlevinin bir yandan yaşanan dönemin güzelliklerini üretirken diğer yandan geçmişin

¹⁴³ Murat Yalçın (Yayına Hazırlayan) **Behçet Necatigil Bütün Eserleri**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2013, s.2292, 2293.

güzelliklerini bugüne taşıması gerektiğini düşündüğünü, vurgular. Behçet Necatigil, divan şiirinin pek çok mazmun, cinas, tevriye, söyleyiş ögesini sık sık-özellikle 1950-1970 arası yazdığı şiirlerde- şiirine taşımıştır. Bunu bazen şiirine çok katmanlılık kazandırmak bazen de bir anlam derinliği kazandırmak için yapmıştır. Necatigil bizim şiir geleneğimizin cinas, mecaz, tezat, istiare ve tevriye gibi sanatlarını modern şiire büyük bir ustalıklarla yedirir. Necatigil, özellikle söyleyiş zenginliği açısından divan şiirinin bugünün şiirine yol gösterici olduğunu düşünür. Behçet Necatigil'in *Çeki* adlı şiiri buna örneklik edecek orijinal bir şiirdir. Önce başlık üzerinde duralım,

Bir dil işçisi olan Behçet Necatigil'in dilin ifade olanaklarını zirveye taşıdığı şiirlerinden biri olan *Çeki* şairin çok sevdiği ve şiirlerinde sık sık uyguladığı sözcüklerin hatta eklerin tevriyeli kullanımını örnekleyen özgün bir şiirdir.

Mehmet Kaplan şairin bu tarz şiirleriyle ilgili şunları ifade ediyor :

“ Divan şiirinde mazmunlar manaları kalıplaştırdığı için ve belli kelimelerle yapıldığı için çözümleri kolay ve basittir. Necatigil'in bu nevi şiirlerinde 'Çeki' mana, mısra ve şiir boyunca yanıp sönen ışıklar gibi gider gelir. Bu bir kelime oyunudur ama o, şairi düşüncelerini ifade etmekten alıkoymaz. Bununla beraber Necatigil'i okurken onun susma saklama, yarım bırakma, atlamaya da önem verdiğini unutmamak gerekir. Onları tamamlamak biraz da okuyucuya düşer.”

Behçet Necatigil bazı şiirlerinde sözcük oyunlarını fazla abartır, *Çeki* şairin anlam çoğaltmalarına imkan tanıyan şiirlerindedir. Şiir adı da dahil olmak üzere alıcıyı şiir boyunca ikili okumaya davet ediyor. *Çeki*, daha başlıkta sözcük iki anlamı çağrıştırıyor : a-) Çekilen şey yani fotoğraf, c-) Diğeri de eskiden kullanılan bir ağırlık ölçüsü.¹⁴⁴

Kat göstergesi de, iki anlamı düşündürüyor : İlki; terim olarak matematikte bir sayının başka bir sayıyla çarpılmak suretiyle çoğalması anlamına gelir, ikincisi günlük hayatta apartman katı anlamına da gelir. Matematiğin ifade ettiği sonsuz sayıda çoğalma ile apartman katlarının boşluğu arasında bir zıtlık söz konusudur.

¹⁴⁴ 1-Odun, kömür, kireç gibi kaba ve ağır şeyleri tartmakta ve iki yüz elli kiloya eşit olan bir ağırlık ölçüsü. 2-Tartı

Behçet Necatigil, şiirinin merkezini zıt anlam ve çoklu anlam üzerine inşa etmiştir. Hayatta olduğu gibi var olduğunu sandığımız şeyler aslında yok olabilir, yok mudur, yok olabilir midir? İkisi de mümkündür.

Çöl serinliği nasıl olur, orada genellikle ağaç yoktur, esinti yoktur, birbirine uzak olan şeyler yakınla nasıl çarpılır söyleyici bu noktada şiirini 'söz-eylem'i konusunda zirveye taşımıştır, okur (alıcı) şaşkıncıdır uzak nasıl yakınla çarpılır bunlar sayı değildir ki. Uzak yakına çarptığında ya da uzak yakını çarptığında bizi alır fırlatır çocukluğumuza burada şair özne, 'korcu' sözcüğü kullandığı için fırlatır eylemini kullandık, hatırlattığı güzel bir anı olsaydı, elinden tutup götürür diyecektik. Şiire 'derin yapı' yönünden baktığımızda bu dizelerde şuna da ulaşabiliriz: İnsan sevdiklerinden uzakta olduğu zaman özlemi daha da artar, sevileni görme isteği yoğunlaşır, ikinci anlam olarak insan uzaklarda olduğu zaman, sevgisi şekil değiştirebilir; sevgisi çarpılabilir, yamul[abilir]bakış açısı değişebilir üçüncü olarakalt dizeyle bağlantılı olarak bizim içinde bulunduğumuz zamanı uzak çarpınca özellikle belli bir kuşağın ilkokul yıllarındaki çarpım tablosunu tahtada okumak korkusu bir tablo olarak belirir karşımızda.

İşte, yıllarca duvarda asılı durmaktan sararmış bu fotoğraf da fotoğrafın asılı durduğu duvar da tanıktır. Neye tanıktır? Hem yakına hem uzağa. Hem yakında yaşananlara hem uzak geçmişte yaşananlara tanıktır. Fotoğrafı oradan kaldırmak çözüm değildir çünkü yaşananların hem izi hem çekilenler duvara, eşyaya sinmiştir. Duvarların dili olsa duvarlar, tanıklığını dile getirecektir. İsteyerek ya da istemeden derdi çektirenin ve derdi çekenin kim olduğunu. Behçet Necatigil, şiirlerinde evin ruhunun eşyaya sindiğini, evin unsurlarından kapı, pencere, duvar, merdiven, çatı, oda gibi motifleri şiirlerinde sık sık kullanarak dile getirir.

Şiirin son bölümünde, deniz neden silinmiş olabilir zamanında oradadır kendi kendini mi bitirmiştir? Şiirin öznesi olan kişi -söyleyici- ortada su olmadığı-su yoksa yansıma da olamaz- için mi eğilip bakmam diyor, bunu kastetseydi "bakmam" derdi. Söyleyici eğilip baktığında başka başka yüzler göreceğinden korkmaktadır.

Bugün yeryüzünde lehçeleriyle beraber 4800 dil konuşulmaktadır. Türkçe dünyada en çok konuşulan diller arasında ilk beştedir. Listede ilk yirmiye giren dillerin özelliklerine baktığımızda, bu dillerin zenginliğinin sözcük sayısının fazlalığına bağlı olduğu görülmektedir. Türkçenin zengin bir dil olması ise sözcük sayısının fazlalığından ziyade sözümüzün zenginliğinden ileri gelmektedir. Türkçe, mecaz, benzetme, anlam kaydırmalarına oldukça elverişli bir dildir. Dilimiz, çok anlamlı ve eşesli sözcükler yönünden de oldukça zengindir. Dilimizin bugünkü noktaya gelişi tabii ki yüzyıllar boyu dilin işlenmesiyle birikim sonucu olmuştur. Atasözleri ve deyimler, şairlerin söz oyunları, halkın kullana kullana işlediği ağız özellikleri, tekerlemeler, bilmeceler, ninniler vb... bu zenginliğin yapıtaşlarıdır.

3.2.7. Kuru Çay

“Anlamak zamanı bir eski kitaba bak

Oku!

Dağlara taşlara yazdığı yazı

Ustası nasıl oydu?

Döner değirmenimiz

Ününde kimimiz.

Saplandık Elif çok uzakta Ba

Başa gelmek bir şeyin

Düşmesi ayağa

Bu taşları yolumuza kim koydu?

Döner değirmenimiz

Ununda kimimiz.

Deli Dumrul bir kuru çay üstüne

Zorlu bir köprü kurdu

lmdr lm geçmeye

Her Şey durdu.

Gene bir değirmeniz

Sonunda kimimiz.”(*Yeni Dergi*, 114, Mart 1974)

‘Kuru ay’ Şiirinde dikkatimizi çeken ilk Şey “Deli Dumrul” orijinal adı *Kitabı Dedem Korkut Al Lisan-ı Taiife-i Oğuzhan*¹⁴⁵ olan kitapta bulunan hikyenin baŐkahramanıdır. Hikyenin konusunu bilmeyen Şiirin başlığıyla Şiirde geçen özel ismin bağlantısını kuramaz. Behçet Necatigil’in birçok Şiirinde bu özelliğin olduğunu Şairin szceleriyle alıcıyı eyleme davet ettiği ‘derin yapı’lı bir Şiir rneğidir ‘Kuru ay’ dizeleri aımladığımızda Necatigil’in esas iletisi (mesajı) genç ‘Şaire’dir. Neyi anlama zamanıdır, fiili emir kipinde ekimleyerek eski kitaba bak, Oku ! derken emirle birlikte nlem iŐareti (göstergesi) kullanması bize iki açımlama yapma imkanı sağlıyor. Eskileri oku, ustaları oku, ciddi bir Şiir eğitiminden gemezsen gerçek bir Şair olamazsın. Her Şeyden önce hepimiz ‘ Gerçek Ustanın ’ (Allah) Peygamberine bildirdiği ilk ayet ‘oku’ değil midir? Senden ncekiler (divan Şairleri) bu emrin idrakinde Şiire ömürlerini verdiler adeta sert bir yüzeye adlarını kazıdılar ancak iz bırakmak o kadar kolay değildir. Şimdi senden beklenen eskiye yenilenerek yeni bir halka olmandır. Acele edip ‘n’ (popüler, geçici olanı) tercih edersen saplanıp kalırsın ilk harfte onun hemen yanında olan ba (be) ¹⁴⁶ sana çok uzak gelir. Şair zne, genç Şaire diyor ki: “Sen kendini geliŐtirmeye alıŐtıķ sana engel olmaya çalıŐacaklar yoluna taş koymak isteyecekler.”

Behçet Necatigil, **Şiirler/Bütün Yapıtları**, Yapı Kredi Yayınları, 5.b. (Haz. Ali Tanyeri - Hilmi Yavuz), İstanbul, Şubat 2012s.310.

¹⁴⁵ Dede Korkut Hikayeleri on iki hikyeden oluşur. Bu hikayelerden biri de Deli Dumrul’dur. Hikyeler, destanla halk hikayeleri arasında bir köprü görevi görmektedir. Dede Korkut hikayeleri XIII. yüzyılda yaşayan Oğuzların hayatını anlatan sözlü ürünlerdir, yazarı belli değildir, XVI. yüzyılda yazıya geçirilmiŐtir. Daha fazla bilgi için bkz.

¹⁴⁶ Kur’an’ı Kerim’in ilk iki harfi Elif, Be Ayrıca Kur’an alfabesine Elif Ba denir.

3.2.8. İplik

“Bilinmesin daha iyi
Kimin kimden ne aldığı
İplik kördüğüm olmuş
Çözemedim ipliği.

Baki geldi aklıma
Bakiden sonra Nedim
Gül deyince bülbül,
Gece Leylâ deyince

Bunlar benim yazdığım,
Sen başkalarını koy
Bunların yerine.
Siz Fuzûlî diyebilirsiniz,
Ben Fuzûlî demedim.

Titrek mum ışığında
Bir sırça kadeh
Pir-i muganla saki
Kadehim içinde.
Gelir Yahya, Kemâle
Yahya, Kemâlde biter.
İsimler, isimler, isimler
Doldu defter.

Ama bunların topu

Şair mi, nâzım

Ben olsam onların yerinde

Yazmazdım.”¹⁴⁷

Yukarıdaki bölümde metnin bir dokuma faaliyeti olduğunu Behçet Necatigil’in de şiir metinlerini bir çeşitdokuma olarak gördüğünü bunun için çok titiz davrandığını biliyoruz. Kumaş sağlam “iplik”le şiir de sağlam “söz”lerle dokunursa metin olur, yani dayanıklı olur, kalıcı olur zamana direnir. Behçet Necatigil” “İplik” başlıklı şiirinde sözcüklerin çift anlamlığından yararlanarak “tevriye”ye karşıt anlamından yararlanarak “tezat”a başvurmuştur. Necatigil, sözcükleri ikili anlama gelecek şekilde kullanmayı sevdiği gibi cümlelerinin de alıcı/okur tarafından iki hatta üç anlama gelecek şekilde algılanmasını istiyor. Şiirin bir başka önemli iletisi ise şudur: Şairlerin kültürümüzün önemli bir parçasıdır, başlangıcından bugüne bu alanda kim ne söylemişse hepsinin değeri ayrıdır, şairlerin söylediklerinin kördüğüm olmuş bir ip gibi çözülemez, herkesin söylediği birbirine karışmıştır. Necatigil, geleneğe olan bağlılığını okuruna iletmiştir. Bu konuda okurunu daha duyarlı olmaya davet etmektedir. Acaba divan şairlerinin değeri yeterince anlaşılmadığı için mi şair kendini onların yerine koyarak “Ben olsam onların yerinde yazmazdım.” diyor. Burada onları beğenmiyor gibi bir eda da var ancak Behçet Necatigil, şiirde adı geçen şairleri çok beğenmiştir ve onlardan istifade ettiğini sık sık dile getirmiştir.Şiirin bir başka iletisi Yahyâ Kemâl’den sonra divan şiirimizin ehemmiyetini anlayan şair pek çıkmamıştır. Yine bir sitem söz konusu edilmiştir.

3.3. ETKİSÖZ EYLEMİNİ YANSITAN ŞİİRLER

Etkisöz ediminin edimsöz edimiyle alakalı olduğunu yukarıdaki bölümde ifade etmiştik. Edimsöz edimlerini dinleyen alıcıların duyguları, düşünceleri, inançları ve benzeri üzerindeki etkilerini gösteren bir kavram olduğunu söylemiştik.

¹⁴⁷ Behçet Necatigil, **Bütün Eserleri**, (Yayına Hzl. Murat Yalçın) Yapı Kredi Yayınları, 1.b. Ocak 2013 İstanbul, s.635

Örneğin düşüncelerimizi gerekçelendirerek karşımızdaki kişiyi ‘alıcıyı’ ikna etmeye, kandırmaya çalışabilir; onu korkutmaya ya da telaşlandırmaya, birinden bir ricada bulunarak alıcıya bir şey yaptırmaya çalışabiliriz. Bütün bu anlatımlar “etkisöz” edimlerini gösterir. Belirtmek gerekir ki işin içinde olan araçlar uyuşimsal olmadıkça ortada bir edimsöz edimi olamaz; onu gerçekleştirmek için başvuru olan sözel olmayan araçlar da uyuşimsal olmalıdır. Edimsöz edimleri uyuşimsal edimlerdir. Etkisöz edimleri ise uyuşimsal olmazlar. Bir ‘edimsöz’ün ‘etkisöz’ hedefi bir başkası için devamında ‘etkisöz’ olabilir.

3.3.1. Yün

“Tutar bir ah âhûyu yâhûlarda
Kim atar kemendi kalkar divandan
Bir çağ günümüze.
Aynalarda çok şey görülür
Yokken söylenmiş, olmadan görülmüşse
Gitmiş hepsi cümle/ten.
Düşe kalka hasta-i gam
O hangi yollardan gelir yanımıza.

Her ayrılıştta en az hüzün vardır
Ellerinde bir şairin
Parlar bu ne zamandır
Karışmış yünümüze.”¹⁴⁸

Yün şiiri Behçet Necatigil’in sözcükleri başarılı bir şekilde ikili anlama gelecek şekilde kullandığı üzerinde durulması gereken şiirlerindedir. Şairin amacı burada sözcük oyunlarına verdiği önemi ve bu konudaki hünerini okuruna göstermek

¹⁴⁸ Behçet Necatigil, **Bütün Eserleri**, (Yayına Hzl. Murat Yalçın) Yapı Kredi Yayınları, 1.b. Ocak 2013 İstanbul, S.386.

değildir. Bu anlam çoğaltmalarıyla kanaatimizce eski edebiyatımız (divan edebiyatı) ve onun mahir temsilcilerine dair duygu ve düşüncelerini okura iletmek istemiştir.

Şiirin genel itibariyle içerdiği anlamı belirlemeden önce şairin söylemlerinin özelliğine baktığımızda ‘düz söz’ eyleminin yok denecek kadar az olduğunu görüyoruz: *Hangi yollardan gelir yanımıza/Her ayrılıştan en az hüznü vardır.* Dizeleri gerçekliğe en yakın olan dizelerdir. Bu şiirde ‘sözeylem’in, ‘etkisöz’ eylemini görmekteyiz. Hatırlatacak olursak; ‘etkisöz’de gönderici (şair)sözlerini söylemek istediğini çok anlamlı iletir, sözcüklerin uzak, yan ve mecaz anlamlarından faydalanır, iletisini daha çok örtük verir. Alıcıyı daha çok düşünmeye teşvik eder. Necatigil’in *Yün* şiirinin neredeyse tümünü oluşturan ‘etkisöz’leri aracılığıyla okura neyi iletmek istediğini kendi sözlerinden yola çıkarak şunları söyleyebiliriz: Behçet Necatigil’in şiirlerinin başlıklarının şiirdeki temayı açık etmesi yönünden kendi açıklamasını referans göstererek yukarıda ifade etmiştik. *Yün* şiirinde başlıkla içerik arasındaki bağlantıyı şiirin içine girdiğimizde özellikle son dizede görebiliyoruz. Behçet Necatigil bu eskilerle (divan şairleri) bir kaynaşma içindedir. Kendi yününe, yani şiir dokusuna, kullandığı sözcüklere, işlediği dil malzemesine bilinçli olarak divan şairlerinden birçok unsur karıştırmıştır. Şair, eskilerden özellikle Necati’yi, Baki’yi, Fuzuli’yi, Şeyh Galib’i çok beğenir. Bu şiirde yününe karıştırdığı unsurların bir kısmının Baki’den geldiği çok açıktır: *Düşe kalka hasta-i gam* dizesi, Şeyh Galib’in “düşdü” redifli gazelinden alınmıştır:

(...)

“Süzülüp o çeşm-i âhû dedizevk-i vasla yâhû

Bu değildi neyleyim bu yolun intizara düşdü”

Behçet Necatigil, ‘âhu’ ‘ yâhu’ sözcüklerini kendi şiirinde başka bir anlam ağı içerisine yerleştirmiştir. Divan edebiyatında mazmun kullanımı şiirde hemen hemen her şairin kullandığı ortak mecazi kalıplardır. Örneğin XIV. yüzyıldaki bir şair XVIII. yüzyılda yaşayan bir şair de gazelinde ‘âhu’ dediyse mecazi anlamda sevgiliyi; ‘ah’ dediyse genellikle âşıkların çıkardıkları içten gelen sesi kasederler. Eski şiirlerde sevgililerin saç tuzaktır, kementtir, sevgililer zülflerinin (sevgilinin yanağına dökülen saçları) kemendi ile âşıkları yakalarlar. Behçet Necatigil bu

özelliği (ah)a vermiştir. ‘Yahu’ sözcüğü birçok manaya gelir; esas manası (o zat, Allah) anlamına gelir, (Ya Hu) zikirdir. Günümüzde bu sözcüğü genellikle hitap olarak kullanırız. “Yahu, sen bu yün kazağı, hangi akla hizmet yüksek derecede yıkadın?” Şeyh Galip ‘yahu’yu ‘Allah’a ısmarladık’ anlamında kullanmıştır, Necatigil ilk dizede bu anlamda kullanmış olabilir: Bir ah, âhuyu (sevgiliyi) Allah’a ısmarladık diyeceği, ayrılacağı anda kemendini atarak tuttu, yakaladı.¹⁴⁹

Tezimizin konusu çervesinde, burada amacımız şiirleri baştan sona tahlil etmek değil şairin şiirlerine hakim olan sözcük kadrosunu tespit ederek, sözünü ne amaçla, ne şekilde kullandığını, seçtiğimiz şiirler üzerinde düzsöz, etkisöz, edimsöz özelliklerini göstermektir. Tabii ki dilbilimin alt dalı olan anlam bilim burada devreye girerek Necatigil gibi söz oyunlarını seven, sözcükleri kendi tabiriyle ‘ çokgen şiir ’ niteliğinde olan çoğu şiirin hangi anlam[lar]a gelebileceğini, elbette, anlambilime başvurarak anlayabiliriz. Bu bakış açısından hareketle daha sağlıklı olacağını düşündüğümüzden şiirlerde şu kadar eylem şu kadar ad, sıfat, adıl, belirteç kullanılmış bağlaçlar edatlar ünlemler ise anlam dışından farklı işlevlerde görev almıştır ifadeleri çok genel dilbilim terimlerini kullanmaktan öteye gitmeyecektir. Şiirde genelde derin yapı söz konusu olduğundan seçilen şiirlerin anlam yönünün incelenmesi de gerekmektedir.

Necatigil divân sözcüğünü tevriye yaparak kullanmış,; 1-) Akla ilk gelen oturuş anlamında divandır (sedir), divanda rahat rahat oturmak varken şimdi kim kalkıp kement atar; şair Batı’ya özenen eskiyi anlamadığı için devrini tamamladığını düşündüğü bazı genç şairleri eleştirmiş olabilir. 2-) ‘Kement’ sözcüğü divan şiirinin bir mazmunudur kim bunu çıkarmaya kalkabilir.3-) Divan şiirinde kemendi atan ‘âşık’ mıdır ’ sevgili’ midir? 4-) Divan aynı zamanda şairlerin şiirlerini topladığı kitaplara verilen addır Necatigil’in bu anlamlardan hangisini ya da hangilerini kastedtiğini yüzde yüz bilemeyiz, bu tümcelerden hangisi manaya en uygundur diye sormak da mantıklı değildir çünkü Necatigil, sözlerini özellikle farklı

¹⁴⁹ Prof. Dr. Mehmet Kaplan, **Şiir Tahlilleri 2 / Cumhuriyet Devri Türk Şiiri**, Dergâh Yayınları, On ikinci basım, İstanbul, Ekim 2003, s.203,204.

manalara gelecek şekilde kullanmıştır.¹⁵⁰ *Yün* şiirinde oyunun esası bu temel üzerine kurulmuştur.

“Aynalarda çok şey görülür”

Necatigil, bu dizeyi başka bir şairden almış olabilir çünkü yukarıdaki dizenin son sözcüğü şairin döneminde görül[müştür]dü şeklinde çekimlenmektedir. Burada ayna metaforu önem arz etmektedir, Necatigil, birçok şiirinde “ayna” metaforunu kullanır aynaya bakış açısı divan şairleriyle uyumlu görünmektedir. Divan şiirinde kâinat ve insan kalbi aynaya benzetilir. Bu açıdan “aynalarda çok şeyin görülmesi” insan[lar]ın olduğu gibi kendini görmesi değildir, orada tek anlam yoktur,(görmesini bilen için) birçok mana mevcuttur, bu yaklaşım Necatigil’in yaklaşımıyla örtüşmektedir.¹⁵¹ Şair birçok şiirinde ‘ayna’ metaforunu buradaki anlamıyla kullanmıştır. Yukarıda ‘edimsöz’ eylemine örnek verdiğimiz ‘Nilüfer’ şiirinde de ‘ayna’ tek bir şey yansıtmaz, orada da yansıtılanlar birden çok anlamı içermektedir.

“Geçmiş hepsi cümle/ten”

Divân şairlerinin hepsi bugün bedenlen aramızda değildir, şair cümle/ten sözcüğüyle yine tevriye yapmıştır, onlar öldüler ancak şiirleri yaşıyor, demek istiyor. Onlara bakınca “benim yaptığım gibi” “birçok ‘güzel’ şey” görmemiz mümkündür, Aslında zamanını tamamladığını düşündüğümüz, devri bitti diye düşündüğümüz, değerlerini kavrayamadığımızı ancak böyle düşünenlerin yanıldığını ileten şair özne, Şeyh Galip örneğinde olduğu gibi “Düşe kalka hasta-i gam / Hangi yollardan gelir yanımıza” bilmediğimiz yollardan geldiğini söylüyor.¹⁵²

Her ayrılıştta en az hüznün vardır “düzsöz” özelliği gösteren kurallı bir cümle niteliğinde olan şiirin son bölümünün ilk dizesidir. Ayrılıştta en az hüznün vardır sözü neyden, kimden ayrıldığımıza göre değişebilir. Elbette ayrılığın niteliği, hüznün derecesini belirleyen etkidir. Necatigil, şunu söylemek istemiş olabilir: Bazı ayrılıklardan güzel bir sonuç çıkarabiliriz. Ayrılıkları güzelliğe dönüştürmek (bu şiirde olduğu gibi) şairin elindedir. Divan edebiyatı dönemini tamamlamıştır ancak bizim medeniyetimizin gelişmesine uzun süre çok değerli katkılar sağlamıştır,

¹⁵⁰ Prof. Dr. Mehmet Kaplan, **a.g.e.** s.205.

¹⁵¹ Prof. Mehmet Kaplan, **a.g.e.** s.210

¹⁵² **a.g.e.** s.215

birikimimize sırtımızı dönersek çoraklaşacağımız için hüznümüz artar. Ayrılıkları güzelleştirmek şairin elindedir. Geçmişe ait olanlar *Yün* şiirinde olduğu gibi bir şairin dizelerinde parlayabilir. Behçet Necatigil meslektaşlarına ve genç şairlere yazdığı mektuplarda, öğrencilerle yaptığı söyleşilerde, dergilere verdiği röportajlarda, sık sık gelenele bağın koparılmaması gerektiğini vurguladığını, verdiğimiz örneklerle yukarıdaki bölümlerde yeri geldikçe açıklamaya çalıştık. Necatigil'in birçok şiirinde geleneğin özellikle ifade zenginliğinden yaralandığını tespit ettik. O, Cumhuriyet Dönemi'nde Yahya Kemâl'den sonra divan şiirinin değerinin farkında olan ender şairlerdendir.

3.3.2. Dar Gelir

“Bir iki şey almaya girdiğimiz dükkanlar

— Daha? Başka?

Söyledim, tezgahtar, yorulma

Olsa.

Ben bir kez denerim böyle yerleri,

Uğramam bir daha.

Şımarttılar bunları

Azsa az ne aldım sa.” (*Varlık*, 827, Ağustos 1976)

Dar Gelir Behçet Necatigil'in 'düzsöz' eylemine örnek gösterebileceğimiz, günlük konuşma dilinin doğallığının yansıtıldığı bir şiirdir. Şiirin başlığıyla içeriği Necatigil'in birçok şiirinde olduğu gibi koşut gitmektedir. “Düzsöz” eylemi içeren cümle yapılarında sözcükler ve sözler (sözcük öbekleri, cümleler) gerçek anlamıyla kullanıldığı için acaba şair burada ne demek istemiş, cümlelerin derin yapısında hangi metaforlar neye denk gelmiş gibi sorulara gerek kalmaz. Aynı netliği Dar Gelir'de görebiliyoruz.

Behçet Necatigil, alışveriş yaparken hem tezgâhtarların gereksiz ısrarcı tutumlarını hem de onların bu tutumundan sorumlu olan - hayır dememek adına ya da ihtiyaç var mı yok mu diye düşünmeden ne gösterilirse teklif edilirse alan-tüketiciye sitem ediyor. Yapılan bu bilinçsiz alışverişler yüzünden tezgâhtarlar imalı hareketleriyle asık suratlı ilgisiz davranışlarıyla şairi kızdırıyor. Kendisinin bu konuda çok bilinçli olduğunu, böyle yerlerin özelliğini hemen anladığını, oraya bir daha gitmediğini söylüyor. Şiirin doğallığını sağlayan etkenlerin başında, şair öznenin kazancı sınırlı olan memur karşımıza çıkması gelir.

Dar Gelir'de kullanılan eylemler sırasıyla, söyl-er-di-m: geniş zamanın hikâyesi; yor-ul-ma:emir (olumsuz çekim) ; ol-sa: dilek şart ; dene-r-im:geniş zaman, uğur-a-ma-m:geniş zaman (olumsuz çekim);şımar-t-tı-lar: di'li geçmiş zaman üçüncü çoğul şahıs çekimi; al-dı-m-sa¹⁵³ : di'li geçmiş zamanın şartı şeklinde birleşik çekimlidir.

Çekül ¹⁵⁴

“Harlı odalara bırakıp üstünü

Halvetlere soğuk

Çekilir arkası yarın

Çözer yükünü.

Yatar - - Günün eğilimi!

Gün bükülür ufkun büyüklüğüne

Leğen

Yüzünde buz su.

Örter çıplak yerleri doğa

¹⁵³ Şiirdeki yazıma sadık kalmak için metinde aldım sa şeklinde yazılmıştır; aslında sıralama etimolojik olarak şu şekilde olmalıdır. Al-dı-m-sa, al-dı-y-sa-m şeklinde dizilmelidir.

¹⁵⁴ TDK. (ad.) Fizik terimi: Ucuna koni biçimli küçük bir ağırlık bağlanmış bir ipten oluşan, yerçekimi doğrultusunu belirtmek için sarkıtılarak kullanılan, düşey doğrultunun denetimini sağlayan araç.

Yeşil ister

Bildiğimiz artık bir işe yaramıyorsa

Daha nasıl özsü.¹⁵⁵(*Yeni Dergi*, 80, Mayıs 1971)

Behçet Necatigil, lise yıllarında pozitif bilimlere karşı çok ilgilidir. Özellikle kimya dersini çok sevdiğini kimyager veya eczacı olmak istediğini bazı söyleşilerinde ifade etmiştir. Bu ilgi ilerleyen yıllarda da devam etmiştir. Kısacası Necatigil sosyal bilimlerden pozitif bilimlere kadar çok geniş bir alanda okuma faaliyetinde bulunduğunu bunun da şiirlerinde kendini fazlasıyla hissettirdiğini söylemek istiyoruz. *Çekül* adlı şiir de Necatigil'in bu özelliğini yansıtan şiirlerindendir.

Şiirde “soğuk-buz-har; karşıt anlamlı sözcükler kullanılarak anlam çekiçlik kazandırma yoluna gidilmiş. Düşünce çizgisi denilen genellikle Alman şairlerin kullandığı, iki kısa çizgiden oluşan noktalama işaretini, Türk şiirinde ilk olarak kullanan şair Behçet Necatigil'dir. Necatigil, düşünce çizgisine bu şiirinde de yer vermiş böylelikle okurun anlama katkı sağlamasına imkan tanımıştır. Ayrıca *Çekül* Necatigil'in kasıtlı olarak anlamı örtük bıraktığı bir şiirdir. Şiirde sözcüklerin çağrışımı da bir örtme yalnızlığına çekilme yönündedir. Günün bitiminde, akşam olduğunda ya da -Necatigil burada, akşamla insan ömrünün son dönemi olan yaşlılık dönemini kasetmiş olabilir- karşıtlıklar içinde kendini yorgun hissetme mutsuzluk ve karamsarlığın hakim olduğu iletiyi net olarak algılayamadığımız çeşitli farklı algılara ve okumalara elverişli bir şiirdir.

3.3.3. Divan

“Ne fena yazmışlar bir denizi uzun

Evet ama bir de bizden geçmeli

Yoksa hala çeken nedir bilinmez

İnce bellere doğru devrilen trenleri.

¹⁵⁵ Behçet Necatigil *Şiirler/Bütün Yapıtları*, Yapı kredi Yayınları, 5.b.(Haz. Ali Tanyeri - Hilmi Yavuz), İstanbul, Şubat 2012s.

Aşkın bir yolu vardır değişir dağlar
Ozanlar o yoldan yürümeli elleyin
Düşer ayaklarına yere vurduğu vardır
Ozanlar o içkiden içmeyi güzelleyin.

Yükler çözülür konak yerlerinde
Başlar yangın alevleri ansızın
Yeni güller açar aynı külden
Köpükleri değişmez denizin.

Korkmuş da bunlardan fena uçuklamışsa
Biri çok önceleri görmüş de bizi uzun
Şimdi o kapılara pek erken yetişenler
Bu uçanlar ne kuşları yazın.”¹⁵⁶

Behçet Necatigil divân şiirine beğeniyle yaklaşır ancak geleneği dönüştürerek geliştirerek yeni bir şeyler söylemek gerektiğinin de son derece farkındadır. Medeniyet kabına her dönem kendinden bir şeyler ekler, bu noktada aydınlara sanatçılara daha büyük görevler düşmektedir. Şairler metinleriyle sözlerini iz olarak geleceğe gönderirler, o halde söyleneler geçmişte söylenmiştir; şairler “bu gün”e dair yeni bir şeyler söylemelidir. “Aşk” “dağ” “deniz” hep aynı olabilir ama onu bir de “yeni şairin gözü”nden görüp “bir ozanın dili”nden dinlemelidir.

Şiiri genel olarak “etkisöz” özelliği göstermektedir ancak “Aşkın bir yolu vardır, değişir dağlar.../Yeni güller açar aynı külden. Daha öne çıkan dizelerdir. Bu dizelerin alıcı üzerinde “etkisöz” etkisi daha fazla olabilir.

3.3.4. Kaknus

¹⁵⁶Behçet Necatigil, **Bütün Eserleri**, (Yayına Hzl. Murat Yalçın) Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2013, s.329.

“Bu çocuk bu ipe böyle ne geçiriyor
Bir bir daha bir daha bir eli korkulukta
Başka elde bir eli bir köprüyü geçiyor
Durmadan bir zifiri içime çekiyorum.

Bu şu o ve çocuklar bir vakti geçiriyorum
Bir yazıyı yavaşça önümde söküyorlar
İplere sırça ince boncuklar takıyorlar
Kopunca kırılınca düşünce
İçimi çekiyorum.

Bir yol ben sonra onlar geçiyor
Kanatlar - - tutuşuyor karanlık
Güle güle geride
Küller kuştan artık.”¹⁵⁷ (*Yeni Dergi*, 20, Mayıs 1996)

Behçet Necatigil’in yaşamı boyunca çocuklara ayrı bir önem verdiğini yukarıdaki bölümlerde ifade etmiştik. Sokak çocukları, çocuk işçiler Necatigil’in en duyarlı olduğu kişilerdir. Necatigil, özne olarak “onlar” kişi eki olarak birinci tekil şahsı kullanmış. Söyleyici, köprüden geçerken ilk olarak bir çocuk dikkatini çekiyor, şiir ilk bakışta şairin basit bir gözlemine aktarıyor gibi görünse de yüzey yapıdan derin yapıya doğru ilerlediğimizde şu sonuçlara varıyoruz. Behçet Necatigil, gezintiye çıktığı bir günde gözlemlerini aktarırken okuruyla adeta dertleşiyor gibidir. Söz konusu olan gün kimi büyüğünün elinden kimi köprünün korkuluğuna tutunmuş

¹⁵⁷ Behçet Necatigil **Şiirler/Bütün Yapıtları**, Yapı Kredi Yayınları, 5.b. (Hzl. Ali Tanyeri - Hilmi Yavuz), İstanbul, Şubat 2012 s.237.

tehlikeli işler yapan çocuklar gördüğünü çevresindeki insanları ve çocukları izleyerek vakit geçirdiğini ifade ediyor. “Necatigil’in şiirlerinde sık sık kullandığı sırça (cam), ip, karanlık, köprü, yazı gibi dil göstergeleri “Kaknus” şiirinde yine karşımıza çıkıyor.

Kaknus şiirinde dikkati çeken bir başka dize: “Bir yazıyı yavaşça önümde söküyorlar” dizesidir. Buradaki yazı hayat olabilir, emek verilerek yazılmış bir metin olabilir. İnsanlar şair/söyleyicinin gözünde insanlar hayatın anlamını mı anlamsızlaştırıyorlar yoksa yazı gibi bir bütünlüğü anlamı olan her şeye değer bilmedikleri için zarar mı veriyorlar. Kesin olan şu ki şair /söyleyici gördükleri karşısında üzüyor. “Yazıyı sökme” alıcıya/okura bu şiiri yapışökümcü bir yaklaşımla yaklaşmamızı da sağlamaktadır. Aslında ortada anlatılanlar yoktur, her şey parçalanmıştır. Görünen aslında görünmeyeni bize iletmiştir. Hayatta bütünlük yoktur, anlam yoktur. Hiçbir yazı kendini tamamlayamamıştır, tamamlananlar dasöküme uğramıştır.

3.3.5. Yazı

“Ve şairler boyuna kimlere yazarlar?

Yıkılmış köprülerin başında

Ürkmüş boşluktan biri inliyorsa

Ve şairler onlara geldimlere yazarlar.”¹⁵⁸ (*Yeni Dergi*, 61, Ekim 1969)

Behçet Necatigil’in “toplumcu realist” özelliğini yansıttığı şiirlerinden biridir *Yazı* Behçet Necatigil’in çocuklara ve gençlere karşı aşırı derecede duyarlı olduğunu gösteren onlarca şiirinden biridir *Yazı*. Şiirin anlamını bulması için bağıra bağıra okunması gerekmez böyle şiirler moda gibi gelip geçicidir. Asıl toplumculuk toplumun asırlarca çözemediği ya da göremediği ya da görmek istemediği önemli noktalara dikkat çekmektir, bu dikkat çekme bazen bir sükutun içinde saklıdır, bazen bir metaforun arkasına gizlenir, hassas okurlar görürler hem okur hem görürler. Şair/

¹⁵⁸ Behçet Necatigil, *Şiirler/Bütün Yapıtları*, Yapı Kredi Yayınları,5.b. (Haz. Ali Tanyeri - Hilmi Yavuz), İstanbul, Şubat 2012 s.251

söyleyici şiire bir soru cümlesiyle başlamış. Dilin “Kanalı kontrol işlevine” başvurarak okuruyla günlük konuşma dilinin doğallığıyla alıcıyla /okurla etkili bir iletişim kurmak istiyor. Çünkü söyleyeceği önemli: Kendini yalnız ve kimsesiz hisseden çocuklar aslında aynı toplumun şairleri tarafından korunurlar.

Necatigil, sokaklarda, köprü altlarında yaşam mücadelesi veren çocuk ve gençlere yalnız olmadıklarını, adlarının şiirlerde yaşadığını, geçmişten bu yana şairlerin aynı eylemi tekrarladığını vurgulamaktadır. Şairler de yalnızdır, çoğunlukla yıkılmış köprülerin başında, sessiz karanlık bir gecenin ortasında kimsesizliklerine ve kimsesizlere yazarlar. Ve sizi anlarlar, çünkü yaşarlar, başınız derde girerse size ilk yetişen sizi ilk kurtaracak olan şairlerdir. Necatigil’in şiire ‘ ve’bağlacıyla başlaması anlamın etkisini daha kuvvetlendirmiş. Olumsuz bir durumda tam umudumuzu kesmişken bir çığlıktır. Şair/söyleyici : Sizin sessiz çığlıklarınızın farkında olanlar var; onlar şairlerden başkası değildir, demektedir. Şiirde muhatabı olan çocuk üzerinden toplumda kendinikimsesiz çocuklara selenmiştir. İletinin (metnin) okurda“etkisöz” eylemi oluşturmayı amaçlamıştır.

SONUÇ

İlk insanın dünyaya gelişiyle eş zamanlı bir geçmişe sahip “dil”intemeli bilinmeyen zamanlarda atılmıştır. Dilin ne olduğu sorusuna, ilk çağlarda, Platon’dan XIX. yüzyıla kadar felsefeciler yanıt bulmaya çalışmışlardır. MÖ V. yüzyıldan XVIII. yüzyıla kadar “dil”in cümlelerin doğruluğunu ya da yanlışlığını bildirmekve insanlara dil öğrenmesi için kurallar koymak dışında bir özelliği olmadığını savunan “dil anlayışı” etkisini sürdürmüştür.

Dil, aynı dilsel topluluk üyelerinde ortak olan bir sesli göstergeler dizgesidir. Dilin iki temel özelliği vardır: Biri soyutlama diğeri simgeleştirme. İnsanlar, yerine göre hem konuşucu hem de alıcı olabilir, bize gönderilen ses dizgilerini algılar, yorumlar yeniden üretiriz. Dilsel davranışlar olan bu etkinlikler, simgesel araçlar ve davranışlar, insana özgü olan “dil yetisi”nden kaynaklanır, bu kavram tümüyle kuramsaldır. İnsan toplulukları “dil yetisi”nin farklılaşmasından ortaya çıkan Arapça, Türkçe, İtalyanca, İngilizce gibi özel ve doğal diller geliştirmişlerdir; zaman içerisinde bu dillerin kurallarını bir sisteme oturtmuşlardır, böylelikle bir dili tüm yönleriyle inceleyerek kurallara bağlayan geleneksel “dil bilgisi” ortaya çıkmıştır. Dilbilgisi, “dilbilim”e zemin hazırlamakla birlikte ikisinin yöntemleri ve yaklaşımları oldukça farklıdır.

XX. yüzyıldan itibaren “dil” felsefenin ve siyaset dilinin güdümünden kurtularak bağımsız bir bilim dalı niteliği kazanmıştır. Ferdinand de Saussure’e (1857-1913) kadar geleneksel yaklaşımlarla ilerleyen “dil bilgisi” Ferdinand de Saussure’ün “dil”e getirdiği yeni yaklaşımlarla bağımsız bir bilim niteliği kazanmıştır. Geleneksel dil bilgisinin, bilim niteliği kazanmasında Ferdinand de Saussure’ün yaptığı çalışmalar çok etkili olmuştur. Saussure kendinden sonra gelen birçok dilbilimciye yol göstermiştir, birçok ekolü etkilemiştir, metin çözümlerinde yapısalcı bir yaklaşımla daha kapsamlı yöntemler geliştirilmiştir. Bugün Saussure’e karşı tutum geliştiren kuramcılar bile bir yönüyle Saussure’dan etkilenmiştir.

Yapısal “dilbilim” temelde dil dizgesini inceler, onu üreten unsuru (konuşanı ya da yazanı)ve sözcelem (konuşanın ya da yazanın söylediği ya da yazdığı)

durumunu göz önünde bulundurmadığı için eleştirilmiştir. John Langshaw Austin'in (1911-1960) "söz edimleri" üzerine yaptığı çalışmalardan yola çıkarak öğrencisi John Searle (d.1932) tarafından geliştirilen "edimbilim" bir söz zincirinin anlamının oluşmasında göz ardı edilen unsurları ve boşlukları göstermeye çalışmıştır. Bu sayede XX. yüzyıl "dilbilimi" "dil" 'dilbilim'inden "söz" dilbilimine geçişi sağlamıştır.

Söz-Eylem Kuramı çoğu kuramcıya göre yalnızca dilsel eylemlerin kuramı değildir; bu aynı zamanda cümlede anlam kuramıdır. *Söz-Eylem Kuramı*, anlam kavramının tanımını zenginleştirmek istemiştir. "Sözylem"ler, birbiri ardına düzenli bir şekilde sıralanmış unsurların karmaşık eylemleridir. Bu sıralama *Söz-Eylem Kuramı*'nı inceler; burada amaç bir şey yapılarak, bir şey ifade edilerek, açıklanarak ne şekilde etkilenildiğini göstermektir.

"Edimbilim" dili kullanım ve eylemler içinde açıklamayı amaçlayan "dilbilim" in bir alt dalıdır. John Langshaw Austin (1911-1960) sözlerin üretiminde sayısız eylem olanakları olduğunu söyler, bir söz ancak dile getirdiği eylemle geçerli bir anlam kazanabilir. Austin, dilsel etkinlikleri bir dizge içine yerleştirmeyi önermiştir. Sözceleri "betimleyici sözce" ve "edimsel sözce" olarak ikiye ayırmıştır. Betimleyici sözceler: "Dünya hem kendi etrafında hem güneşin etrafında döner." cümlesinde olduğu gibi kullanıldığı koşullara bağlı olmaksızın her yerde her zaman aynı şekilde anlaşılacak cümleleri belirtir. Austin, *Söz Eylem Kuramı*'nın temel örneği olarak betimleyici sözleri değil de "edimsel sözce" yi benimsemiştir. "Edimsel sözce"lerin doğruluk ya da yanlışlıkları tartışılmaz.

Dilin gerçeği temsil etmeme ya da bilgi verme işlevi olmadığı bazı durumlar vardır. Dilimiz her zaman yoruma yer bırakan bir anlamlandırma payına sahiptir. Konuşurken ya da yazarken bazen kasıtlı olarak anlamı örtük bırakırız, söz sanatlarına başvurarak, anlatımımıza çekicilik kazandırmak isteriz bazen de sözümüz birden fazla anlam içerdiğinden karşımızdaki bizi anlamayabilir. Sözlerimiz, birçok nedenden dolayı "örtük anlam" taşıyabilir. Bu noktada örtüklüğün çözümlenmesi "edimbilim" in en temel konusudur. Şiir metinleri, örtük anlamın en yoğun kullanıldığı metinlerdir. Dil, yetkin şairlerin dizelerinde çok katmanlı çok boyutlu hale gelir. Şiir metinlerindeki örtüklük 'söyleyicinin/şairin' bilinçli olarak

gerçekleştirdiği bir faaliyettir. Günlük konuşmalarımızdaki “örtük anlam” ise günlük yaşamın akışı içinde konuşanların mizacı, kültürü, mesleğine göre şekillenmektedir. Konuşurken sözlerimiz saniyeler içinde ağızımızdan çıkar, günlük konuşmalar, hazırlık yapmadan doğal bir şekilde üretilir. Bunun sonucunda günlük yaşamın doğallığı içinde bazı yanlış anlamaların ve anlamlandırmaların gerçekleşmesi gayet doğaldır.

Yazı insanın konuşmasından yüzyıllar sonra icat edilmiştir, yazı konuşmaya sonradan eklenmiştir ancak yazı, sözün aynasıdır; sözün izidir, diyebiliriz. Duygu ve düşüncelerimiz “dil” aracılığıyla bir seçme ve birleştirme işlemiyle “söz”e dönüşür, “söz” sahibinindir yani “söz” bireysel, dil toplumsaldır. Bir insanın anadilinin tüm sözcüklerini bilmesine imkan yoktur; buna gerek de yoktur. Kişi dil havuzundan kendine gerekenleri alır, sözünü üretir. Bir sözcük tek başına kullanıldığında işlevi de anlamı da çoğunlukla belirlenemez. Sözlerin anlamı bağlamında açığa çıkar, sözün bağlamı cümledir. Sözün cümledeki yeri ve konuşanın ya da yazarın niyeti anlamı belirler. Söz eylemler cümlelerin yanlış ya da doğruluğuyla ilgilenmez. Göndericiyi ve göndericinin iletisinin doğru anlaşılmasını sağlayan anlamı önceler. Bu yönüyle *Söz Eylem Kuramı* şiir metinleri üzerindedir yapı çözümlemesine, şairin sözünü anlamak için metne (iletiye) daha kapsamlı yaklaşmamızı sağlayan bir kuramdır.

Edebiyatımızda dile verdiği önem ve gösterdiği özen açısından ayrıcalıklı bir yere sahip olan Cumhuriyet Dönemi'nin özgün şairlerinden Behçet Necatigil, ilk dönem şiirlerinde daha çok günlük dile yakın, yalın bir anlatımla “sözü”nü oluşturmuştur. Behçet Necatigil'in şiirlerinin dönemleri değiştikçe “sözü”ne tanıdığı imkanlar da “dönemleriyle” doğru orantılı bir gelişme göstermiştir. Behçet Necatigil'in 1960'tan sonra yazdığı şiirlerde, örtük anlamı daha çok tercih ettiği görülmektedir. Necatigil, “Hikmet Dönemi” olarak bilinen olgunluk dönemine denk gelen şiirlerinde; okurlarını, şiirleri üzerinde daha çok düşünmeye davet eden bir şiir faaliyeti içine girmiştir. Necatigil, 1972'den sonra yazdığı açık metin örneği diyebileceğimiz şiirlerinde ise sözcüklerin arasını açmıştır; sözcükler arındakası olarak boşluklar bırakmıştır. Bu şiir metinlerinde, farklı okumalara imkan tanıyan dil göstergelerini, şekilsel boyuta da yansıtarak şiir faaliyetini en üst boyuta taşımıştır.

Behçet Necatigil, *Kapalı Çarşı* (1945) *Çevre* (1951) gibi ilk şiir kitaplarında; uyak, redif, ölçü gibi ahenk unsurlarını ve halk motiflerini sıkça kullanmıştır. Olgunluk dönemi diyebileceğimiz şiirlerinde sözün anlamını zenginleştiren imaj, tevriyeye istiareye başvurmuştur. Şairin son dönem şiirlerinde *Kareler Aklar* (1975) kitabında biçim yönünden farklı şiirler yazmıştır. Bu şiirlerdeki ses tanzimine, sözcük salkımlarına şairin sözcük seçimindeki titizliğine baktığımızda, Necatigil'in burada da şiirine hem içsel hem dışsal hareket kazandırma gayreti içinde olduğunu görmekteyiz. Faaliyet ve anlamın çağrısı konuşan-özne , alıcı - okur ilişkisi Necatigil'in neredeyse tüm şiirlerine egemendir.

Behçet Necatigil'in 'şiire' ve 'dil'e yaklaşımını açıkladığı *Bile/Yazdı ve Düzyazılar I, Düzyazılar II* adlı kitaplarındaki konuyla ilgili yazıları, Necatigil'in 'şiir' ve 'dil' anlayışı ile ilgili öğrencilerle yaptığı söyleşiler, dergi ve gazetelere verdiği röportajlar, dostlarıyla ve meslektaşlarıyla yaptığı konuşmalar, yazışmalar Necatigil'in 'dil' e ve 'söz' e verdiği önemdetaylarıyla dile getirmesi bu çalışmada daha somut verilere ulaşmamızı sağlamıştır.

Behçet Necatigil, birçok İstanbul şairinden farklı olarak İstanbul'un tarihi ve coğrafi güzelliklerinden ziyade kentte yaşama savaşı veren fakir ve orta halli insanların her türlü sorununu daha çok günlük konuşma dilini kullanarak şiirlerinde işlemiştir. Behçet Necatigil; çarşıda, pazarda, okulda, sokakta, evde hemen her gün yaptığımız konuşmaları, insanlık durumlarını, adeta canlı sahneler halinde sunmuştur. Okurlarıyla -yüz yüze iletişimden daha etkili- metinleri aracılığıyla bağ kurmayı ve bu bağı devamlı kılmayı başarmış bir şairdir.

Behçet Necatigil -kitaplarına girmeyen şiirlerini de dahil ettiğimizde- bini aşkın şiire imza atmış bir eylem şairidir. Behçet Necatigil, şiirlerinde dilin bütün işlevlerini kullanmıştır. Behçet Necatigil'in özellikle "Hikmet Dönemi" ve sonraki dönemlere ait şiirleri, her okumada yeni bir anlam katmanına ulaşabileceğimiz derin yapılı şiirlerdir.

Behçet Necatigil'in şiirleri "*Söz Eylem Kuramı*"nın temelini teşkil eden "düz söz" "edimsöz" " etkisöz" niteliği taşıyan söyleyicinin niyetini anlamaya imkân veren anlamlar içermektedir. Ayrıca söyleyicinin sözünü yazıya geçirmesi sayesinde

alıcı şiir metinlerini farklı zamanlarda farklı ortamlarda iletiyi yeniden yeniden yorumlama imkanına sahiptir.

Behçet Necatigil'in birçok şiirinde; Sözlü Edebiyat Dönemi'nden, Cumhuriyet Dönemi'ne kadar çok geniş bir zaman diliminde oluşan Türk edebiyatının birikiminin izini sürebiliriz. Behçet Necatigil'in bazı şiirlerinde Göktürk Yazıtları, Dede Korkut Hikâyeleri gibi yazılı ve sözlü dönem ürünlerinin ifade özelliklerini; halk edebiyatının ve divan şiirinin "söz özellikleri"nin modern şiirde, nasıl hayat bulduğunu görmek mümkündür. Behçet Necatigil, Batı şiirine (özellikle Alman şiiri) ve mitlerine, Uzak Doğu felsefesine de son derece hakimdir. Behçet Necatigil, özellikle "dil" ve "söz" alanındaki yetkinliğiyle Türk şiirinin ifade olanaklarını genişletmiştir. Günlük konuşma dilinden seçtiği çok anlamlı sözcükleri "söz" oyunları ile alıcısına sunmuş okuru düşünme araştırma faaliyetine yönlendirmiştir.

KAYNAKÇA

- Akay, Hasan, *Doğrandıkça Artan Ekmek (Şiir İncelemeleri)*, Şule Yayınları, Ekim 2016.
- Akay, Hasan, *Kare-Deniz/Behçet Necatigil'in Kareler'i Üzerine* Şule Yayınları, Nisan 2016.
- Akay, Hasan, *Anlamın Çağrısı / Kuramlar ve Okuma Biçimleri Üzerine* Şule Yayınları, Ekim 2016.
- Akay, Hasan, *Şiire Yeniden Bakmak (Bir Yapıçözümleme Girişimi)* Şule Yayınları, 2.b.,İstanbul, Ekim , 2016.
- Akay, Hasan, *Şiiri Yeniden Okumak (Bir Yapıçözümleme Girişimi)* Şule Yayınları, İstanbul, Ekim, 2009.
- Aksan, Doğan, *Dilbilim Seçkisi*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara,1982.
- Alangu, Tahir, *Behçet Necatigil Üzerine* , Yeditepe , 15 Şubat 1957, Sayı 125.
- Alpyağıl, Recep, *Derrida'dan Caputo'ya Dekonstrüksiyon ve Din*, İz yayıncılık, İstanbul, 2017.
- Austin, John Langshaw, *How to Do Things with Words*, Oxford, Oxford Universty Press,1962 (1980)
- Austin, John Langshaw, *Söylemek ve Yapmak / Harvard Üniversitesi 1955 William James Dersleri*, (Çev. R. Levent Aysever) Metis Yayınları,1.b., İstanbul, Mart 2009.
- Aydın, Mehmet, *Dilbilim El Kitabı*, Avrasya Yayınları, 2006, Bişkek.
- Baykal, Nurulhude, *Behçet Necatigil'in Şiirlerinde Halk Anlatısı Motiflerinin Metinlerarasılık Bağlamında Dönüştürülmesi*, Yüksek Lisans Tezi, İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi Ankara, Eylül 2014.
- Bilgegil, Kaya, *Cehennem Meyvası "Şiir ve Mabadi"* (Alıntılayan: Prof. Dr. İsmail Çetişli) YTM. Anonim Şirketi, İstanbul 1944,
- Cebeci, Oğuz, *Edebiyat Kuramı*, İthaki, İstanbul 2004.

- Çetin, Nurullah, *Behçet Necatigil Hayatı, Sanatı ve Eserleri*, Akçağ Yayınları, 2.b. Ankara 2013.
- Çetişli, İsmail, *Metin Tahlillerine Giriş /1/ Şiir*, Akçay Yayınları, 3.b. Ankara 2004,
- Daşcıoğlu, Yılmaz, *Behçet Necatigil'in Şiirlerinin Şekil ve Muhteva Yönünden İncelenmesi*, Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi, Ocak 2001
- Gökalp, Gonca (1992) *Behçet Necatigil'in Şiirinde Aile*, Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- İleri, Selim, *Kırık İnceliklerin Şairi : Behçet Necatigil*, Everest Yayınları, 2.b., İstanbul, Nisan 2017.
- J.Grimm- W.Grimm, *Masallar I*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1992,
- Jacobson Roman, *Closing Statement : Linguistics and Poetics Style Language*, Der. : Thomas A. Sebeok , Cambiridge, 1963.
- Kaplan, Mehmet, *Şiir Tahlilleri 2 / Cumhuriyet Devri Türk Şiiri*, Dergâh Yayınları, On ikinci basım, İstanbul, Ekim 2003.
- Karakaya, Şerafettin, *Dil Gelişimi ve Dil Politikası*, 1. Baskı, Akçağ Yayınları, Ankara, 2007.
- Kıran, Zeynel; Kıran, Ayşe Eziler, *Dilbilime Giriş*, Seçkin Yayınları, 5.b., Ankara, 2018.
- Kurnaz, Cemal, *Divan Dünyası*, Bizim Büro Yayınları, Ankara, 2003.
- Moran, Berna, *Edebiyat Kuramları ve Eleştirisi*, İletişim Yayınları, 29.b., İstanbul, 2018.
- Necatigil, Behçet, *Şiirler/Bütün Eserleri/ Behçet Necatigil*, (Yayına Hazırlayan Murat Yalçın) 1.Baskı, İstanbul, Ocak, 2013.
- Necatigil, Behçet, *Bile/Yazdı/ Bütün Eserleri/ Behçet Necatigil*, (Yayına Hazırlayan Murat Yalçın) 1.Baskı, İstanbul, Ocak, 2013.
- Necatigil, Behçet, *Düzyazılar 1 Bütün Eserleri / Behçet Necatigil* (Hazırlayan Murat Yalçın),Yapı Kredi Yayınları, 1. Baskı, İstanbul Ocak 2013.
- Necatigil, Behçet, *Düzyazılar 2 Bütün Eserleri/Behçet Necatigil* (Konuşmalar, Konferanslar) (Hazırlayan Murat Yalçın) Yapı Kredi Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, Ocak 2013.
- Necatigil, Behçet, *Mektuplar/ Bütün Eserleri / Behçet Necatigil* (Yayına Hazırlayan Murat Yalçın) Yapı Kredi Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, Ocak 2013

- Okay, Orhan, *Sanat ve Edebiyat Yazıları*, Dergâh Yayınları, 3.b. İstanbul, Ocak 2011.
- Rousseau, Jean- Jacques, *Melodi ve Müziksel Taklit ile İlişki İçinde /Dillerin Kökeni Üstüne Deneme*, (Çev. Ömer Albayrak) Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, II.b., İstanbul, Şubat 2009.
- Saussure, Ferdinand *Genel Dilbilim Dersleri 1*, (Çev. Berke Vardar) ,Türk Dil Kurumu Yayınları 427, Kalite Basımevi, Ankara 1976.
- Saussure, Ferdinand *Genel Dilbilim Dersleri*, Multilingual, İstanbul, 2001. Saussure, *Genel Dilbilim Dersleri*, (çev.: Prof. Dr. Berke Vardar), Birey Toplum Yayınları, 1985.
- Tanyeri, Ali / Yavuz, Hilmi (Hazırlayanlar) *Behçet Necatigil Şiirler / Bütün Yapıtları*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, Şubat, 2012.
- Tarım, Rahim, *Kültür, Dil, Kimlik (Behçet Necatigil'in Şiir Dünyası)*, Özgür Yayınları, İstanbul 2002.
- Tarım, Rahim, *Behçet Necatigil Şiirinde 'Çocuk ve Çocukluk' Osmanlı Araştırmaları XXVIII*, İstanbul, 2006
- Tarım, Rahim, "Behçet Necatigil'in Eserlerinde Çocuk" Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 4 / I-I Winter 2009.
- Toklu, Osman, *Dilbilimine Giriş*, Akçağ Yayınları, 3.b. Ankara, 2009.
- Tunç, Gökhan, *Behçet Necatigil'in "Sevgilerde" ve "Nilüfer" Şiirlerini Palimpsest Kavramıyla Okumak*, Araştırma Makalesi, Yeni Türk edebiyatı Araştırmaları, Ocak -Haziran 2019.
- Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Test Yayınları, 28.cilt Ankara 2003.
- Vardar, Berke, *Dilbilimin Temel Kavram ve İlkeleri*, Multilingual Yayınları, İstanbul, 2001.
- Yalçın, Murat (Yayına Hazırlayan), *Behçet Necatigil-Bütün Eserleri*, Yapı Kredi Yayınları, I.b., İstanbul, Ocak 2013,
- Yavuz, Hilmi, *Necatigil, 'Nilüfer' Şiirine Niçin O Adı Verdi? [Bir Yapısökümcü Okuma Denemesi]*
- Yavuz, Hilmi, *Okuma Biçimleri*, Timaş Yayınları, 3.b., İstanbul, Mart 2018.